

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ กองมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กลุ่มการวิจัยฯ โทร. ๐.๒๒๐๒ ๙๐๕๒

ที่ พม.๐๒๐๘/ ๑๑๔๕ วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง รายงานผลโครงการด้านวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

เรียน ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

๑. เรื่องเดิม

หนังสือสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๖ ที่ พม ๐๒๑๗/๓๙๒ ลงวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ เรื่อง ข้อเสนอเชิงนโยบาย แนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน ที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กองทุน ววน.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกว.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาของครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน

๒. ข้อเท็จจริง

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๖ ได้ดำเนินงานโครงการวิจัย “แนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน เสร็จเรียบร้อยแล้ว การศึกษาสภาพปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน เป็นการวิจัยประยุกต์ โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วย (๑) การวิจัยเชิงปริมาณโดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากสมาชิกในครอบครัวแห่งกลาง เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง (๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในรูปแบบของการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) จากผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาของครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

๒.๑ ปัญหาของครอบครัวแห่งกลาง : ครอบครัวที่ประสบปัญหาส่วนใหญ่ คือ ครอบครัวที่รับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมมากที่สุด รองลงมาคือ มีสมาชิกในครอบครัวอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ตั้งครรภ์/มีบุตร และครอบครัวที่มีสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้เปราะบาง ผู้พิการ มีปัญหาสุขภาพ ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ตามลำดับ

๒.๒ ความเข้มแข็งของครอบครัวแห่งกลาง จำแนกตามมิติและตัวชี้วัดการประเมินความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า ครอบครัวแห่งกลางมีความเข้มแข็งระดับดีทั้ง ๕ มิติ เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ๑) ด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ๒) ด้านสัมพันธภาพ ๓) ด้านการพึ่งตนเอง ๔) ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และ ๕) ด้านทุนทางสังคม

๒.๓ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของครอบครัวแห่งกลาง ประกอบด้วย ๑) รายได้รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน ๒) ครัวเรือนที่มีผู้เปราะบาง ๓) ครอบครัวมีสมาชิกว่างงาน/ไม่มีงานทำ หรือถูกคุมขังในเรือนจำ ๔) ครอบครัวบุญธรรม ๕) ครอบครัวหย่าร้าง และ ๖) การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ส่งผลต่อความเข้มแข็งของครัวเรือนแตกต่างกัน

/๒.๔ แนวทางแก้ไข...

๒.๔ แนวทางแก้ไขปัญหาของครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน

๒.๔.๑ ด้านสัมพันธภาพ : ครอบงำเน้นการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมของสมาชิกในครอบครัว การสร้างความเท่าเทียมกัน การปรับวิถีคิด ทศนคติ และยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว

๒.๔.๒ ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว : โดยการเพิ่มพูนทักษะอาชีพทั้ง Upskill & Reskill การจัดทำบัญชีครัวเรือน การออม การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การวางแผนการใช้จ่าย หลังเกษียณ การประชาสัมพันธ์แนวทางการขอรับความช่วยเหลือจากรัฐ และการส่งเสริมให้เด็กรู้จักประกอบอาชีพ

๒.๔.๓ ด้านการพึ่งพาตนเอง : โดยการส่งเสริมการศึกษาและการมีงานทำ การรวมกลุ่มอาชีพ การพัฒนาทักษะอาชีพ การสร้างช่องทางการตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์

๒.๔.๔ ด้านทุนทางสังคม : โดยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจบทบาทของตนเอง การส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนต่าง ๆ

๒.๔.๕ ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง : โดยการจัดให้นักจิตวิทยาไปให้ความรู้สู่ชุมชน การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลภายนอก การพัฒนาผู้นำชุมชนต้นแบบ การทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของตนเอง การส่งเสริมพัฒนาการเด็กแต่ละกลุ่มวัย การส่งเสริมให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

๒.๕ ข้อเสนอเชิงนโยบายแนวทางการแก้ปัญหาในครอบครัวแห่งกลาง (๑) การรณรงค์ และส่งเสริมให้ครอบครัวที่มีความพร้อมให้มีบุตรหรือตั้งครรภ์ที่พึงประสงค์ (๒) การส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัวแห่งกลางมีความรู้ความเข้าใจแนวทางการเลี้ยงดูเด็กที่ถูกต้องเหมาะสม (๓) การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาที่สูงขึ้นแก่ทุกคนตามความรู้ความสามารถ ความสนใจ และความถนัดทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา (๔) การให้ความช่วยเหลือครัวเรือนแห่งกลางที่ประสบปัญหาทางสังคม หรือมีผู้เปราะบาง โดยเฉพาะผู้พิการและทุพพลภาพให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ (๕) การเสริมสร้างให้ครอบครัวมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมการมีงานทำทั้งในสถานประกอบการและทำงานที่บ้าน (๖) การส่งเสริมสนับสนุนให้สถานประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน จัดให้มีสถานรับเลี้ยง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หรือสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชนที่มีมาตรฐาน (๗) การส่งเสริมให้เด็กตระหนักถึงความจำเป็น และเข้ามามีส่วนร่วมแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและสร้างทักษะอาชีพให้แก่เด็ก (๘) การจัดให้มีอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เชี่ยวชาญด้านครอบครัว (อพมค.) ในทุกหมู่บ้าน (๙) การส่งเสริมการจัดตั้งและดำเนินงาน “ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน” ในทุกตำบล เพื่อเป็นศูนย์รวมการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของเด็กและครอบครัวตามความต้องการ (๑๐) การส่งเสริมการบูรณาการความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน (หลัก “บวร”) คอยสอดส่อง ดูแล ให้คำปรึกษาแนะนำ และช่วยเหลือ คุ้มครอง และพัฒนาเด็ก (๑๑) รัฐบาลควรดำเนินนโยบายกระจายความเจริญสู่ส่วนภูมิภาคหรือท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการจ้างงานในพื้นที่

๒.๖ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป (๑) ควรมีการศึกษาวิจัยสภาพปัญหาและความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง และข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาคือครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐานในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อให้เห็นภาพรวมของสถานการณ์ปัญหาความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง และแนวทางการแก้ไขปัญหามา สำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง (๒) ควรมีการศึกษาวิจัยถึงบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่ควรจะเป็นในการเกื้อหนุนครอบครัวแห่งกลางให้มีความเข้มแข็ง เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบาย และการจัดทำแผนงาน/โครงการสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งและอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน

๓. ข้อพิจารณา

กองมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พิจารณาแล้วเห็นสมควร ดำเนินการ ดังนี้

๓.๑ นำเรียนปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อโปรดทราบ
ข้อเสนอเชิงนโยบาย แนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน

๓.๒ พิจารณาข้อเสนอเชิงนโยบาย แนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้
ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน เพื่อมอบทุกกรมในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
พิจารณานำข้อเสนอเชิงนโยบาย แนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน
ที่ได้จากการศึกษาวิจัย ตามข้อ ๒.๕ ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ ตามภารกิจของกรม
เพื่อเสริมสร้างครอบครัวให้มีความเข้มแข็งต่อไป

๓.๓ มอบกองตรวจราชการประสานสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
ทุกจังหวัดนำข้อเสนอเชิงนโยบาย แนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชน
เป็นฐาน ที่ได้จากการศึกษาวิจัย ตามข้อ ๒.๕ ขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

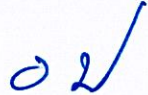

๔. ข้อเสนอ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ ตามข้อ ๓.๑ และโปรดพิจารณา ตามข้อ ๓.๒ --๓.๓ หากเห็นชอบ
กมพ. จะได้ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

(นางณัฐสุรีย์ อนุศาสน์)

ผู้อำนวยการกองมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

(นายอนุกุล ปิตแก้ว)

ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

๒๔ เม.ย. ๒๕๖๗

(นายอนันต์ ดนตรี)

รอง ปพม.

17 เม.ย. 2567

โครงการวิจัย

**การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่ง
กลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชน
เป็นฐาน**

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

คำนำ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง และเพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาย ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) โดยใช้วิธีการแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยวิธีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างครอบครัวแห่งกลางแบบเฉพาะเจาะจงในจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นเขตรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6 จำนวน 660 ครัวเรือน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ระดมความคิดเห็นจากผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องในจังหวัดกาฬสินธุ์ รวมจำนวนทั้งสิ้น 40 คน

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ประสานงาน ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ดร.นันทพรราชญ์ นันทวิวัฒน์กุล ประธานประจำหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิต คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ที่กรุณาให้เกียรติเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย และอาจารย์ธวัชชัย เคหะบาล อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ที่ได้กรุณาช่วยประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Statistical Analysis) ครอบครัวแห่งกลาง ทำให้เห็นภาพครอบครัวแห่งกลางได้อย่างชัดเจน ขอขอบคุณหน่วยงาน One Home กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดกาฬสินธุ์ และอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ทั้ง 18 อำเภอในจังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลครอบครัวแห่งกลางและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จนทำให้งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ ขอขอบคุณครอบครัวแห่งกลาง รวมถึงผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านครอบครัว ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย และท้ายสุดนี้ ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญและให้การสนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัยในเรื่องนี้

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานวิจัยฉบับนี้จะสามารถอำนวยความสะดวกในการนำไปใช้เป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย และการจัดทำแผนงาน/โครงการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาคู่ในครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจนำไปใช้ศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อไป หากงานวิจัยนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ทางคณะผู้วิจัยขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6

กันยายน 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง และเพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามา ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) โดยใช้วิธีการแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยวิธีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากสมาชิกในครอบครัวแห่งกลางในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 660 ครอบครัว โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องในจังหวัดกาฬสินธุ์ รวมจำนวนทั้งสิ้น 40 คน ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

1. ปัญหาของครอบครัวแห่งกลาง: ส่วนใหญ่ประสบปัญหาครอบครัวบุตรบุญธรรมมากที่สุด รองลงมาคือ มีสมาชิกอายุต่ำกว่า 18 ปี ตั้งครรภ์/มีบุตร สมาชิกในครอบครัวเป็นผู้เปราะบาง ผู้พิการ มีปัญหาสุขภาพ ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ตามลำดับ

2. ความเข้มแข็งของครอบครัวแห่งกลาง พบว่า ครอบครัวแห่งกลางมีความเข้มแข็งระดับดีทั้ง 5 มิติ ดังนี้ ด้านการบำบัดบาทหน้าที่ของครอบครัว ด้านสัมพันธภาพ ด้านการพึ่งตนเอง ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และด้านทุนทางสังคม เรียงตามลำดับจากมากไปน้อย

3. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของครัวเรือน พบว่า รายได้ - รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน ครัวเรือนมีผู้เปราะบาง สมาชิกว่างงาน/ไม่มีงานทำ หรือถูกคุมขังในเรือนจำ ครอบครัวบุญธรรม ครอบครัวหย่าร้าง และการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ส่งผลต่อความเข้มแข็งของครัวเรือนแตกต่างกัน

4. แนวทางแก้ไขปัญหามีดังนี้ การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมของสมาชิกในครอบครัว การสร้างความเท่าเทียม การปรับวิธีคิด ทศนคติ รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัว การส่งเสริมการมีงานทำ/มีรายได้ และเงินออม การจัดทำบัญชีครัวเรือน การพัฒนาทักษะอาชีพ (Upskill & Reskill) การส่งเสริมการศึกษา การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน การส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลภายนอก การพัฒนาผู้นำชุมชนต้นแบบ การนำครอบครัวกลุ่มเสี่ยงไปทัศนศึกษาดูงาน การสร้างจิตอาสา/นิกจติวิทยาให้ความรู้ในชุมชน การทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของตนเอง การส่งเสริมพัฒนาการเด็กแต่ละกลุ่มวัย การสร้างการเรียนรู้ถึงพิษภัยของยาเสพติด การส่งเสริมให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน อาทิ กิจกรรมจิตอาสา การแข่งขันกีฬา การละเล่นดนตรี ฯลฯ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย มีดังนี้ การรณรงค์และส่งเสริมให้ครอบครัวที่มีความพร้อมให้มีบุตร หรือตั้งครรภ์ที่พึงประสงค์ การส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัวแห่งกลางมีความรู้ความเข้าใจแนวทางการเลี้ยงดูเด็ก ที่ถูกต้องเหมาะสม การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาที่สูงขึ้นแก่ทุกคนตลอดช่วงชีวิต การให้ความช่วยเหลือครัวเรือนแห่งกลางที่ประสบปัญหาทางสังคม หรือมีผู้เปราะบาง การเสริมสร้างให้ครอบครัวมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมสนับสนุนให้สถานประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน จัดให้มีสถานรับเลี้ยง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หรือสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชนที่มีมาตรฐาน การส่งเสริมให้เด็กตระหนักถึงความจำเป็น และเข้ามามีส่วนร่วมแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน การจัดให้มีอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เชี่ยวชาญด้านครอบครัว (อพมค.) ในทุกหมู่บ้าน การส่งเสริมการจัดตั้งและดำเนินงาน “ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน” ในทุกตำบล การส่งเสริมการบูรณาการความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน

(หลัก “บวร”) คอยสอดส่อง ดูแล ให้คำปรึกษาแนะนำ และช่วยเหลือ คู่ปกครอง และพัฒนาเด็ก ตลอดจน
รัฐบาลควรดำเนินนโยบายกระจายความเจริญสู่ส่วนภูมิภาคหรือท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้ ควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ในพื้นที่อื่น ๆ และควรมีการ
ศึกษาวิจัยถึงบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่ควรจะเป็นในการเกื้อหนุน
ครอบครัวแห่งกลางให้มีความเข้มแข็ง

Abstract

This research, which focused on problems and the family and community-based solutions within skipped generation families, aimed at studying the situations, problems, obstacles, and the needs of skipped generation families. Moreover, its function was to propose the solutions to those problems and obstacles through Applied Research by the application of Mixed Methods Research, which included Quantitative Research in which the data was collected from the members of 660 skipped generation families in Kalasin Province, who had been selected through purposive sampling. The research tool to collect the data was questionnaires. For the Qualitative Research part, the discussion of the focus group was arranged, and there were 40 representatives from the government sector and the private sector, as well as from the public sectors, who participated. The results were as follows:

The results of the research showed the following:

1. The problems of the skipped generation families: most of them had encountered problems regarding adopted children, followed by members of the families (younger than 18 years old) getting pregnant/having a child, and a group of vulnerable members, such as the disabled and those, who are ill and cannot take care of themselves, respectively.

2. The strengths of the skipped generation families were found in 5 aspects, namely family roles and responsibilities, relationships, self-dependence, risk avoidance, and social capital.

3. The factors, which have an impact on the strength of the household, consisted of the monthly income and expenses, having a vulnerable member in a family, unemployment or imprisonment of a family member, adoptive family, divorced family, and participation in the community's activities, which could impact the strength of the household differently.

4. The solutions to the problems are family members participating in activities, building equality, changing ways of thinking and attitudes, listening to other family members' points of view, encouraging a member to get a job in order to generate income, as well as having savings, having a household account, developing and improving skills necessary for a career, encouraging education, participating in various groups within the community as a member, promoting the preservation of culture and traditions, exchanging ideas between the community and the outsiders, developing a role model of a community leader, taking at-risk groups of families on field trips, volunteering, having a psychologist help to raise awareness in the community, helping people in the community to see their value, reinforcing the development of the children, raising awareness about drugs, and encouraging the children to join the community's activities, such as volunteering, sports, and music, etc.

Suggestions in terms of policy are as follows: to campaign and encourage families that are ready to have children or desire pregnancy; to promote the suitable ways of raising children to the skipped generation families; to increase educational opportunities for everyone throughout their lives; to assist the skipped generation families that encounter social problems or have vulnerable members; to reinforce the economic stability of families; to encourage and support organizations, local administrative organizations, and the community in having day care, a child development center, or a standardized private day care; to help the children to realize the importance of helping to lighten the expense load of the family; to organize a family volunteer in every village; and to promote the establishment and operation of "the development of family in the community center" within every sub-district; by encouraging the collaboration between home, temple, and school; and by monitoring, taking care of, giving advice, helping, protecting, and by developing the children. The government should have a policy to spread the prosperity to the local areas.

Suggestions for further research - There should be extended study in other areas. Furthermore, the roles and responsibilities of the organizations from the government sector, the private sector, and civil society should be studied with regard to how to support the strength of the skipped generation families.

สืบเนื่องจากโครงสร้างประชากรเปลี่ยนไปเป็นสังคมผู้สูงอายุ ประกอบกับปัญหาเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบให้บิดามารดาเด็กเดินทางไปทำงานต่างถิ่น โดยให้ปู่ ย่า ตา ยาย เลี้ยงดูบุตรหลานอยู่ที่บ้าน โดยไม่ได้นำเด็กติดตามไปด้วย เพราะความยากลำบากและไม่มีเวลาในการเลี้ยงดู และปู่ ย่า ตา ยาย สามารถเลี้ยงดูเด็กให้มีความมั่นคงปลอดภัย นอกจากนี้ พ่อแม่เด็กบางรายหย่าร้าง ตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ถูกขังในเรือนจำ มีสุขภาพจิตไม่ดี ทารุณกรรมเด็ก ตลอดจนทอดทิ้งเด็ก หรือไม่สามารถเลี้ยงดูเด็กได้ ส่งผลให้เกิดครอบครัวแห่งกลาง หรือครอบครัวที่มีปู่ ย่า ตา ยาย เลี้ยงดูเด็ก โดยพ่อแม่เด็กหายไป ซึ่งนับวันจะมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ

ผลกระทบของครอบครัวแห่งกลางส่งผลทั้งในเชิงบวก กล่าวคือ การเลี้ยงดูเด็กทำให้ปู่ ย่า ตา ยาย รู้สึกตนเองมีคุณค่า มีสุขภาพจิตดี คลายซึมเศร้า และช่วยทำให้เศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้นจากการที่บิดามารดาเด็กส่งเงินมาจุนเจือครอบครัว ในทางตรงกันข้าม ครอบครัวแห่งกลางยังได้ส่งผลกระทบทางลบต่อปู่ ย่า ตา ยาย ที่เลี้ยงดูเด็ก และต่อตัวเด็กเองด้วย เนื่องด้วยวัยของปู่ ย่า ตา ยาย ที่มากขึ้น สุขภาพร่างกายก็เสื่อมโทรมตามอายุที่มากขึ้น ประกอบกับมีฐานะยากจน ยังต้องแบกรับภาระการทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อตัวเองและเลี้ยงดูหลาน ทำให้ชีวิตลำบากมากขึ้น ส่งผลให้ปู่ ย่า ตา ยายบางคนรู้สึกว่าภาระเลี้ยงหลานก็เหมือนมีเป็นเวรกรรม ส่งผลให้เกิดความเครียดแล้วอาจมีผลต่อการเลี้ยงดูและพัฒนาการของเด็กในทุก ๆ ด้าน ในทางตรงกันข้าม ปู่ ย่า ตา ยายบางครอบครัวมีสุขภาพไม่ดี ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เป็นภาระของเด็กที่ต้องให้การเลี้ยงดู ทำให้เด็กขาดโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาการต่ำกว่าเด็กที่อยู่ร่วมกันพร้อมหน้าพ่อแม่

การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง และเพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาฯ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) โดยใช้วิธีการแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากสมาชิกในครอบครัวแห่งกลางในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 660 ครอบครัว โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องในจังหวัดกาฬสินธุ์ รวมจำนวนทั้งสิ้น 40 คน ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

1. ปัญหาของครอบครัวแห่งกลาง: ส่วนใหญ่ประสบปัญหาครอบครัวบุญธรรมมากที่สุด (ร้อยละ 91.67) รองลงมาคือ มีสมาชิกอายุต่ำกว่า 18 ปี ตั้งครรภ์/มีบุตร (ร้อยละ 89.47) สมาชิกในครอบครัวเป็นผู้เปราะบาง ผู้พิการ มีปัญหาสุขภาพ ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ (ร้อยละ 87.07) ตามลำดับ

2. ความเข้มแข็งของครอบครัวแห่งกลาง พบว่า ครอบครัวแห่งกลางมีความเข้มแข็งระดับดีทั้ง 5 มิติ เรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ (1) ด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว (ร้อยละ 88.79) (2) ด้านสัมพันธภาพ (ร้อยละ 88.48) (3) ด้านการพึ่งตนเอง (ร้อยละ 88.12) (4) ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง (ร้อยละ 86.52) (5) ด้านทุนทางสังคม (ร้อยละ 84.24)

3. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของครัวเรือน พบว่า รายได้ - รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน ครัวเรือนมีผู้เปราะบาง สมาชิกว่างงาน/ไม่มีงานทำ หรือถูกคุมขังในเรือนจำ ครอบครัวบุญธรรม ครอบครัวหย่าร้าง และการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ส่งผลต่อความเข้มแข็งของครัวเรือนแตกต่างกัน โดยตัวแปรที่มีอิทธิพลกำหนดระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนโดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 90 หรือมีค่า Sig. น้อยกว่า 0.10 พบว่า รายได้เฉลี่ยต่อเดือน สมาชิกว่างงาน ไม่มีงานทำ และเลี้ยงดูหลานตามลำพัง ส่งผลต่อระดับความเข้มแข็ง

ของครัวเรือน โดยที่ ครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมาก จะมีระดับความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ด้วยค่าพารามิเตอร์ 0.001 เมื่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเพิ่มขึ้น 1,000 บาท จะทำให้ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ส่วนครัวเรือนที่มีสมาชิกว่างงาน ไม่มีงานทำ จะทำให้ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนลดลงร้อยละ 7.03 ทั้งนี้ การเลี้ยงดูหลานตามลำพัง ทำให้ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.52

4. แนวทางแก้ไขปัญหาจากการประชุมกลุ่มย่อยผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และภาคประชาชน มีดังนี้

4.1 ด้านสัมพันธภาพ: ควรมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมของสมาชิกในครอบครัว การสร้างความเท่าเทียมกัน การปรับวิถีคิด ทัศนคติ และยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว

4.2 ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว: โดยการเพิ่มพูนทักษะอาชีพทั้ง Upskill & Reskill การจัดทำบัญชีครัวเรือน การออม การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การวางแผนการใช้จ่ายหลังเกษียณ การประชาสัมพันธ์แนวทางการขอรับความช่วยเหลือจากรัฐ และการส่งเสริมให้เด็กรู้จักประกอบอาชีพ

4.3 ด้านการพึ่งพาตนเอง: โดยการส่งเสริมการศึกษาและการมีงานทำ การรวมกลุ่มอาชีพ การพัฒนาทักษะอาชีพ การสร้างช่องทางการตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์

4.4 ด้านทุนทางสังคม: โดยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจบทบาทของตนเอง การส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนต่าง ๆ การตั้งจุดเด่นในชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นต้นแบบ การส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี การส่งเสริมให้ปราชญ์ชุมชนถ่ายทอดประสบการณ์ การสร้างกฎกติกาให้เป็นแนวทางปฏิบัติในชุมชน

4.5 ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง: โดยการจัดให้นักจิตวิทยาไปให้ความรู้สู่ชุมชน การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลภายนอก การพัฒนาผู้นำชุมชนต้นแบบ การให้ครอบครัวกลุ่มเสี่ยงไปทัศนศึกษาดูงาน การสร้างจิตอาสา การทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของตนเอง การส่งเสริมพัฒนาการเด็กแต่ละกลุ่มวัย การสร้างการเรียนรู้ถึงพิษภัยของยาเสพติด การส่งเสริมให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

ข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแอ่งกลาง ดังนี้

1. การรณรงค์และส่งเสริมให้ครอบครัวที่มีความพร้อมให้มีบุตร หรือตั้งครรภ์ที่พึงประสงค์ โดยใช้มาตรการด้านภาษีในอัตราก้าวหน้า

2. การส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัวแอ่งกลางมีความรู้ความเข้าใจแนวทางการเลี้ยงดูเด็กที่ถูกต้องเหมาะสม

3. การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาที่สูงขึ้นแก่ทุกคนตามความรู้ ความสามารถ ความสนใจ และความถนัดทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา และการศึกษาตามอัธยาศัย อาทิ การให้ทุนการศึกษา อุปกรณ์การเรียน การจัดรถรับ - ส่ง ตลอดจนการช่วยเหลือค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของเด็ก รวมถึงการให้ความรู้แก่ปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปและเท่าทันโลก

4. การให้ความช่วยเหลือครัวเรือนแอ่งกลางที่ประสบปัญหาทางสังคม หรือมีผู้เปราะบาง โดยเฉพาะผู้พิการและทุพพลภาพ ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ

5. การเสริมสร้างให้ครอบครัวมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมการมีงานทำทั้งในสถานประกอบการ อาทิ การทำงานแบบเต็มเวลา (Full - time) และบางเวลา (Part-time) การรับงานไปทำที่บ้าน (Work from Home) หรือการจัดตารางเวลาการทำงานที่ยืดหยุ่น โดยที่พนักงานหรือลูกจ้างสามารถเลือกตารางเวลาการทำงานได้ โดยที่พนักงานยังคงได้รับสวัสดิการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน การส่งเสริมการ

ประกอบอาชีพอิสระ การฝึกทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน การแก้ไขปัญหาหนี้สิน
นอกระบบ การให้บริการกู้ยืมทุนเพื่อการประกอบอาชีพ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน การจัดที่ดินทำกินหรือให้
เช่าในราคาถูกแก่ครอบครัวที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ฯลฯ

6. การส่งเสริมสนับสนุนให้สถานประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน จัดให้มีสถาน
รับเลี้ยง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หรือสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชน ที่มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยใช้มาตรการลดหย่อน
ภาษีเป็นแรงจูงใจแก่สถานประกอบการ

7. การส่งเสริมให้เด็กตระหนักถึงความจำเป็นและเข้ามามีส่วนร่วมแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน
และการสร้างทักษะอาชีพให้แก่เด็ก

8. การจัดให้มีอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เชี่ยวชาญด้านครอบครัว (อพมค.)
ในทุกหมู่บ้าน ทำหน้าที่ให้การเยี่ยมเยียน ดูแล สอดส่อง ให้คำปรึกษาแนะนำ และช่วยเหลือครอบครัว
แห่งกลาง

9. การส่งเสริมการจัดตั้งและดำเนินงาน “ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน (ศพค.)” ในทุกตำบล เพื่อ
เป็นศูนย์รวมการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของเด็กและครอบครัว โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแกนหลักใน
การขับเคลื่อนงาน และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องให้การหนุนเสริม

10. การส่งเสริมการบูรณาการความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน (หลัก “บวร”) คอยสอดส่อง
ดูแล ให้คำปรึกษาแนะนำ และช่วยเหลือ คุ้มครอง และพัฒนาเด็ก เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นพลเมืองดีของสังคม
ป้องกันปัญหาเด็กมีพฤติกรรมเสี่ยง

11. รัฐบาลควรดำเนินนโยบายกระจายความเจริญสู่ส่วนภูมิภาคหรือท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการจ้างงาน
ในพื้นที่ ป้องกันแรงงานอพยพเดินทางไปทำงานในเมือง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยสภาพปัญหาและความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง และข้อเสนอแนว
ทางการแก้ไขปัญหาครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐานในพื้นที่อื่น ๆ

2. ควรมีการศึกษาวิจัยถึงบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่ควรจะเป็น
ในการเกื้อหนุนครอบครัวแห่งกลางให้มีความเข้มแข็ง

	ณ
คำนำ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
บทสรุปผู้บริหาร	ฉ
สารบัญ	ณ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญแผนภาพ	ฐ
สารบัญแผนภูมิ	ฑ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 สมมติฐานการวิจัย	2
1.4 นิยามศัพท์	2
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดครอบครัว	4
2.2 แนวคิดครอบครัวแห่งกลาง	8
2.3 แนวคิดการแก้ปัญหาในครอบครัวแห่งกลาง	13
2.4 ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวแห่งกลาง	18
2.5 การประเมินความเข้มแข็งของครอบครัว	23
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	25
2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย	30
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
3.1 วิธีการวิจัย	31
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	31
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	33
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	35
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	35
3.6 การนำเสนอข้อมูล	36

3.7 จริยธรรมในการวิจัย	36
3.8 ข้อจำกัดในการวิจัย	36
บทที่ 4 ผลการศึกษา	42
4.1 สถานการณ์ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง	48
4.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน	62
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการศึกษา	64
5.2 อภิปรายผลการศึกษา	67
5.3 ข้อเสนอแนะ	70
บรรณานุกรม	72
ภาคผนวก	75
ก หนังสือรับรองพิจารณาจริยธรรมโครงการวิจัย	76
ข แบบสอบถาม (เชิงปริมาณ)	77
ค ประเด็นระดมความคิดเห็น (เชิงคุณภาพ)	85
ง คณะผู้วิจัย	86

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดงกลยุทธ์และแนวทางดำเนินการตาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570)	18
2.2 แสดงแผนย่อยและแนวทางพัฒนาตามแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี ตามแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	21
2.3 แสดงมิติและตัวชี้วัดการประเมินความเข้มแข็งของครอบครัว	23
3.1 แสดงสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างรายอำเภอ และรายตำบล	32
3.2 แสดงคะแนนระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง	34
4.1 แสดงผลการวิเคราะห์ จำนวน ร้อยละ จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง	38
4.2 แสดงผลการวิเคราะห์ จำนวน ร้อยละ จำแนกตามข้อมูล	40
4.3 แสดงผลการวิเคราะห์ จำนวน ร้อยละ จำแนกตามข้อมูลของครัวเรือน	42
4.4 แสดงร้อยละของความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านสัมพันธภาพ	46
4.5 แสดงสรุปจำนวน และร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวด้านสัมพันธภาพ	47
4.6 แสดงร้อยละของความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว	48
4.7 แสดงสรุปจำนวน และร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว	48
4.8 แสดงร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการพึ่งพาตนเอง	49
4.9 แสดงสรุปจำนวน และร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว	50
4.10 แสดงร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการพึ่งพาตนเอง	50
4.11 แสดงสรุปจำนวน และร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านทุนทางสังคม	51

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.12 แสดงร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง	52
4.13 แสดงสรุปจำนวน และร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง	52
4.14 แสดงจำนวนและร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ ในภาพรวม	53
4.15 ผลการวิเคราะห์ ร้อยละ จำแนกตามข้อมูลเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวของ กลุ่มตัวอย่าง โดยเปรียบเทียบระหว่างครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้ากับ ครัวเรือนห่างไกล	54
4.16 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้ากับครัวเรือนห่างไกล มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง	54
4.17 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้ากับครัวเรือนห่างไกล ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน ด้านเศรษฐกิจ	55
4.18 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้ากับครัวเรือนห่างไกล จำแนกตามมิติความสัมพันธ์ 5 มิติ	57
4.19 แสดงครัวเรือนระดับน้อย / มากถูกกำหนดด้วยปัจจัยอะไรบ้าง เหมือนกันหรือต่างกัน	59
4.20 แสดงผลการวิเคราะห์ ปัจจัยที่มีผลต่อระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน	61

สารบัญภาพ

ภาพที่

2.1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

หน้า

30

สารบัญแผนภูมิ

ภาพที่	หน้า
4.1 แสดงผลการวิเคราะห์ ร้อยละ จำแนกตามมิติความสัมพันธ์ 5 ด้าน ของแบบประเมินความเข้มแข็งของครัวเรือน	57
4.2 แสดงผลการวิเคราะห์ จำนวน ร้อยละ จำแนกตามมิติความสัมพันธ์ 5 ด้าน ของแบบประเมินความเข้มแข็งของครัวเรือน	58

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

สถาบันครอบครัวถือเป็นสถาบันพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคม แต่เนื่องด้วยความยากจน ส่งผลให้บิดามารดาเด็กในชนบทต้องไปทำงานในเมืองหรือทำงานต่างถิ่นเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวในชนบท ปล่อยให้เด็กอยู่กับปู่ย่าตายายเพียงลำพัง ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ครอบครัวแบบใหม่ที่เรียกว่า “ครอบครัวแห่วงกลาง”

จากรายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2558¹ ชี้ให้เห็นว่า “ครอบครัวข้ามรุ่นหรือครอบครัวแห่วงกลาง” ในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 1 แสนครอบครัวในปี พ.ศ. 2530 เพิ่มขึ้นเป็น 4 แสนครอบครัว ในปี พ.ศ.2556 โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 76 อยู่ในชนบท ในจำนวนนี้เกือบครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 47 อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้หญิงร้อยละ 90 มากกว่าครึ่งอายุ 60 ปีขึ้นไป และมีอายุ 80 ปีขึ้นไปก็เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 4 ในปี พ.ศ.2530 เพิ่มขึ้นเป็น 8% ในปี พ.ศ. 2556 ขณะที่หัวหน้าครอบครัวข้ามรุ่นหรือครอบครัวแห่วงกลางกลุ่มนี้ยังคงทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรม อีกทั้ง ผู้ที่มีสุขภาพไม่แข็งแรงมีจำนวนสูงถึงร้อยละ 16 และ 1 ใน 5 เท่าของผู้สูงอายุในครอบครัวมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน โดยรายได้หลักมาจากเงินที่บุตรส่งให้รายได้จากการทำงานต่างถิ่นและเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ นอกเหนือจากนี้จากการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2562 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติและองค์การยูนิเซฟ (2563)² พบว่า ร้อยละของเด็กที่ไม่ได้อยู่อาศัยอยู่กับแม่และมีผู้ดูแลหลักเป็น ปู่ ย่า ตา ยาย คิดเป็นร้อยละ 72.8 ซึ่งเป็นตัวเลขค่อนข้างสูงและมีความน่ากังวลถึงคุณภาพของเด็กที่อยู่ในความดูแลของรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ในแง่สภาพความเป็นอยู่ ภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน การให้ความรักความอบอุ่น การอบรมสั่งสอน พัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กในแต่ละช่วงวัยที่จำเป็นจะต้องมีครอบครัวเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเด็ก

ครอบครัวแห่วงกลางเกิดจากหลายสาเหตุ อาทิ การย้ายถิ่นของบิดามารดา บิดามารดาเด็กเสียชีวิต ถูกจำคุก การหย่าร้างและการตั้งครรภ์ในวัยเยาว์ ปัญหาสุขภาพจิตของบิดามารดาเด็ก การทารุณกรรมเด็ก และการทอดทิ้งเด็กโดยบิดามารดา ส่งผลกระทบต่อเด็กและผู้สูงอายุทั้งในด้านสุขภาพกายจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านความเป็นอยู่ ด้านการศึกษา เป็นต้น

ภาครัฐได้ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ครอบครัวแห่วงกลางเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566 - 2570) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทุนมนุษย์ สร้างโอกาสความเท่าเทียมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม แผนยุทธศาสตร์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ.2565 - 2570) และแผนปฏิบัติการด้านครอบครัว พ.ศ. 2566 – 2570 มุ่งเน้นส่งเสริมและพัฒนาสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง มีหลักประกันที่มั่นคง ขจัดความรุนแรงในครอบครัว และส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพ และสัมพันธภาพที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาแนวทางการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาศักยภาพและครอบครัวแห่วงกลางให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้

¹ กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (United Nation Population Fund) (2558) . รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2558 เรื่อง “โฉมหน้าครอบครัวไทยยุคเกิดน้อย อายุยืน” สืบค้นจาก <https://thailand.unfpa.org/en/publications/state-thailand's-population-report-2015>

² สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประเทศไทย. (2563) รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2562. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประเทศไทย

เพื่อเสริมสร้างให้ครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างพร้อมหน้า อบอุ่น มีความสุข ความสมดุล และความมั่นคงในระยะยาว

จากผลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีแห่งประเทศไทย พ.ศ.2558 – 2559³ พบว่าเด็กอายุต่ำกว่า 17 ปี ในจังหวัดกาฬสินธุ์ที่ไม่ได้อยู่กับบิดามารดาผู้ให้กำเนิดมีมากถึงร้อยละ 39.6 ซึ่งมีสัดส่วนสูงในระดับประเทศและระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสูงเป็นอันดับที่ 2 ของ 14 จังหวัดที่มีการสำรวจโครงการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย (Multiple Indicator Cluster Survey: MICS) ระดับประเทศและระดับจังหวัดด้วย

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจศึกษาปรากฏการณ์ครอบครัวแห่งกลางในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยจะศึกษาถึงสถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค ความต้องการ และแนวทางแก้ไขปัญหาของครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน

1.2 วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง
- 2.2 เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาของครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน

1.3 สมมติฐานการวิจัย

- 3.1 สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของครอบครัวแห่งกลางเป็นอย่างไร
- 3.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาของครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐานเป็นอย่างไร

1.4 นิยามศัพท์

สถาบันครอบครัว หมายถึง สถาบันพื้นฐานที่เป็นหลักของสังคม เป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาคนและสังคม โดยทำหน้าที่หล่อหลอมและขัดเกลาความเป็นมนุษย์ให้แก่สมาชิกในครอบครัวด้วยการอบรมเลี้ยงดู พร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมให้แก่สมาชิกครอบครัว

ครอบครัวแห่งกลาง หมายถึง ครัวเรือนที่ประกอบไปด้วยคน 2 รุ่นคือ รุ่นปู่ย่าตายาย และรุ่นหลาน ส่วนรุ่นพ่อแม่เน้นขาดหายไป

สภาพปัญหา หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัวแห่งกลาง

ชุมชนเป็นฐาน หมายถึง ภาศิเครือข่าย องค์กรชุมชน และกลุ่มจิตอาสาต่าง ๆ มาร่วมกันทำหน้าที่สนับสนุนและให้การช่วยเหลือครอบครัวแห่งกลาง

สัมพันธภาพ หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยการแสดงออกถึงความรัก ความเอาใจใส่ การสื่อสารกันอย่างมีคุณภาพ การเคารพซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา โดยไม่ใช้ความรุนแรง โดยสัมพันธภาพ ประกอบด้วย (1) การแสดงความเอาใจใส่ระหว่างกัน (2) การยอมรับและเคารพความคิดเห็นกัน (3) การสื่อสารกันอย่างมีคุณภาพ และ (4) การแก้ความขัดแย้งอย่างมีเหตุผล

การทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว หมายถึง ความสามารถในการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การปลูกฝังคุณธรรม และการจัดการเวลาให้ครอบครัวพึงพอใจ การทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ประกอบด้วย

- (1) การทำบทบาทหน้าที่การใส่ใจ ดูแลความปลอดภัยของสมาชิกทุกคน

³ ยูนิเซฟ ประเทศไทย และสำนักงานสถิติแห่งชาติ. การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2558-2559 – ผลสำรวจที่สำคัญ, สิงหาคม 2559, มีนาคม 2560 สืบค้นจาก <https://www.unicef.org/thailand/media/206/file.pdf>

- (2) การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีปลูกฝังคุณธรรม การจัดการเวลาในครอบครัว อาทิ สมาชิกในครอบครัวอบรมสั่งสอน ปลูกฝัง หล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในครอบครัว
- (3) การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- (4) ความพอประมาณและมีเหตุผล อาทิ การใช้จ่ายตามความจำเป็น
- (5) การมีภูมิคุ้มกันและความรู้ อาทิ มีการออม
- (6) ความอดทนพากเพียร อาทิ ความพากเพียรในการทำงาน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 ทำให้ทราบถึงสถานการณ์ ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนความต้องการของครัวเรือนแห่งกลาง รวมถึงครัวเรือนทั่วไปในจังหวัดกาฬสินธุ์

5.2 ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนแห่งกลางในจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการส่งเสริมความเข้มแข็งของครัวเรือนในแต่ละระดับให้มีความสุข มีความมั่นคงเพิ่มมากขึ้น

5.3 นำเสนอแนวทางและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาครอบครัวแห่งกลาง เสริมศักยภาพให้ครัวเรือนแห่งกลาง และครัวเรือนพร้อมหน้าที่มีความอ่อนแอ ให้มีความสุข มีความมั่นคงเพิ่มมากขึ้น

5.4 อำนวยประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติงานทั้งองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันวิชาการ และองค์กรเครือข่ายอื่นที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้สนใจสามารถนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการการป้องกันและแก้ไขปัญหาครอบครัวแห่งกลาง โดยครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษาจากหนังสือเอกสารทางวิชาการ บทความ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ พร้อมทั้งเรียบเรียงข้อมูลตามโครงสร้างเนื้อหาและนำเสนอองค์ความรู้เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดครอบครัว
 - 2.2 แนวคิดครอบครัวแห่งกลาง (Skipped - Generation Families)
 - 2.3 แนวคิดการแก้ปัญหาในครอบครัวแห่งกลาง
 - 2.4 ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวแห่งกลาง
 - 2.5 การประเมินความเข้มแข็งของครอบครัว
 - 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ดังมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 แนวคิดครอบครัว

2.1.1 ความหมายของครอบครัว

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) ⁴ ได้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า ครอบครัว หมายถึง สถาบันพื้นฐานของสังคมที่ประกอบด้วย สามี ภรรยา และหมายรวมถึงลูกด้วย

กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (2558) ⁵ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ครอบครัว” หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องผูกพันกันทางสายโลหิต หรือโดยการรับเป็นบุตรบุญธรรม หรือโดยการสมรส ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ประกอบด้วย คู่สมรส บุตร พ่อแม่ และพี่น้องเป็นหลัก

คณะอนุกรรมการครอบครัวในคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) ในคราวจัดประชุมสมัชชาแห่งชาติขึ้น ได้ให้คำนิยามของ ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันทางอารมณ์และจิตใจในการดำเนินชีวิตร่วมกัน รวมทั้งการพึ่งพิงทางสังคม เศรษฐกิจ และมีความสัมพันธ์กันทางกฎหมายหรือทางสายโลหิต โดยบางครอบครัวอาจมีลักษณะเป็นช้อยกเว้นบางประการก็ย่อมได้ ซึ่งอาจหมายรวมถึง ครอบครัวที่มีสมาชิกข้ามช่วงอายุอาศัยอยู่ด้วยกัน เช่น ปู่ย่าตายายอาศัยอยู่กับหลาน อ่างใน จีราพร ชมพิกุล และคณะ (2552) ⁶

จีราพร ชมพิกุล และคณะ (2552) ⁷ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ครอบครัว หมายถึง การที่บุคคลอยู่รวมกัน มีความสัมพันธ์กันทางกฎหมายหรือทางสายโลหิต โดยที่สมาชิกแต่ละคนมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่แตกต่างกันออกไป

⁴ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) สืบค้นจาก <https://dictionary.orst.go.th>

⁵ อ่างถึงแล้วใน กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (United Nation Population Fund) (2558) .

⁶ จีราพร ชมพิกุล, ปราณีย์ สุทธิสุนทร, เกียรติศักดิ์ ชื่อเลื่อม และดุชนิ ดามี. (2552). สัมพันธภาพในครอบครัวไทย. นครปฐม: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.

⁷ อ่างแล้วใน จีราพร ชมพิกุล และคณะ. (2552).

สมาคมสหเวชศาสตร์แห่งประเทศไทย (2542)⁸ ได้ให้ความหมายไว้ในหลายมิติ ดังนี้

1) มิติด้านชีววิทยา ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่มีความผูกพันกันทางสายโลหิต เช่น บุตร เกิดจากการผสมกันระหว่างอสุจิของบิดาและไข่ของมารดา โครโมโซมที่ลูกได้รับล้วนถูกถ่ายทอดมาจากพ่อและแม่ ดังนั้น พ่อ แม่ และลูกจึงมีความผูกพันกันทางสายโลหิต

2) มิติด้านเศรษฐศาสตร์ ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่ใช้จ่ายงบประมาณจากที่เดียวกัน แม้จะอยู่ในที่ต่างกัน

3) มิติด้านสังคมศาสตร์ ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์กัน สนใจเรื่องราวทุกข์สุขของกันและกัน มีความผูกพันกัน และมีความปรารถนาดีต่อกัน โดยไม่จำเป็นต้องสืบสายโลหิตเดียวกัน

4) มิติด้านกฎหมาย ครอบครัว หมายถึง การที่ชายและหญิงได้จดทะเบียนสมรสกันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งรวมไปถึงบุตรและบุตรบุญธรรม และกฎหมายจะกำหนดหน้าที่ต่อกันระหว่างสามี ภรรยา และบุตร และจะกำหนดสิทธิในการรับมรดก

อัจฉรา นวจินดา และ กาญจนา ลุคนันทน์ (2546)⁹ ได้ให้ความหมายของ “ครอบครัว” ไว้ว่า “ครอบครัวเป็นสถานที่สำคัญที่จะตอบสนองต่อกิจกรรมที่บุคคลต้องการทั้งด้านร่างกายและจิตใจ คือ สถานที่ที่เรียกว่า “บ้าน” และหน่วยของสังคมที่กลุ่มบุคคล มาอยู่ร่วมกันเพื่อมีกิจกรรมในการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กัน ภายในบ้าน เรียกว่า “ครอบครัว”

วรารณ ตระกูลสฤณี (2545)¹⁰ ได้สรุปว่า ครอบครัว ประกอบด้วย คนมากกว่า 1 คนขึ้นไป ที่มีความผูกพันกันสัมพันธ์กันทางสายโลหิตหรือกฎหมาย โดยความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม และสมาชิกในครอบครัวจะมีบทบาทตามที่สังคม ให้ความหมาย อาทิ บิดา มารดา บุตร

จากการประชุมคณะกรรมการนโยบายและยุทธศาสตร์ครอบครัว (กยค.) ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2562 ได้มีมติเห็นชอบร่าง นิยามครอบครัว คือ “บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่ใช้ชีวิตร่วมกัน ฉันทามีภริยา หรือมีความผูกพันทางสายโลหิต หรือทางกฎหมาย หรือเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต่างมีบทบาทหน้าที่ต่อกัน และมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน”¹¹

กล่าวโดยสรุป ครอบครัว หมายถึง บุคคลที่อยู่ร่วมกัน โดยมีความผูกพันกันทางสายโลหิต หรือทางกฎหมาย และมีบทบาทหน้าที่ในการอยู่ร่วมกัน

2.1.2 รูปแบบของครอบครัว มี 2 รูปแบบคือ

จากการประชุมคณะกรรมการนโยบายและยุทธศาสตร์ครอบครัว (กยค.) ครั้งที่ 2/2562 เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2562 ณ ห้องประชุม 2503 ชั้น 5 ตึกบัญชาการ 2 ทำเนียบรัฐบาล¹² มีมติเห็นชอบร่างนิยามและประเภทครอบครัว โดยผลการทบทวนนิยามและประเภทครอบครัว มีดังนี้

⁸ สมาคมสหเวชศาสตร์แห่งประเทศไทย. (2542). ครอบครัวสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยกิจการพิมพ์

⁹ อัจฉรา นวจินดา และกาญจนา ลุคนันทน์. (2546). ปัจจัยทางครอบครัวที่มีผลต่อสุขภาพ. อ่างใน สุขชาติ โสม ประยูร และสุพัฒน์ วีระเวชเจริญชัย (บก.). สุขภาพและชีวิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

¹⁰ วรารณ ตระกูลสฤณี (2545). จิตวิทยาการปรับตัว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ

¹¹ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2562). นิยามและประเภทครอบครัว สืบค้นจาก

https://infocenter.nationalhealth.or.th/?lsvr_kba=นิยามและประเภทครอบครัว

¹² อ้างถึงแล้วใน กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2562).

(1) ครอบครัวเดี่ยว คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยบุคคลที่ใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภริยา อาจมีหรือไม่มีบุตร พ่อหรือแม่อยู่กับบุตร หรือพี่น้องหรือญาติไม่เกิน 2 รุ่นใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน มี 2 รูปแบบคือ

(1.1) ครอบครัว 1 รุ่น คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วย สามี และภรรยา

(1.2) ครอบครัว 2 รุ่น คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก

(2) ครอบครัวขยาย คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วย บุคคลตั้งแต่ 3 รุ่นขึ้นไป หรือครอบครัวเดี่ยวสองครอบครัวขึ้นไปที่มีความผูกพันทางสายโลหิต หรือเกี่ยวดองเป็นเครือญาติ ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกัน และอาศัยอยู่ในบ้านหรือบริเวณเดียวกัน

ทั้งนี้ ครอบครัวตามโครงสร้างดังกล่าว อาจมีบางครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะที่มีความต้องการการช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนที่แตกต่างกัน สามารถจำแนกครอบครัวตามลักษณะเฉพาะที่มึนัยสำคัญได้ 6 ลักษณะ ดังนี้

(1) ครอบครัวพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว คือ ครอบครัวที่พ่อหรือแม่ต้องเลี้ยงดูบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะโดยลำพัง

(2) ครอบครัวข้ามรุ่น คือ ครอบครัวที่มี ปู่ ย่า ตา ยาย อยู่กับหลานตามลำพัง

(3) ครอบครัวที่ผู้สูงอายุอยู่ด้วยกันตามลำพัง คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปตั้งแต่สองคนขึ้นไปอยู่ร่วมกันโดยไม่มีสมาชิกช่วงวัยอื่นอาศัยอยู่ด้วย

(4) ครอบครัวคู่รักเพศเดียวกัน คือ ครอบครัวที่มีบุคคลเพศเดียวกันใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยา

(5) ครอบครัวผสม คือ ครอบครัวที่ชายหญิงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย มีบุตรติดมา และได้สมรสหรืออยู่กินกันฉันสามีภริยาเป็นครอบครัวใหม่ และบุตรนั้นอาศัยอยู่ด้วยกัน

(6) ครอบครัววัยรุ่น คือ ครอบครัวที่ชายและหญิงมีอายุต่ำกว่า 20 ปี ใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภริยา¹³

ทั้งนี้ ครอบครัวแห่งกลางในการศึกษาคั้งนี้ มุ่งศึกษาลักษณะเฉพาะของครอบครัวแห่งกลางที่มีคน 2 รุ่นอาศัยอยู่ร่วมกัน มีความผูกพันหรือมีความสัมพันธ์ต่อกันทางสายโลหิต หรือทางกฎหมาย หรือเป็นเครือญาติกัน มาอยู่ร่วมกัน และมีความปรารถนาดีต่อกัน

2.1.3 ความสำคัญของครอบครัว

สุพัตรา สุภาพ (อ้างใน จิตตินันท์ เตชะคุปต์ (2557)¹⁴ ได้อธิบายถึงความสำคัญและบทบาทของครอบครัวไว้ ดังนี้

1) สร้างสรรค์สมาชิกใหม่ขึ้นมาทดแทนคนรุ่นเก่าที่ตายไป

2) บำบัดความต้องการทางเพศ กล่าวคือ การสมรสเป็นการควบคุมการมีเพศสัมพันธ์ให้อยู่ภายในขอบเขต ดังนั้น การมีคู่สมรสช่วยลดปัญหาทางเพศหลายประการ เช่น ปัญหาการข่มขืน เป็นต้น

¹³ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. นิยามและประเภทครอบครัว” 2562 สืบค้นจาก

https://www.facebook.com/divisionoffamily/photos/a.1013111348737063/2680081878706660/?type=3&local=hu_HU

¹⁴ จิตตินันท์ เตชะคุปต์. (2557). “การศึกษาและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัวไทย”.วารสารมนุษยนิเวศศาสตร์ ฉบับพิเศษ สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เนื่องในโอกาสวันสถาปนามหาวิทยาลัยครบ 36 ปี วันที่ 3 – 5 กันยายน 2557, หน้า 72

3) เลี้ยงดูผู้เยาว์ให้เจริญเติบโตในสังคม เป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งของครอบครัว ดังนั้นครอบครัวจึงเป็นสถาบันสำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนาทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้เยาว์

4) อบรมสั่งสอนแก่เด็กให้รู้จักระเบียบของสังคม กล่าวคือ สังคมแรกที่ผู้เยาว์ต้องประสบคือครอบครัว ดังนั้น ครอบครัวจึงเป็นด่านแรกและด่านสำคัญที่สุดในการกระบวนการพัฒนาทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้เยาว์ให้รู้จักเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอก

5) กำหนดสถานภาพเบื้องต้นให้กับผู้เยาว์ตั้งแต่เกิด เช่น เป็นคนรวย เป็นคนจน เป็นลูกนักธุรกิจ เป็นต้น กระนั้นก็ตาม สถานภาพทางสังคมนี้สามารถแปรเปลี่ยนได้

6) ให้ความรักความอบอุ่นให้กับสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งเป็นสถานที่ให้กำลังใจและปลอบใจในเวลาที่เหมาะสมที่พ่อแม่

2.1.4 หน้าที่ของครอบครัว

อันนิกา จันทรโท (มปป.)¹⁵ ได้กล่าวถึง หน้าที่ของครอบครัว มี 6 ประการ ดังนี้

1) หน้าที่การให้ความรักความเอาใจใส่ (Affective Function) เพื่อตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของสมาชิก แสดงออกโดยการให้ความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่แก่สมาชิกเพื่อให้สมาชิกมีสุขภาพจิตดี มีบุคลิกภาพที่มั่นคง

2) หน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดู (Socialization Function) หมายถึง กระบวนการพัฒนาแบบแผนพฤติกรรมที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตของสมาชิก เพื่อเป็นการปลูกฝัง ส่งเสริมนิสัยที่ดีงาม ทำให้เด็กพร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต

3) หน้าที่ในการผลิตสมาชิกใหม่ (Reproductive Function) ให้สมาชิกในสังคมมีจำนวนเพิ่มขึ้น เพื่อสืบเผ่าพันธุ์เชื้อสายของมนุษยชาติ

4) หน้าที่ในการเผชิญปัญหาครอบครัว (Family Coping Function) เป็นหน้าที่ที่จำเป็นที่ครอบครัวทุกครอบครัวต้องปฏิบัติเพื่อคงไว้ซึ่งสมดุลภายในครอบครัว ทั้งนี้ เนื่องจากตลอดการดำเนินชีวิตครอบครัว ครอบครัวจะถูกรบกวนจากสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกครอบครัว สิ่งรบกวนเหล่านี้ หมายถึง บุคคล สิ่งของ สถานการณ์ หรือเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาวะเครียดในครอบครัวได้ อาทิ การเสียชีวิตของคู่สมรส การหย่าร้าง การตายของญาติสนิท การเจ็บป่วยของสมาชิก การตกงานหรือมีปัญหาเศรษฐกิจ

5) หน้าที่ในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจ (Economic Function) เพราะต้องมีการจัดหารายได้ที่จะนำมาใช้จ่ายใช้สอยในครอบครัว รวมถึงการจัดสรรรายได้ที่ได้มาเพื่อนำมาใช้จ่ายอย่างเหมาะสม

6) หน้าที่ในการจัดหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกายภาพสำหรับสมาชิก (Provision of Physical Necessity) ได้แก่ ปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย รวมถึงการจัดการด้านสุขภาพด้วย หน้าที่ของครอบครัว¹⁶ สามารถแบ่งหน้าที่ของครอบครัวออกเป็น 4 ประการคือ

¹⁵ อันนิกา จันทรโท (มปป.) สืบค้นจาก <https://coggle-downloads-production.s3.eu-west-1.amazonaws.com>

¹⁶ ลักษณะและหน้าที่ของครอบครัว สืบค้นจาก https://www.baanjomyut.com/library_3/extension-4/family/01.html#:~:text=ลักษณะแลหน้าที่ของครอบครัว

1) หน้าที่ในการผลิตสมาชิกให้กับสังคม (Reproductive Function) การผลิตสมาชิกใหม่ให้กับครอบครัวมีอยู่ด้วยกันหลายวิธี ได้แก่ การแต่งงานกันตามกฎหมาย การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงโดยไม่แต่งงาน และการย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยร่วมกัน เป็นต้น

2) หน้าที่อบรมเลี้ยงดูหรือให้การศึกษาแก่สมาชิกในครอบครัว (Enculturation Function) เมื่อมีการให้กำเนิดแก่บุตรหรือธิดาให้เป็นคนที่มีอุปนิสัยดี และสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองภายในอนาคต

3) หน้าที่ทางเศรษฐกิจ (Economic Function) ทุกคนในครอบครัวมีอาหารสำหรับรับประทาน มีที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เครื่องมือ เครื่องใช้เพื่อการยังชีพ จึงเป็นหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวที่ต้องจัดหาปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อสร้างความสุขให้กับครอบครัวที่ต้องจัดหาปัจจัยต่างๆเหล่านี้ เพื่อสร้างความสุขให้กับครอบครัวของตนเอง

4) หน้าที่ให้ครอบครัวอบอุ่นทางด้านจิตใจ (Psychological Function) เป็นหน้าที่ของครอบครัวที่ตอบสนองทางด้านอารมณ์และจิตใจของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของสมาชิกทุกคน ที่ต้องยึดถือนำไปปฏิบัติ เพื่อเป็นกำลังใจกันและกันในการร่วมต่อสู้ชีวิต

โดยสรุป ครอบครัวมีบทบาทและหน้าที่สำคัญมากต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของคน และยังทำหน้าที่สนองความต้องการของคนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ เนื่องจากครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่สุดของมนุษย์ที่ทำหน้าที่ในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ของสมาชิกใหม่ในครอบครัวให้มีความรู้ เจตคติ อุปนิสัย วิธีคิด แบบแผนการใช้ชีวิต ฯลฯ เพื่อให้สามารถเผชิญสุโลกกว้างได้ภายนอกได้อย่างเท่าทัน โดยการให้ความรักความเอาใจใส่ การอบรมเลี้ยงดู การให้การศึกษา การจัดหาสิ่งจำเป็นพื้นฐาน และการจัดการปัญหาหรือภาวะวิกฤติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับครอบครัว ดังนั้น ครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อระดับคุณภาพของคนและบุคลิกภาพ ซึ่งรวมทั้งค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมของเด็ก ครอบครัวเป็นหน่วยของสังคมพื้นฐานที่ประกอบด้วย วิถีชีวิตของสมาชิกทุกคนทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และจริยธรรม ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของสังคมและที่สำคัญ ครอบครัวยังเป็นหน่วยเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคม ที่สามารถจุนเจือเด็กและเยาวชนที่ยังต้องการพึ่งพาผู้อื่นในวัยเยาว์

2.2 แนวคิดครอบครัวแหวกกลาง (Skipped - Generation Families: SGFs)

2.2.1 ความหมายของครอบครัวแหวกกลาง หรือครอบครัวข้ามรุ่น หรือครอบครัวผู้สูงอายุเลี้ยงดูเด็กตามลำพัง (Skipped - Generation Families: SGFs)

จากการศึกษาข้อมูลจาก 10 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา แคนาดา จีน ญี่ปุ่น สิงคโปร์ อินโดนีเซีย นอร์เวย์ ฟินแลนด์ ไนจีเรีย และเคนยา สรุปได้ว่า ครอบครัวข้ามรุ่น / ครอบครัวผู้สูงอายุอยู่ลำพังกับเด็ก / ครอบครัวแหวกกลาง (Skipped - Generation Family) คือ ครอบครัวที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่กับเด็ก โดยไม่มีผู้เฒ่าอาศัยอยู่ด้วย อาจถูกพ่อแม่ทิ้ง พ่อแม่เสียชีวิต หรือเป็นผลจากสถานะเศรษฐกิจที่ทำให้คู่สมรสซึ่งเป็นวัยแรงงานตัดสินใจย้ายถิ่นไปทำงานต่างพื้นที่ เป็นสาเหตุที่ต้องทิ้งไว้กับ ปู่ ย่า ตา ยาย ให้มีหน้าที่ดูแล ทำให้ผู้สูงอายุต้องทำงานเลี้ยงตนเองและต้องรับภาระดูแลหลานด้วย¹⁷

กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (2016)¹⁸ ได้นิยาม “ครอบครัวข้ามรุ่น” หมายถึง ครอบครัวที่มีปู่ย่าตายายอยู่กับเด็กหลาน โดยไม่มีคนวัยทำงานอาศัยอยู่ด้วยในครัวเรือน โดยมีปัจจัยที่ทำให้เกิดครอบครัวข้ามรุ่น คือ การย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมือง ค่าครองชีพในเขตเมืองที่สูงกว่าชนบท และขาดระบบสนับสนุนต่าง ๆ

¹⁷ อ้างถึงแล้วใน กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2562).

¹⁸ อ้างถึงแล้วใน กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ. (2558).

กาญจนา เทียนลาย และ วรณี หุตะแพทย์. (2562)¹⁹ นิยาม “ครอบครัวข้ามรุ่น หรือ ครอบครัวแห่วงกลาง” หมายถึง ครอบครัวที่มีเฉพาะรุ่นปู่ย่าตายาย (หรือพ่อแม่สูงอายุ) กับรุ่นหลานในวัยเด็ก เท่านั้น โดยไม่มีบุคคลอื่นอยู่ร่วมกันด้วย อันเนื่องมาจากการอพยพย้ายถิ่นไปทำงานแล้ว จึงต้องฝากลูกไว้กับ ปู่ย่าตายาย เพราะจำเป็นต้องลดค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในถิ่นปลายทาง การขาดคนช่วยเลี้ยงดูหรือไม่มีเวลาเลี้ยงดู ลูกเพราะต้องทำงาน

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2562)²⁰ ได้กล่าวถึง ครอบครัวข้ามรุ่น คือ ครอบครัวที่มีปู่ ย่า ตา ยาย อยู่กับหลานตามลำพัง

โดยสรุป "ครอบครัวแห่วงกลาง (Skipped Generation Family)" คือ ครอบครัวที่มี ผู้สูงอายุที่เป็นปู่ ย่า ตา หรือยายเป็นหัวหน้าครอบครัวทำหน้าที่เลี้ยงดูหลาน เนื่องจากพ่อแม่ของหลานไม่ได้ อาศัยอยู่ด้วยในครอบครัว

2.2.2 ผลกระทบของครอบครัวแห่วงกลาง

ครอบครัวแห่วงกลางก่อให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ ดังนี้

1) ด้านเศรษฐกิจ: ครอบครัวแห่วงกลางมีฐานะยากจน ทำให้พ่อแม่เด็กบางรายอพยพไปทำงานต่างถิ่นเพื่อหาเงินมาจุนเจือครอบครัว ซึ่งบางครอบครัวพ่อแม่เด็กขาดการส่งเงินมาช่วยเหลือ ประกอบกับผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ไม่แน่นอน แม้ว่าผู้สูงอายุบางส่วนแม้เกษียณแล้วยังมีความจำเป็นต้องทำงานเพื่อหารายได้มาใช้ในการดำรงชีพ โดยเฉพาะต้องดูแลเด็กตามลำพัง ยิ่งทำให้มีรายจ่ายมากยิ่งขึ้น จึงประสบปัญหาค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน โดยแหล่งรายได้ของครอบครัวข้ามรุ่น มาจากเงินที่ส่งจากบุตรของตนเอง รายได้จากการทำงานส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตรกรรม และพึ่งพิงเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ²¹

2) ด้านสุขภาพ: สุขภาพของผู้สูงอายุที่ดูแลเด็กเริ่มเสื่อมถอยลงตามวัยที่มากขึ้น ผนวกกับความเครียดจากปัญหาทั้งด้านสุขภาพและการเงินของผู้สูงอายุที่ทำให้เกิดอาการซึมเศร้า ส่งผลต่อ

2.1) ปัญหาด้านอารมณ์และพฤติกรรมของเด็ก²²

2.2) ข้อจำกัดในการส่งเสริมกิจกรรมที่จะกระตุ้นพัฒนาการของเด็ก เช่น อ่านหนังสือ ร้องเพลง ออกกำลังกาย หรือการเล่นิทาน²³

2.3) เด็กขาดความอบอุ่น

3) ด้านการศึกษา:

¹⁹ กาญจนา เทียนลาย และ วรณี หุตะแพทย์. (2562) คนไกลบ้าน: การสื่อสารของครอบครัวข้ามรุ่น. บทความวิจัย ตีพิมพ์ใน Journal of Social Development Vol.21 No.1/2019 สืบค้นจาก https://ssed.nida.ac.th/images/jsd/Y21_1/4-%20DistanacePeople.pdf.

²⁰ อ้างถึงแล้วใน กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2562).

²¹ อ้างถึงแล้วใน กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ. (2558)

²² University of Chicago, 2549) จาก The Economist. (2550). Grandparents raising grandchildren Skipping a Generation: Millions of grandparents are filling in for missing or misguided parents. สืบค้นจาก <https://www.economist.com/united-states/2007/06/14/skipping-a-generation>

²³ เดอะ ไอส์ซานเรคคอร์ด (2560) “ครอบครัวแห่วงกลาง” ภาวะที่เกิดขึ้นในภาคอีสาน สืบค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2561 สืบค้นจาก <https://isaanrecord.com/2016/02/01/ครอบครัวแห่วงกลาง-ภาวะ/>

3.1) เด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่โอกาสที่เด็กจะเรียนต่อลดลง โดยเด็กผู้ชายจะเรียนต่อมหาวิทยาลัยลดลงร้อยละ 25 และโอกาสของเด็กผู้หญิงจะเรียนต่อมัธยมปลาย ลดลงร้อยละ 0.2²⁴

3.2) บางครอบครัวที่พ่อแม่ติดยาเสพติดหรือปู่ย่าตายายมีปัญหาเรื่องสุขภาพที่ไม่สามารถพาลูกไปโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้²⁵

3.3) เด็กขาดคนคอยดูแลเรื่องการเรียนหนังสือ โดยเฉพาะปู่ย่าตายายไม่รู้หนังสือทำให้เสียเปรียบด้านการศึกษาเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กที่อาศัยอยู่กับพ่อแม่

4) ด้านสังคม

4.1) ความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างพ่อแม่กับเด็กจะหายไป หรือไม่เหมือนเดิมจากการที่พ่อแม่ออกจากบ้านไปเป็นเวลานาน ส่งผลต่อพัฒนาการของเด็ก

4.2) เด็กในครอบครัวแห่งมีความเสี่ยงสูงที่จะมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมต่าง ๆ อาทิ

(1) เด็กเกเร ไม่ตั้งใจเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาต่ำ

(2) การเลือกคบเพื่อนที่ไม่เหมาะสม ทำให้เด็กสูบบุหรี่ ดื่มเหล้า เทียวกลางคืน

การดูคลิปไม่เหมาะสม

(3) การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

(4) ติดยาเสพติด²⁶

4.3) ขาดไม่มีทักษะการสื่อสารระหว่างคนต่างวัย และขาดการใช้เทคโนโลยี

อย่างเท่าทัน

พัฒนาพร ไพฑูริย์ (2554)²⁷ ได้สรุปผลการศึกษาด้านครอบครัวแห่งกลางที่ผ่านมาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผลการศึกษาส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ผลกระทบของการเป็นครอบครัวแห่งกลางอาจนำมาซึ่งผลดีและผลเสียที่มีต่อเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุที่ดูแลเด็ก โดยมองผ่านมุมมองทั้งด้านวัตถุและจิตวิทยาสังคม ทำให้เห็นภาพรวมของกลไกต่าง ๆ ได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น ทั้งนี้ สามารถสรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเป็นครอบครัวแห่งกลางได้ 7 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

(1) ปัญหาทางการเงิน (Financial)

(2) ประโยชน์ (Benefit) ที่เด็กได้รับจากการเลี้ยงดูโดยปู่ ย่า ตา ยาย

(3) ช่องว่างระหว่างวัยและความสามารถในการทำหน้าที่พ่อแม่ของปู่ ย่า ตา ยาย

(4) สุขภาพกายและสุขภาพจิตของปู่ ย่า ตา ยาย

(5) บริบทความแตกต่างของแต่ละครอบครัวแห่งกลาง

(6) ความต้องการการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวแห่งกลาง

²⁴ นิพนธ์ พัวพงศกร. (มปป.) การศึกษาวิจัยเรื่อง “ชีวิตความเป็นอยู่ของครัวเรือนไทยในรอบ 2 ทศวรรษ” อังถึงใน ครอบครัวแห่งกลาง” ภาวะที่เกิดขึ้นในภาคอีสาน สืบค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2561 จาก <https://isaanrecord.com/2016/02/01/ครอบครัวแห่งกลาง-ภาว/>

²⁵ บุศรินทร์ เลิศชวลิตสกุล คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร อังถึงใน แนวหน้าออนไลน์ “แห่งกลาง-เพราะบาง” ครอบครัวไม่มั่นคง...เด็กเคือง! วันที่ 14 ตุลาคม 2566 สืบค้นจาก <https://naewna.com/local/687275>.

²⁶ หมอชาวบ้าน, ครอบครัวแห่งกลาง, 2557 สืบค้นจาก <https://doctor.or.th/article/detail/333925>

²⁷ พัฒนาพร ไทยพิบูลย์. (2560). แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวแห่งกลางเพื่อส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของเด็กภายใต้ ความคิดครอบครัวนิเวศ. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (พัฒนศึกษา) . จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

(7) การให้คำแนะนำสำหรับผู้ปฏิบัติงานกับครอบครัวแห่งกลาง

จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ยังแสดงให้เห็นว่า ครอบครัวไทยมีการเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว โดยพบว่า ด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวชนบทมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างปู่ ย่า ตา ยาย หรือเครือญาติแบบดั้งเดิมในครอบครัวลดน้อยลงไป แต่เป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวที่ต่างคนต่างอยู่มากกว่า ผู้สูงอายุถูกปล่อยทิ้งให้มีชีวิตตามลำพัง บางครอบครัวก็ปล่อยให้ผู้สูงอายุอาศัยอยู่กับหลาน ซึ่งโครงสร้างลักษณะครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ส่งผลให้ครอบครัวมีความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาในครอบครัว และส่งผลกระทบต่อความสุขของสมาชิกในครอบครัวมากขึ้น²⁸ บทบาทของผู้สูงอายุในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในสังคมชนบท ผู้สูงอายุยังคงมีบทบาทหน้าที่ในครอบครัวที่หลากหลาย นอกจากหน้าที่หลักในการดูแลสมาชิกในครอบครัวให้สุขสบายและการจัดการทุกสิ่งทุกอย่างในบ้านแล้ว ผู้สูงอายุยังมีบทบาทที่สำคัญในครอบครัว คือ การอบรมเลี้ยงดูหลาน ๆ แทนพ่อแม่ซึ่งต้องออกไปทำงานนอกบ้านหรือไปขายแรงงานต่างถิ่น บางกรณีผู้สูงอายุอาจต้องมีภาระในการหารายได้มาเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวด้วย ทั้ง ๆ ที่สภาพร่างกายเสื่อมถอยไปตามวัยที่เพิ่มขึ้น ซึ่งแน่นอนว่าความทุกข์ยากของครอบครัวจะเพิ่มมากขึ้น หากรายได้ไม่เพียงพอที่จะใช้ในการดำรงชีวิตและเลี้ยงดูหลาน ๆ หรือผู้สูงอายุอาจไม่สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้ ทั้งนี้ บทบาทของผู้สูงอายุในการอบรมดูแลหลาน ๆ จะมีผลกระทบกับเด็ก โดยเฉพาะเด็กในช่วงอายุ 9 - 10 ปีขึ้นไป หากผู้สูงอายุให้ความรักความดูแลใส่ใจกับหลานมากเป็นพิเศษ โดยการเลี้ยงดูแบบตามใจคอยปกป้องดูแลหลานทุกอย่าง ปัญหาที่ตามมาก็คือ เด็กได้รับการตามใจมากเกินไป อาจมีผลต่อพฤติกรรมที่ก้าวร้าวและเอาแต่ใจตัวเอง และอาจนำไปสู่ปัญหาสังคมในอนาคต นอกจากนี้ สภาพที่น่าห่วงใยที่สุดคือ สภาพการเลี้ยงหลาน ๆ ของปู่ ย่า ตา ยายด้วยวิธีการเลี้ยงดูแบบดั้งเดิมที่เคยเลี้ยงพ่อแม่ของเด็กเหล่านั้น ด้วยความรู้ชุดเดิม และความสัมพันธ์แบบเดิมระหว่างปู่ ย่า ตา ยาย กับหลาน ภายใต้เงื่อนไขและสิ่งแวดล้อมใหม่ อาจส่งผลให้เด็กขาดทักษะที่มีพื้นฐานจากการเลี้ยงดูจนทำให้เกิดปัญหากับเด็กตามมา²⁹ โดยเฉพาะช่วงที่เด็กกำลังย่างเข้าสู่วัยรุ่น ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในครอบครัวได้แก่ ปัญหาช่องว่างระหว่างวัย ซึ่งมีสาเหตุมาจากทั้งของตัวผู้สูงอายุและจากตัวเด็กที่เป็นวัยรุ่นเอง โดยเฉพาะในสังคมมีการปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน อาจส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดภาวะเครียดและระบายออกไปยังเด็กในรูปแบบของการประชดประชัน การทำร้ายร่างกาย ซึ่งอาจเกิดจากความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ หรืออาจทำไปเพราะความรัก เหตุการณ์ดังกล่าวจะนำมาซึ่งผลกระทบทางจิตใจกับเด็กมากยิ่งขึ้นหากเหตุการณ์เกิดขึ้นซ้ำ ๆ เป็นเวลานาน เด็กจะเกิดการซึมซับเลียนแบบและพัฒนาพื้นฐานทางอารมณ์ตามแบบอย่าง โดยแสดงออกในลักษณะของความไม่เชื่อฟังไม่ทำตามที่ผู้ใหญ่บอก การหนีออกจากบ้าน การละเมิดกฎโรงเรียน บางรายก็แสดงออกในรูปของความก้าวร้าวในสังคม กลายเป็นอันธพาล อาชญากร หรือก่อปัญหาที่เกิดความเสี่ยงด้านอื่น ๆ ตามมา³⁰ เช่น ปัญหาติดยาเสพติด ปัญหาทางอารมณ์ ฯลฯ

²⁸ สมพร รุ่งเรืองกลกิจ, มธุรดา ชัยมี, พรทิพย์ คำพอ และคณะ. (2546). ลักษณะครอบครัวอีสานกับการส่งเสริมสุขภาพจิต. ขอนแก่น: โครงการพัฒนากลุ่มนักวิจัยด้าน สุขภาพจิตและจิตเวช มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

²⁹ เยาวพา เดชะคุปต์. 2551, “เตือนพ่อแม่อย่าส่งเด็กเล็กไป อยู่ต่างจังหวัด”. ไทยรัฐ. (12 เมษายน.2551) ค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2552, จาก https://news.swu.ac.th/newsclips/type_activity.asp?type_id=1&page=27

³⁰ วินิตดา ปิยะศิลป์. 2546. ครอบครัวกับวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว

กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย³¹ ได้กล่าวถึง ผลกระทบทางจิตสังคมของครอบครัวข้ามรุ่น

(1) ผลกระทบเชิงบวก คือ

- สุขภาพดีขึ้น: การได้เลี้ยงดูหลานจะส่งผลต่อสุขภาพโดยรวม อาทิ ภาวะซึมเศร้า น้อยกว่า และมีความพอใจในชีวิตสูงกว่ากลุ่มที่ไม่มีหน้าที่ดูแลหลาน และยังปู่ย่าตายายได้ดูแลหลานมากขึ้นเท่าใด ผลในเชิงบวกเหล่านี้ยิ่งเด่นชัดมากขึ้น

- ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นจากการที่บิดามารดาเด็กส่งเงินกลับมาให้ปู่ย่าตายาย

(2) ผลกระทบเชิงลบ คือ

- ความผูกพันระหว่างเด็กกับพ่อแม่ กล่าวคือ เด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่มีแนวโน้มที่จะไม่มีความผูกพันแน่นแฟ้นกับพ่อแม่เมื่อเทียบกับเด็กที่อยู่ร่วมกันพร้อมหน้า นอกจากนี้ เด็กอาจต้องรับผิดชอบดูแลปู่ย่าตายายวัยชรา

- ช่องว่างระหว่างวัย อาจทำให้การสื่อสารแบบเปิดใจคุยกันในเรื่องสำคัญต่าง ๆ อาทิ การเริ่มเป็นหนุ่มสาว และเรื่องเพศ เป็นเรื่องที่ยากลำบากหรือต้องห้าม ทั้งนี้ มีหลักฐานบางอย่างแสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นตั้งครรภ์บางรายซึ่งเป็นเด็กเรียนดีนั้นเป็นเด็กที่มาจากครัวเรือนข้ามรุ่น³²

- พัฒนาการและการศึกษาต่อ เนื่องจากเด็กเหล่านี้ มีโอกาสเรียนต่อระดับมัธยมศึกษา น้อยกว่า (อารี จำปากล้า, 2549) ส่วนพัฒนาการของเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูโดยปู่ย่าตายายนั้นมีโอกาสดีน้อยกว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูโดยบิดามารดา และเด็กวัยเรียนที่อยู่ในครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นผู้ย้ายถิ่นยังมีระดับเชาวน์ปัญญา (IQ) ต่ำกว่าเด็กในครอบครัวที่ไม่มีผู้ย้ายถิ่นอีกด้วย (สุธรรม นันทมงคลชัย, และคณะ, 2549) โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวข้ามรุ่นที่มีเฉพาะผู้สูงอายุกับเด็กนั้นเป็นสาเหตุหนึ่งของระดับไอคิวที่ต่ำกว่าของเด็ก³³

กล่าวโดยสรุป ครอบครัวแห่งกลาง เป็นรูปแบบของครอบครัวที่ผู้สูงอายุที่เป็นปู่ ย่า ตา ยาย รับผิดชอบดูแลเด็กที่เป็นหลานโดยลำพัง อันเป็นสภาพการอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งสภาพดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อเด็กและผู้สูงอายุที่ดูแลเด็กทั้งที่เป็นทางบวกและทางลบในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สุขภาพกายและจิต ตลอดจนพัฒนาการของเด็ก และมีความเสี่ยงสูงที่จะมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมตามมา อาทิ ปัญหาการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาเด็กติดยาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ

2.2.3 ความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง มีดังนี้

1) รัฐควรมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดและการเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ เนื่องจากอัตราการเกิดคุณภาพมีต่ำเกินไป จะทำให้ขาดบุคลากรโครงสร้างประชากรในอนาคต³⁴ อาทิ การลดหย่อนภาษีรายได้สำหรับผู้มีบุตรในอัตราก้าวหน้าและแม่ที่ต้องทำงาน หรือสวัสดิการช่วยเหลือการมีบุตร

2) การสนับสนุนสถานรับดูแลเด็กก่อนวัยเรียนที่มีมาตรฐาน เพื่อลดความลำบากของพ่อแม่ที่ต้องเลี้ยงดูบุตรระหว่างออกเดินทางไปทำงาน

³¹ อ้างถึงแล้วใน กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (2558)

³² The Bangkok Post. Time Running out to Fix Family Structure. (2015, July 5) สืบค้นจาก <https://pressreader.com/thailand/bangkok-post/20150705/281801397625025/TextView>.

³³ The Nation. Low IQ blamed on Family Situation. (2015, May 28) สืบค้นจาก <https://www.nationmultimedia.com/national /Low-IQ-blamed-on-Family-Situation-30261067.html>

³⁴ อ้างถึงแล้วใน เดอะ อีสานเรดคอร์ด. (2560)

3) รัฐบาลควรสนับสนุนรณรงค์ให้ครอบครัวมีบุตรเมื่อมีความพร้อม เพื่อลดปัญหาจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น

4) ภาครัฐควรส่งเสริมภาคเอกชนให้สนับสนุนการทำงานแบบ Work Life Balanced เน้นประสิทธิภาพมากกว่าเวลาในการทำงาน เพื่อให้แรงงานสามารถจัดสรรเวลาในการดูแลบุตรหรือผู้สูงอายุได้

5) ชุมชน ภาครัฐ (โดยเฉพาะ อปท. หน่วยงานระดับพื้นที่) รวมถึงภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและช่วยดูแลผู้สูงอายุ และให้ความรู้ในด้านการรักษาสุขภาพ รวมถึงสุขอนามัย เพื่อการดูแลเด็กให้มีคุณภาพ

6) ภาครัฐกระจายความเจริญไปยังท้องถิ่นให้มากขึ้น เพื่อส่งเสริมการมีงานทำในพื้นที่³⁵

โดยสรุป ครอบครัวแห่งกลางมีความต้องการรับการส่งเสริมสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดูแลเด็กได้ อาทิ การส่งเสริมให้มีสถานรับดูแลเด็กก่อนวัยเรียนที่มีมาตรฐานใกล้เคียงสถานที่ทำงาน การส่งเสริมการมีงานทำในพื้นที่ การส่งเสริมให้มีพ่อแม่เด็กที่มีความพร้อมตั้งครุภัณฑ์ประสงค์ การให้ความรู้ การดูแลเด็กให้มีสุขภาพที่ดี ตลอดจนการส่งเสริมภาคเอกชนทำงานแบบ Work Life Balanced โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน

2.3 แนวคิดการแก้ปัญหาในครอบครัวแห่งกลาง

แนวคิดการแก้ปัญหาส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากผลงานเรื่องนักแก้ปัญหาทั่วไป (General Problem Solver) ของ Ernest, G.W & Newell, A.³⁶ ซึ่งเป็นทฤษฎีการแก้ปัญหาของมนุษย์ (Human Problem Solving) ในรูปแบบของโปรแกรมที่เป็นสถานการณ์จำลอง ผลงานนี้ช่วยวางรากฐานกระบวนการค้นเกี่ยวกับการประมวลผลสารสนเทศสำหรับศึกษาเรื่อง การแก้ปัญหา หลักการของทฤษฎีนี้คือ พฤติกรรมการแก้ปัญหา ประกอบด้วย “วิธีการ-ปลายทาง-วิเคราะห์” ซึ่งเป็นการนำปัญหามาแตกออกเป็นองค์ประกอบหรือเป้าหมายย่อย ๆ แล้วจึงจัดการแก้ไขเป้าหมายย่อย ๆ เหล่านั้นทีละเรื่อง แนวคิดนี้ตรงกันข้ามกับ Wertheimer, M. (1959)³⁷ นักจิตวิทยาในกลุ่มทฤษฎีเกสโตลต์ ซึ่งทำการวิจัยเรื่องการแก้ปัญหา และให้ความสำคัญด้านความเข้าใจเรื่องโครงสร้างของปัญหา โดยเชื่อว่าพฤติกรรมการแก้ปัญหาที่ประสบผลสำเร็จเป็นเพราะบุคคลผู้นั้นสามารถมองเห็นโครงสร้างโดยรวมทั้งหมดของปัญหา หลักการของทฤษฎีนี้คือ ผู้เรียนจะต้องได้รับการสนับสนุนให้เกิดการค้นพบธรรมชาติของปัญหาหรือประเด็นหัวข้อที่ต้องการแก้ไข สิ่งที่เป็นช่องว่าง ความไม่ลงรอยกัน หรือสิ่งรบกวนต่าง ๆ เป็นสิ่งเร้าที่สำคัญต่อการเรียนรู้ การเรียนการสอนจะต้องอยู่บนพื้นฐานของกฎองค์กร ประกอบด้วย ความใกล้เคียง การปกปิด ความคล้ายคลึง และความเรียบง่าย

DeBono (1971)³⁸ ได้เสนอแนวคิดในการแก้ปัญหา โดยประยุกต์ใช้วิธีการคิดแบบนอกกรอบ โดยเชื่อว่าปัญหาส่วนใหญ่ต้องการมุมมองที่แตกต่างจึงจะแก้ไขได้สำเร็จ วิธีการที่จะทำให้ได้มุมมองที่แตกต่าง

³⁵ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2562) นิยามและประเภทครอบครัว. สืบค้นจาก https://infocenter.nationalhealth.or.th/?lsvr_kba=นิยามและประเภทครอบครัว

³⁶ Ernst, G.W. and Newell, A. (1969). GPS: a case study in generality and problem solving. Academic Press. (revised version of Ernst's 1966 dissertation, Carnegie Institute of Technology.)

³⁷ Wertheimer, M. (1959). *Productive thinking (Enlarged ed.)*. New York: Harper & Row.

³⁸ DeBono, E. (1971). *Lateral thinking for management*. New York: McGraw-Hill
----- (1991). *Teaching thinking*. London: Penquin Books

เกี่ยวกับปัญหาคือ การแยกปัญหาเป็นส่วน ๆ แล้วนำกลับมารวมกลุ่มเข้าด้วยกันในลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิมหรือสุ่มบางส่วนมารวมกัน องค์ประกอบในการแก้ปัญหา มี 4 ประการ คือ (1) ค้นหาความคิดเด่น ๆ ที่เป็นหลักในทำความเข้าใจกับปัญหา (2) ค้นหาวิธีการที่แตกต่างออกไปในการมองปัญหา (3) ปลอ่ยวางการคิดแบบยึดติด และ (4) ให้โอกาสตนเองในการเปิดรับความคิดอื่น ๆ

2.3.1 แนวปฏิบัติพื้นฐานในการแก้ปัญหา

McNamara, C. (1999)³⁹ กล่าวว่า วิธีการแก้ปัญหามีหลากหลายวิธี ไม่มีวิธีการแก้ปัญหาใดที่จะสามารถแก้ปัญหาทุกเรื่องได้ แต่มีแนวปฏิบัติพื้นฐานที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้ โดยต้องมีการฝึกใช้เสียก่อน เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยจนสามารถปฏิบัติได้อย่างเป็นธรรมชาติ มีขั้นตอนการแก้ปัญหา ดังนี้

1) ระบุปัญหา กล่าวคือ จะเริ่มด้วยการคิดว่าสิ่งนั้นเป็นปัญหา แทนที่จะทำความเข้าใจให้ถ่องแท้เสียก่อนว่า เหตุใดจึงคิดว่าสิ่งนั้นเป็นปัญหา การระบุปัญหาต้องอาศัยข้อมูลจากตนเองและผู้อื่น ซึ่งได้มาโดยใช้วิธีการตั้งคำถาม อาทิ อะไรคือสิ่งที่เห็นว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้คิดว่ามีปัญหาเกิดขึ้น ปัญหาที่ว่านั้นเกิดขึ้นที่ไหน เกิดขึ้นอย่างไร เกิดขึ้นเมื่อใด กำลังเกิดขึ้นกับใคร และทำไมจึงเกิดขึ้น จากนั้นให้เขียนอธิบายว่าสิ่งที่กำลังเกิดในขณะนั้น โดยแท้จริงควรจะเป็นอย่างไร ต้องพยายามอธิบายให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เขียนอย่างเจาะจง และครอบคลุมประเด็นว่า อะไร ที่ไหน อย่างไร กับใคร และทำไม

1.1) เมื่อถึงจุดนี้ หากปัญหายังดูเหมือนว่าเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน ควรระบุปัญหาให้กระจายออกมาแบบย่อย ๆ ลงไปอีก โดยตั้งคำถามซ้ำอย่างเดิม จนกว่าจะได้คำอธิบายสำหรับปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมากพอ

1.2) ทำการตรวจสอบว่าความเข้าใจที่มีต่อปัญหาต่าง ๆ นั้น มีความถูกต้องเพียงใด โดยการหารือกับสมาชิกในกลุ่มหรือบุคคลอื่น

1.3) นำปัญหาต่าง ๆ มาจัดลำดับความสำคัญ หากพบว่ามีความซับซ้อนเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีจำนวนหลายปัญหา ให้พิจารณาว่าปัญหาใดควรจัดการก่อน ปัญหาใดจัดการทีหลัง ทั้งนี้ ต้องแยกให้ชัดเจนระหว่างปัญหาที่มีความสำคัญกับปัญหาที่เป็นเรื่องฉุกเฉิน เพราะปัญหาที่มีความสำคัญเป็นปัญหาที่ต้องจัดการก่อน

1.4) ทำความเข้าใจกับบทบาทของตนเองในปัญหานั้นให้ถูกต้อง เพราะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการรับรู้บทบาทของผู้อื่น ตัวอย่างเช่น เมื่อตนเองเครียดก็อาจมองว่าผู้อื่นเครียดเช่นเดียวกัน ซึ่งความจริงอาจไม่เป็นเช่นนั้น

2) มองหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา ในขั้นนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับข้อมูลนำเข้ามาจากบุคคลอื่นซึ่งรับรู้ปัญหาและจากผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหา การเก็บข้อมูลควรทำเป็นรายบุคคลจะได้ข้อมูลมากกว่า ให้จดบันทึกสิ่งที่เป็นความคิดเห็นของตนเองและสิ่งที่ยืนยันมาจากผู้อื่น หลังจากนั้น ให้เขียนอธิบายสาเหตุของปัญหาในลักษณะที่ว่า อะไรกำลังเกิดขึ้น เกิดขึ้นที่ไหน เมื่อใด อย่างไร กับใคร และทำไม

3) แจกแจงทางเลือกต่าง ๆ สำหรับวิธีการที่จะใช้แก้ปัญหา ในขั้นนี้ควรให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วม ยกเว้นกรณีที่ปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องส่วนตัว ให้ระดมสมองเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อให้ได้ทางเลือกหลาย ๆ ทางแล้วนำมาคัดกรองเพื่อหาแนวคิดที่ดีที่สุด การได้มาซึ่งความคิดที่หลากหลายนั้น

³⁹ McNamara, C. (1999). *Basic guidelines to problem solving and decision making*. Available สืบค้นจาก <http://www.authenticityconsulting.com>

ต้องระวังที่จะไม่ตัดสินว่าความคิดเหล่านั้นดีหรือไม่ดี ให้จดบันทึกตามที่ได้ยินมาเท่านั้น ทักษะการจำแนกสาเหตุปัญหาที่เหมาะสมที่สุดคือ การคิดเชิงระบบ (Systems Thinking)

4) เลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา ควรพิจารณาดังนี้

4.1) วิธีการใดที่สามารถแก้ปัญหาได้ในระยะยาว

4.2) วิธีการใดที่มีความเป็นจริงมากที่สุดในการแก้ปัญหาได้สำเร็จ ในขณะที่มีทรัพยากรสำหรับการแก้ปัญหาหรือไม่ จะจัดหามาใช้ได้หรือไม่ มีเวลาเพียงพอที่จะใช้วิธีการนี้หรือไม่

4.3) อะไรคือความเสี่ยงของทางเลือกแต่ละวิธี

5) วางแผนนำทางเลือกในการแก้ปัญหาที่เป็นวิธีที่ดีที่สุดไปปฏิบัติ หรือจัดทำแผนปฏิบัติการ ซึ่งในขั้นตอนนี้มีสิ่งที่ต้องพิจารณาคือ

5.1) สถานการณ์จะเป็นอย่างไรเมื่อปัญหาได้รับการแก้ไขแล้ว

5.2) มีขั้นตอนอะไรที่จะต้องทำในการนำทางเลือกที่ดีที่สุดไปแก้ปัญหา มีระบบหรือกระบวนการอะไรที่จะต้องเปลี่ยนแปลงบ้าง

5.3) จะรู้ได้อย่างไรว่าขั้นตอนต่าง ๆ มีการปฏิบัติ ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของแผน

5.4) ทรัพยากรอะไรบ้างที่ต้องการ ในประเด็นของบุคลากร เงิน และสิ่งอำนวยความสะดวก

5.5) ต้องใช้เวลาเท่าใดในการนำวิธีการแก้ปัญหาไปปฏิบัติ ให้เขียนตารางที่แสดงเวลาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด และเวลาที่คาดว่าจะเห็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จปรากฏขึ้น

5.6) ใครคือผู้รับผิดชอบในการควบคุมดูแลการปฏิบัติตามแผน

5.7) เขียนคำตอบสำหรับคำถามที่กล่าวมาแล้ว และให้ถือว่านี่คือแผนปฏิบัติการ

5.8) สื่อสารทำความเข้าใจแผนนี้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องในการนำแผนไปปฏิบัติ ปัจจัยสำคัญของขั้นตอนนี้คือ การสังเกตและการให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างต่อเนื่อง

6) ดูแลควบคุมการปฏิบัติตามแผน โดยพิจารณาจากตัวบ่งชี้ความสำเร็จ ได้แก่

6.1) เห็นสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตามตัวบ่งชี้หรือไม่

6.2) แผนมีการดำเนินงานตามตารางที่กำหนดไว้หรือไม่

6.3) ถ้าแผนไม่ได้ดำเนินไปตามที่คาดหวังไว้ ให้พิจารณาว่า แผนมีความเป็นไปได้จริงหรือไม่ มีทรัพยากรเพียงพอที่จะทำให้แผนสำเร็จตามกำหนดการหรือไม่ ควรมีสิ่งอื่นที่ต้องทำก่อนสิ่งที่กำหนดไว้แต่เดิมในแผนหรือไม่ ควรเปลี่ยนแผนหรือไม่

7) ตรวจสอบว่าปัญหาได้รับการแก้ไขเรียบร้อยแล้วหรือไม่ ในขั้นนี้ วิธีหนึ่งที่ดีที่สุดในการตรวจสอบว่าปัญหาได้รับการแก้ไขเรียบร้อยแล้วหรือไม่ คือการกลับคืนสู่การปฏิบัติตามปกติ แล้วสังเกตสถานการณ์ นอกจากนั้น มีประเด็นที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมดังนี้

7.1) ควรมีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเช่นนี้ขึ้นอีก

7.2) อะไรคือบทเรียนที่ได้จากการแก้ปัญหาครั้งนี้ ในเชิงความรู้ ความเข้าใจ และ/หรือทักษะ

7.3) ควรมีการเขียนบันทึกสั้น ๆ ถึงเหตุการณ์เด่นที่เป็นความสำเร็จในความพยายามแก้ปัญหา และสิ่งที่เป็นผลลัพธ์ที่ได้เรียนรู้ แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เกี่ยวข้อง

แนวปฏิบัติพื้นฐานนี้ มีการพัฒนาเป็นรูปแบบการแก้ปัญหาทั่วไป (General Problem Solving Model) เพื่อใช้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในเครือข่ายอินเทอร์เน็ตซึ่งดำเนินงานให้บริการโดยบริษัท Cisco Systems (2002)⁴⁰ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ (1) ระบุปัญหาในลักษณะของกลุ่มอาการผิดปกติหรือ

⁴⁰ McNamara, C. (1999). Basic guidelines to problem solving and decision making. สืบค้นจาก <https://www.authenticityconsulting.com>

สิ่งที่น่าจะเป็นสาเหตุของความผิดปกติ (2) รวบรวมข้อเท็จจริงที่จำเป็นสำหรับการคัดแยกสิ่งที่เป็นสาเหตุที่แท้จริงออกมา (3) พิจารณาหาความเป็นไปได้ของการเกิดปัญหาโดยตัดทอนปัญหาที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปจากข้อเท็จจริงในรายการที่รวบรวมไว้ (4) สร้างแผนปฏิบัติการจากปัญหาที่เหลืออยู่ โดยวางแผนจัดการกับปัญหาเพียงครั้งละตัวแปรเดียว (5) นำแผนไปปฏิบัติทีละขั้นตอนอย่างระมัดระวัง พร้อมทั้งตรวจสอบเป็นระยะ ๆ ว่าอาการผิดปกติหายไปหรือไม่ (6) เมื่อเปลี่ยนตัวแปรที่ทำการแก้ไข ให้เก็บผลลัพธ์ของแต่ละครั้ง เพื่อคัดแยกว่าสิ่งใดที่เป็นและไม่ใช่ปัญหา และ (7) วิเคราะห์ผลเพื่อตรวจสอบว่าปัญหาได้รับการแก้ไขเรียบร้อยแล้วหรือไม่ ถ้าใช่ก็แสดงว่า กระบวนการแก้ไขสำเร็จเรียบร้อยแล้ว

2.3.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาคอขวดแห่งกลาง

กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย⁴¹ ได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาดังนี้

(1) ลดการสมรสตั้งแต่อายุน้อยและการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น เพื่อชะลอการคลอดบุตรก่อนผู้หญิงอายุ 18 ปี และเพื่อเว้นระยะการคลอดบุตรของกลุ่มมารดาวัยรุ่น โดยกำหนดเป้าหมายสูงสุดไว้ที่การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนทุกคนที่อายุต่ำกว่า 18 ปี สามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งไม่ถูกกีดกันออกจากการศึกษาในชั้นอุดมศึกษาด้วยเหตุเพราะการสมรสตั้งแต่อายุน้อยหรือเพราะตั้งครรภ์

(2) ปรับปรุงบริการดูแลเด็กให้มีคุณภาพ ครอบคลุม และมีราคาเหมาะสม และการจัดพื้นที่สำหรับมารดาให้นมบุตรในสถานที่ทำงาน เพื่อเสริมสร้างสายใยผูกพันระหว่างแม่กับลูกด้วยการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ปรับปรุงคุณภาพของสถานรับเลี้ยงเด็กให้ครอบคลุมการดูแลเด็กตั้งแต่เริ่มหัดเดินจนถึงอายุ 2 ปี ซึ่งเป็นช่วงก่อนเกณฑ์อายุที่จะสามารถเข้ารับบริการจากศูนย์พัฒนาเด็กของรัฐ ทั้งคุณภาพการให้บริการ อัตราค่าใช้จ่าย และการกำกับดูแลการดำเนินงาน เพิ่มความครอบคลุมและคุณภาพของศูนย์เลี้ยงเด็กในสถานประกอบกิจการและชุมชนสำหรับลูกจ้าง ตลอดจนบริการดูแลเด็กสำหรับหญิงที่ทำงานอิสระหรือแรงงานนอกระบบ เพื่อช่วยให้ผู้หญิงได้ทำงานต่อเนื่องในขณะที่เลี้ยงลูกไปด้วย เพื่อป้องกันมิให้เด็กถูกส่งไปอยู่กับปู่ย่าตายายผู้สูงอายุ โดยภาครัฐควรลดหย่อนภาษีแก่สถานประกอบการที่สามารถจัดบริการศูนย์ดูแลเด็กให้แก่พนักงานของตน เพื่อเป็นแรงจูงใจแก่นายจ้าง

(3) จัดให้มีการจ้างงานที่ยืดหยุ่นและเอื้อต่อผู้หญิง โดยจัดให้มีชั่วโมงการทำงานที่ยืดหยุ่น การลาคลอดโดยได้รับค่าจ้างได้นานขึ้นกว่าเดิม และสถานประกอบการต้องไม่เลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงในที่ทำงานหรือบีบบังคับทางอ้อมให้ผู้หญิงต้องออกจากงานโดยไม่เต็มใจ เนื่องจากตั้งครรภ์หรือมีบุตร การขาดการสนับสนุนจากนายจ้างและการเลือกปฏิบัติในที่ทำงานอาจกีดกันผู้หญิงไม่ให้ตั้งครรภ์ หรืออาจทำให้แม่ลูกอ่อนต้องออกจากงาน และควรเสนอให้มีการจ้างงานนอกเวลา (Part-time) ที่มีความยืดหยุ่นต่อผู้หญิง เพื่อลดความกดดันของผู้หญิงที่ทำงานเมื่อถึงเวลาต้องเลือกระหว่างหน้าที่การงานกับการเลี้ยงดูบุตร

(4) สนับสนุนสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างความเกื้อกูลของครอบครัว

(5) ส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาที่สูงขึ้นแก่ทุกคน เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้ รวมถึงการจัดอุปสรรคและการติรธาที่เกิดกับวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์เพื่อให้สามารถศึกษาต่อได้ จัดให้มีการเพิ่มเติมความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปได้ และควรจัดสรร

⁴¹ อ้างถึงแล้วใน กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (2558)

ทุนการศึกษาให้แก่เยาวชนทุกคนจากครอบครัวยากจนในชนบทได้ไปโรงเรียนเพื่อลดแรงกดดันทางการเงินของครอบครัวที่ยากจน

(6) ส่งเสริมนโยบายทางสังคมเฉพาะสำหรับกลุ่มประชากรเป้าหมาย อาทิ การให้สิทธิเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กให้ครอบคลุมถึงเด็กที่เป็นบุตรบุญธรรมด้วย

(7) จัดให้มีบริการเกื้อหนุนด้านอารมณ์และจิตใจ เนื่องจากเด็กที่อาศัยอยู่กับปู่ย่าตายายในวัยชราที่นับวันจะยิ่งมีอายุมากขึ้น ดังนั้นเด็กบางคนจึงต้องกลายเป็นผู้ดูแลปู่ย่าตายาย ดังนั้น จึงควรติดตามความเป็นอยู่ของครอบครัวเหล่านี้ โดยผ่านการช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น หรือกลุ่มสนับสนุนในท้องถิ่น ยิ่งไปกว่านั้น ครอบครัวที่มีคนพิการทุพพลภาพโดยมากเป็นครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ จำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ที่แตกต่าง และอาจต้องได้รับการเกื้อหนุนที่เหมาะสมจากครอบครัว ชุมชน และรัฐ

จากรายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง ชีวิตความเป็นอยู่ของครัวเรือนไทยในรอบ 2 ทศวรรษ ของ ดร.นิพนธ์ พัวพงศกร อ้างถึงใน “เดอะอีसानเรคคอร์ด (2559)”⁴² ได้เสนอมาตรการรับมือกับครอบครัวแหงกกลางมี 5 ประการ ดังนี้

(1) พ่อแม่คนเมืองที่ทุกคนทำงานนอกบ้าน จะมีความยากลำบากในการเลี้ยงดูบุตร ดังนั้น ควรสร้างทางเลือกให้พ่อแม่ในเมืองที่ต้องการให้บุตรอยู่กับตนได้รับการสนับสนุนด้านสถานรับดูแลเด็กก่อนวัยเรียนที่มีมาตรฐาน

(2) รัฐบาลควรสนับสนุนให้ครอบครัวที่มีความพร้อมมีลูก เพื่อลดปัญหาจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น โดยลดหย่อนภาษีรายได้สำหรับผู้มีบุตรในอัตราก้าวหน้า และแม่ที่ต้องการทำงานควรได้รับสวัสดิการช่วยเหลือการมีลูก

(3) เด็กในครอบครัวยากจนควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษ เพื่อให้สามารถหลุดจากความยากจนได้ในอนาคต

(4) ส่งเสริมให้เด็กในครัวเรือนรายได้น้อยได้มีโอกาสศึกษาในระดับที่สูงขึ้น

ณัฐยา บุญภักดี ผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาวะเด็ก เยาวชน และครอบครัว (สำนัก 4) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ อ้างถึงใน หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ (2563)⁴³ ได้เสนอแนวทางการช่วยเหลือครอบครัวแหงกกลาง ดังนี้

(1) ช่วยสนับสนุนให้ปู่ ย่า ตา ยายเลี้ยงหลานไม่ให้เหนื่อยจนเกินไป อาทิ การส่งเสริมให้เด็กในสภาเด็กและเยาวชน เข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมกับกลุ่มสตรี และแบ่งปันรายได้ให้กับเด็ก เช่น หนึ่งข้าวตำบักหุ้ง ทอดไก่ เก็บใบตองมาทำขนมเทียน ฯลฯ โดยเด็ก ๆ รวมกลุ่มทำอาหารรับประทานเอง มีกลุ่มแม่ ๆ มาให้คำแนะนำ

(2) ส่งเสริมให้เกิดอาสาสมัครครอบครัว (อสค.) ทำงานในรูปแบบเดียวกับ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดย อสค. จะผ่านการอบรมเรื่องการเลี้ยงดูเด็กตามพัฒนาการ ตลอดจนการสร้างทักษะสื่อสารกับคนในครอบครัว

⁴² เดอะ อีसानเรคคอร์ด (2560) “ครอบครัวแหงกกลาง” ภาวะที่เกิดขึ้นในภาคอีสาน สืบค้นจาก <https://isaanrecord.com/2016/02/01/ครอบครัวแหงกกลาง-ภาพ/>

⁴³ หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์. (2563) “ห้วงครัวเรือนแหงกกลาง เด็กไม่ได้อยู่กับพ่อแม่เพิ่ม” ฉบับวันที่ 14 มกราคม 2563 สืบค้นจาก <https://www.thaihealth.or.th/ห้วงครัวเรือนแหงกกลาง/>

(3) ควรมีนโยบายมุ่งเป้าที่จะยกระดับประคองเด็กในครัวเรือนยากจน

กล่าวโดยสรุป แนวทางการแก้ไขปัญหาคือในครอบครัวแห่งกลาง พุ่งเป้าให้ครอบครัวเข้มแข็งสามารถทำหน้าที่ให้การดูแลเด็กให้อยู่ดีมีสุขในทุกมิติทั้งมิติสุขภาพ มิติการศึกษา มิติสังคม มิติเศรษฐกิจ และมิติสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย การส่งเสริมให้ครอบครัวที่มีความพร้อมมีบุตร/ตั้งครรภ์ที่พึงประสงค์ การจัดระบบสนับสนุนเอื้อให้บิดามารดาเด็กสามารถเลี้ยงดูเด็กให้มีคุณภาพ อาทิ การส่งเสริมการจ้างงานที่มีความยืดหยุ่นรวมถึงการจัดสวัสดิการแก่มารดาเด็กให้สามารถเลี้ยงดูเด็กได้ การจัดให้มีสถานรับเลี้ยงและศูนย์พัฒนาเด็กที่มีมาตรฐาน การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่เด็ก และผู้ดูแลเด็ก การเกื้อหนุนครอบครัวที่มีกลุ่มเปราะบางที่พิการหรือทุพพลภาพ และเด็กในครอบครัวยากจน เป็นกรณีพิเศษ อาทิ ทุนการศึกษา เงินอุดหนุนเด็กแรกเกิดให้ครอบครัวเด็กที่เป็นบุตรบุญธรรม การจัดให้มีอาสาสมัครครอบครัว (อสค.) และการส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กได้มีทักษะอาชีพ ตลอดจนการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างความเกื้อกูลของครอบครัว โดยทุกคนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน อาสาสมัคร เพื่อนบ้าน ครอบครัว และเด็ก โดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน

2.4 ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวแห่งกลาง

2.4.1 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทย คือ ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ โดยมี 2 ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวแห่งกลาง ดังนี้

- ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน ประกอบด้วย (1) การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม (2) การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต (3) การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 (4) การตระหนักถึงพหุปัญญาของมนุษย์ที่หลากหลาย (5) การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี ครอบคลุมทั้งด้านกาย ใจ สติปัญญา และสังคม (6) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์

- ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ประกอบด้วย (1) การลดความเหลื่อมล้ำสร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ (2) การกระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี (3) การเสริมพลังทางสังคม และ (4) การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการพึ่งพาตนเอง และการจัดการตนเอง⁴⁴

2.4.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570)⁴⁵ มีจุดมุ่งหมายสูงสุดเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้สามารถบรรลุผลตามเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวที่กำหนดไว้ใน

⁴⁴ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2570) ฉบับย่อ, 2561, หน้า 7-11 สืบค้นจาก <https://www.senate.go.th/assets/portals/181/fileups/180/files/ยุทธศาสตร์%ฉบับย่อ.pdf>

⁴⁵ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม พ.ศ. 2566 – 2570 สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/download/Plan13/Doc/Plan13_Final.pdf.

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) โดยมีหมุดหมายการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวแห่งกลาง คือ หมุดหมายการพัฒนาที่ 9 ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และคนไทยทุกคนมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอ เหมาะสม ประกอบด้วย 2 เป้าหมาย 4 กลยุทธ์ ดังนี้

- เป้าหมายที่ 1 คราวเรือมีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่นลดลง มีโอกาสเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมจนสามารถหลุดพ้นจากความยากจนได้อย่างยั่งยืน

- เป้าหมายที่ 2 คนทุกช่วงวัยได้รับความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

ตารางที่ 2.1 แสดงกลยุทธ์และแนวทางดำเนินการตาม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570)

กลยุทธ์	แนวทางการดำเนินการ
กลยุทธ์ที่ 1 การแก้ปัญหาความยากจนข้ามรุ่นแบบมุ่งเป้าให้ครัวเรือนหลุดพ้นความยากจนอย่างยั่งยืน	1.1 การให้ความช่วยเหลือและพัฒนาศักยภาพของครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น เพื่อสร้างสภาพความเป็นอยู่ที่เหมาะสมต่อการเติบโตของเด็ก โดยให้ความคุ้มครองทางสังคมอย่างเฉพาะเจาะจงในกลุ่มที่มีข้อจำกัดด้านศักยภาพ พร้อมทั้งมุ่งเน้นการสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ และรายได้สูงขึ้นผ่านการพัฒนาทักษะอาชีพ การหางานที่เหมาะสมกับศักยภาพของครัวเรือน บริบทของพื้นที่ และทิศทางการพัฒนาประเทศ ตลอดจนสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และทรัพยากรที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ พร้อมทั้งจัดหาพี่เลี้ยงในการให้คำแนะนำช่วยเหลือตลอดกระบวนการ 1.2 การพัฒนากลไกการแก้ปัญหาความยากจนข้ามรุ่นในระดับพื้นที่ มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพ และเพิ่มบทบาทของหน่วยงานส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นในการแก้ปัญหาความยากจนข้ามรุ่น พร้อมทั้งบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนกลยุทธ์การพัฒนา โดยใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลในการระบุครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น ปัญหาความจำเป็น ความต้องการ แนวทางการดำเนินการปฏิบัติ และการติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิดในการลดปัญหาความยากจนข้ามรุ่นอย่างยั่งยืน
กลยุทธ์ที่ 2 การสร้างโอกาสที่เสมอภาคแก่เด็กจากครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น	2.1 สนับสนุนครัวเรือนยากจนข้ามรุ่นให้สามารถเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่ครรภ์มารดาจนถึงปฐมวัยได้อย่างมีคุณภาพ พัฒนาระบบการให้เงินอุดหนุนเพื่อสนับสนุนการเลี้ยงดูเด็กให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นด้วยการแก้ไขปัญหามีสิทธิที่ตกหล่น ปรับใช้วิธีการจ่ายเงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไข รวมทั้งปรับปรุงหลักเกณฑ์ และสิทธิประโยชน์ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม 2.2 ส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาทักษะอาชีพที่มีคุณภาพ จัดสรรเงินอุดหนุนและทรัพยากรที่จำเป็นแก่เด็กจากครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น เพื่อแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาในโรงเรียนและการเรียนรู้นอกห้องเรียนทั้งแหล่งเรียนรู้บนพื้นที่กายภาพและพื้นที่เสมือนจริงหรือออนไลน์ พร้อมทั้งพัฒนาระบบการเฝ้าระวัง และติดตามช่วยเหลือเด็กยากจนให้กลับเข้าสู่ระบบการศึกษาหรือการพัฒนาทักษะอาชีพตามความเหมาะสม

กลยุทธ์	แนวทางการดำเนินการ
กลยุทธ์ที่ 3 การยกระดับความคุ้มครองทางสังคมสำหรับคนทุกช่วงวัย	3.1 ยกระดับความคุ้มครองทางสังคมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก เพิ่มการเข้าถึงสถานรับเลี้ยงเด็กอายุ 0 - 2 ปี ที่มีคุณภาพเพื่อให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองของเด็กสามารถกลับเข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยที่เด็กยังอยู่อาศัยกับพ่อแม่ได้ โดยสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่มีความพร้อมขยายการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ครอบคลุมเด็กอายุ 0 - 2 ปี และส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพในชุมชน สถานประกอบการ และหน่วยงานภาครัฐ 3.2 ยกระดับความคุ้มครองทางสังคมเพื่อสร้างหลักประกันสำหรับวัยแรงงาน ส่งเสริมการออมเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับวัยเกษียณอายุด้วยการจูงใจให้แรงงานนอกระบบเข้าร่วมระบบการออมภาคสมัครใจ ช่วยให้ผู้ออมสามารถวางแผนการออมของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3.3 ยกระดับความคุ้มครองทางสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ มุ่งสนับสนุนระบบสวัสดิการทางเลือกที่จัดโดย อปท. และภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการบูรณาการข้อมูลด้านสวัสดิการและเงินช่วยเหลือทั้งหมดของผู้สูงอายุ เพื่อป้องกันความซ้ำซ้อน และเอื้อต่อการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ยากจนแบบเฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งเพิ่มการเข้าถึงบริการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง โดยการเพิ่มศักยภาพของบริการดูแลระยะยาวด้านสาธารณสุขในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และสนับสนุนบทบาทของ อปท. สถานบริการเอกชน ผู้ดูแลอิสระ และสมาชิกในครอบครัวที่ผ่านการฝึกอบรมทักษะที่จำเป็นและได้รับการรับรองมาตรฐานแล้ว ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่อาศัยในบ้านตนเอง ด้วยการสนับสนุนการปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้เหมาะสม โดยเฉพาะในผู้สูงอายุที่ยากจน ควบคู่กับการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกของที่อยู่อาศัยที่หลากหลายทั้งบ้านพักสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ และที่อยู่อาศัยที่ออกแบบเพื่อผู้สูงอายุอย่างเพียงพอต่อความต้องการ
กลยุทธ์ที่ 4 การพัฒนาระบบความคุ้มครองทางสังคมให้มีประสิทธิภาพ	4.1 บูรณาการระบบความคุ้มครองทางสังคม โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดเป้าประสงค์ของการจัดความคุ้มครองทางสังคมร่วมกัน การกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นในการจัดความคุ้มครองทางสังคมให้ชัดเจน รวมถึงการเชื่อมโยงฐานข้อมูลให้ทุกหน่วยงานสามารถทำงานบนฐานข้อมูลเดียวกัน ทั้งนี้ เพื่อลดความทับซ้อนระหว่างโครงการ/มาตรการ เพิ่มความเพียงพอของสิทธิประโยชน์ และลดการตกหล่นของกลุ่มเปราะบาง ทั้งผู้พิการ คนไร้บ้าน ผู้ที่มีปัญหาซ้ำซ้อน และผู้ที่ประสบความเดือดร้อน 4.2 ปรับปรุงรูปแบบการจัดความคุ้มครองทางสังคมให้คนทุกกลุ่มได้รับสวัสดิการที่เหมาะสมบนฐานของความยั่งยืนทางการคลัง โดยการประเมินผลทุกโครงการ/มาตรการอย่างรัดกุม เพื่อพัฒนา

กลยุทธ์	แนวทางการดำเนินการ
	ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ/มาตรการ พร้อมทั้งยกเลิกหรือลดทอนงบประมาณของโครงการ/มาตรการที่ไม่มีผลกระทบหรือมีผลกระทบต่ำ เพื่อให้การจัดสรรงบประมาณสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง ตลอดจนส่งเสริมการจัดความคุ้มครองทางสังคมแบบร่วมจ่ายโดยเฉพาะในกลุ่มที่มีศักยภาพ สนับสนุนให้ อปท. มีส่วนร่วม ในการจัดสวัสดิการให้แก่คนในพื้นที่ และจูงใจให้คนเข้าสู่ระบบภาษีมากขึ้น 4.3 จัดทำระบบการเยียวยาช่วยเหลือในภาวะวิกฤต กำหนดระดับแนวทางและช่องทางการจัดสรรการเยียวยาช่วยเหลือทั้งในรูปแบบตัวเงินและไม่ใช่ตัวเงิน พร้อมทั้งจัดเตรียมฐานข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายแหล่งงบประมาณเบื้องต้น ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ให้พร้อมช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตทางเศรษฐกิจ สังคม และภัยพิบัติต่าง ๆ อย่างทันท่วงทีและมีประสิทธิภาพ

2.4.3 แผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) กระทรวงการพัฒนาระบบสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

กระทรวงการพัฒนาระบบสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้จัดทำแผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ⁴⁶ กำหนดวิสัยทัศน์ คือ ประชาชนเข้าถึงโอกาส และการคุ้มครองทางสังคม มีความมั่นคงในชีวิต โดยมีแผนย่อยภายใต้แผนปฏิรูปราชการระยะ 5 ปีที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวแห่งกลาง ตามตาราง

ตารางที่ 2.2 แสดงแผนย่อยและแนวทางพัฒนาตาม

แผนปฏิบัติการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) กระทรวงการพัฒนาระบบสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

แผนย่อย	แนวทางพัฒนา
แผนย่อยเรื่องที่ 1 พัฒนาศักยภาพคนและสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวอย่างยั่งยืน	1.1 พัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับคนทุกช่วงวัย 1.2 ส่งเสริมให้กลุ่มเปราะบางทุกกลุ่ม ทุกช่วงวัยได้รับการพัฒนา ศักยภาพ ทักษะอาชีพสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต 1.3 เตรียมความพร้อมในการพัฒนาคนเพื่อเข้าสู่สังคมสูงวัย และพัฒนาทักษะผู้สูงอายุให้มีคุณภาพเหมาะสมตามช่วงวัย 1.4 ส่งเสริมการสร้างครอบครัวและเตรียมความพร้อมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ให้มีทักษะในการเลี้ยงดูบุตรหลาน

⁴⁶ กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาระบบสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2565) สืบค้นจาก https://www.m-society.go.th/more_news.php?cid=298

แผนย่อย	แนวทางพัฒนา
	1.5 ส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อครอบครัว ให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้
แผนย่อยเรื่องที่ 2 สร้างโอกาสและยกระดับการคุ้มครองทางสังคมสำหรับคนทุกช่วงวัย	2.1 กำหนดนโยบาย มาตรการ ในการคุ้มครองทางสังคม รวมถึงการพัฒนานวัตกรรมทางสังคม เพื่อสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ 2.2 ยกระดับการคุ้มครองทางสังคม โดยการจัดสวัสดิการขั้นพื้นฐาน การส่งเสริมเข้าถึงสิทธิ การสร้างหลักประกันทางสังคมสำหรับคนทุกช่วงวัย กลุ่มเปราะบาง กลุ่มผู้ประสบปัญหาทางสังคม และกลุ่มเป้าหมายของกระทรวงแบบพุ่งเป้าให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว 2.3 พัฒนาระบบการให้ความช่วยเหลือเยียวยาในสถานการณ์วิกฤติอย่างทันท่วงทีและมีประสิทธิภาพ 2.4 สร้างโอกาสและพัฒนาคุณภาพชีวิตครัวเรือนเปราะบางแบบพุ่งเป้า 2.5 เสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินที่มั่นคง และได้มาตรฐานและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตให้กับประชาชนในทุกกลุ่มเป้าหมาย 2.6 ยกระดับการบริหารจัดการกองทุนในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อขับเคลื่อนการคุ้มครองทางสังคมทุกช่วงวัย

2.4.4 แผนปฏิบัติการด้านครอบครัว พ.ศ. 2566 – 2570

แผนปฏิบัติการด้านครอบครัว พ.ศ. 2566 – 2570⁴⁷ กำหนดกรอบแนวทางการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง มีหลักประกันที่มั่นคง ขจัดปัญหาความรุนแรงในครอบครัว และส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาวะ และสัมพันธภาพที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพื่อนำไปสู่การเกิดสังคมคุณภาพอย่างยั่งยืน และเพื่อผลักดันให้ทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการฯ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ให้เกิดผลเป็นรูปธรรม และมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ “ครอบครัวไทยมีความเข้มแข็ง” ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

(1) เสริมสร้างสุขภาวะและสัมพันธภาพที่ดีของครอบครัว โดยส่งเสริมให้ครอบครัวมีสุขภาวะที่ดี มีสัมพันธภาพที่ดี มีทักษะการเรียนรู้ของครอบครัว เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พ่อแม่และผู้ปกครองสามารถเลี้ยงดูบุตรให้เติบโตสมวัย

(2) คุ้มครองและช่วยเหลือครอบครัวให้มีความปลอดภัยและมั่นคง โดยเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครอบครัว ลดปัญหาความรุนแรงในครอบครัว สร้างสังคมและชุมชนปลอดภัยสำหรับครอบครัว รวมถึงถึงระบบสวัสดิการสำหรับครอบครัว

⁴⁷ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2566). สืบค้นจาก <https://dwf.go.th/contents/36739>

(3) ส่งเสริมและบูรณาการภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาสถาบันครอบครัว โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพ กลไก และภาคีเครือข่ายในการทำงานด้านครอบครัว ผลักดันให้ท้องถิ่นมีการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวในชุมชน รวมถึงผลักดันให้ทุกภาคส่วนมีนโยบาย หรือมาตรการที่สนับสนุนการพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

(4) พัฒนาระบบสนับสนุนการขับเคลื่อนนโยบายด้านครอบครัว โดยสร้างสื่อปลอดภัย ส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้และการจัดการความรู้ด้านครอบครัว ส่งเสริมการบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศด้านครอบครัวอย่างเป็นระบบ รวมถึงผลักดันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวแห่งกลางให้ความสำคัญกับการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคนทุกช่วงวัยตลอดช่วงชีวิต การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว การสร้างโอกาส หลักประกัน และระบบความคุ้มครองทางสังคมแก่คนทุกช่วงวัย ตลอดจนการพัฒนาาระบบสนับสนุนและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ครอบครัวไทยมีความเข้มแข็ง

2.5 การประเมินความเข้มแข็งของครอบครัว

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ทำหน้าที่สำรวจสถานการณ์ครอบครัวเข้มแข็งในประเทศไทยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบัน โดยการสำรวจสถานการณ์ครอบครัวเข้มแข็งดังกล่าวได้แบ่งภาวะความเข้มแข็งของครอบครัวออกเป็น 5 มิติ ได้แก่ ด้านสัมพันธภาพ ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ด้านการพึ่งพาตนเอง ด้านทุนทางสังคม และด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง⁴⁸ รายละเอียดตัวชี้วัดของภาวะครอบครัวเข้มแข็งแต่ละมิติตามตาราง

ตารางที่ 2.3 แสดงมิติและตัวชี้วัดการประเมินความเข้มแข็งของครอบครัว

มิติ	ตัวชี้วัด
มิติที่ 1: ด้านสัมพันธภาพ 1.1 การแสดงความเอาใจใส่ระหว่างกัน	1. สมาชิกในครอบครัวมีการแสดงออกที่สื่อถึงความรักและความเอาใจใส่ในชีวิตประจำวัน เช่น สัมผัส ให้กำลังใจ โทรศัพท์ จดหมาย เป็นต้น 2. สมาชิกในครอบครัวมีการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระงานบ้านซึ่งกันและกัน เช่น การทำอาหาร การทำความสะอาด เป็นต้น 3. สมาชิกในครอบครัวมีการทำกิจกรรมประจำวันร่วมกัน เช่น รับประทานอาหารพักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกาย เป็นต้น
1.2 การยอมรับและเคารพความคิดเห็นกัน	1. สมาชิกในครอบครัวมีการพูดคุยและ/หรือรับฟังซึ่งกันและกัน 2. สมาชิกในครอบครัวไม่ว่า เพศ อายุ การศึกษา หรืออาชีพใด สามารถยอมรับความคิดเห็นของแต่ละคน ซึ่งอาจจะแตกต่างกันได้

⁴⁸ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2560). แบบประเมินความเข้มแข็งของครอบครัวไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ จาก https://stat.thaifamily.in.th/Questionnaire_01/ไฟล์แบบประเมิน/แบบสอบถามครอบครัวเข้มแข็ง.pdf

มิติ	ตัวชี้วัด
	3. สมาชิกในครอบครัวเคารพความเป็นส่วนตัวของแต่ละคน
1.3 การสื่อสารกันอย่างมีคุณภาพ	1. สมาชิกในครอบครัวมีการพูดจาต่อกันด้วยดีและ/หรือใช้เหตุผล 2. สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสท้วงติง แสดงความคิดเห็น และให้คำแนะนำต่อกัน 3. สมาชิกในครอบครัวมีการแสดงความชื่นชมและเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน 4. สมาชิกในครอบครัวต่างดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน 5. เมื่อประสบปัญหา สมาชิกในครอบครัวสามารถหาทางออกได้ 6. สมาชิกในครอบครัวทำร้ายจิตใจ เมื่อมีความขัดแย้งต่อกัน เช่น ละเลย เพิกเฉย ทอดทิ้ง เป็นต้น 7. สมาชิกในครอบครัวเชื่อใจหรือไว้วางใจที่จะเล่าเรื่องต่าง ๆ ที่มีปัญหาหรือไม่สบายใจให้คนในครอบครัวฟัง 8. สมาชิกในครอบครัวใช้อำนาจเหนือกันและกัน เช่น บังคับ ชู้ออกคำสั่ง เป็นต้น
1.4 การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งอย่างมีเหตุผล ได้รับความรุนแรง	1. สมาชิกในครอบครัวร่วมตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ ด้วยกัน 2. สมาชิกในครอบครัวร่วมกันแก้ปัญหาข้อขัดแย้งด้วยเหตุผล 3. สมาชิกในครอบครัวมีการทำร้ายร่างกายกันหรือกระทำการที่รุนแรงในลักษณะอื่น ๆ
มิติที่ 2: ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว	1. สมาชิกในครอบครัวสามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของตนอย่างเหมาะสม 2. ในครอบครัวมีการดูแลใส่ใจความปลอดภัยของสมาชิกทุกคน 3. ในครอบครัวมีการใช้คุณธรรมสำคัญในการดำเนินชีวิต คือ ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร ความพอเพียง ความมีวินัย และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 4. ในครอบครัวมีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในครอบครัว
มิติที่ 3: ด้านการพึ่งพาตนเอง 3.1 การพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ	1. ครอบครัวมีสมาชิกที่สามารถหารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัวได้ 2. ครอบครัวมีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย 3. ครอบครัวมีการออมในรูปแบบต่างๆ 4. สมาชิกในครอบครัวมีการกักเงินจากหน่วยงานต่าง ๆ หรือจากนายทุนเงินกู้ทั้งใน/นอกระบบ 5. ครอบครัวของท่านมีบ้านอยู่อาศัยเป็นของตนเอง
3.2 การพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ	1. สมาชิกในครอบครัวมีสิทธิได้รับหลักประกันสุขภาพ เช่น หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ประกันสังคม ประกันสุขภาพ สิทธิการรักษาพยาบาล เป็นต้น 2. ครอบครัวสามารถดูแลสุขภาพเบื้องต้นทั้งทางร่างกายและจิตใจของสมาชิกในครอบครัว 3. ครอบครัวมีความรู้และเข้าถึงบริการด้านสุขภาพในสถานพยาบาลเมื่อจำเป็น 4. โดยรวมครอบครัวสามารถหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงของสมาชิกในครอบครัว เช่น ยาเสพติด เพศสัมพันธ์ เป็นต้น 5. ครอบครัวมีการป้องกันความเสี่ยงจากการมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม 6. ครอบครัว สามารถดูแลสุขภาพสมาชิกที่เจ็บป่วย สมาชิกที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองให้ดำเนินชีวิตไปได้ด้วยดี

มิติ	ตัวชี้วัด
3.3 การพึ่งพาตนเองด้านข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้	1. สมาชิกในครอบครัวมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างครอบครัวและชุมชน 2. สมาชิกในครอบครัวมีการนำข้อมูลข่าวสาร/ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของตนเองและครอบครัว 3. สมาชิกในครอบครัวได้รับทราบและเรียนรู้เรื่องสำคัญที่เกี่ยวกับครอบครัว 4. ระดับการศึกษาในระบบของสมาชิกในครอบครัวที่มีอายุตั้งแต่ 16 – 25 ปี
มิติที่ 4: ด้านทุนทางสังคม	1. สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีและการได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้าน 2. สมาชิกในครอบครัวมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างเครือญาติ 3. สมาชิกในครอบครัวมีความรู้สึกปลอดภัยและไว้วางใจกัน 4. สมาชิกในครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุ (อพมส.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (เชี่ยวชาญด้านคนพิการ (อพมก.) ฯลฯ 5. สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน เช่น ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมกำกับดูแล ร่วมประเมินผล เป็นต้น 6. ครอบครัวมีการอบรมให้สมาชิกในครอบครัวใช้บริการพื้นที่สาธารณะในชุมชนอย่างรับผิดชอบ
มิติที่ 5: ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง	1. ครอบครัวมีการเตรียมความพร้อมในการรองรับภาวะยากลำบากในด้านต่าง ๆ เช่น การหลีกเลี่ยงอบายมุข การดูแลสุขภาพของตนเอง การหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้ชีวิต เป็นต้น 2. ครอบครัวร่วมมือกันแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดภาวะวิกฤติ 3. ครอบครัวสามารถปรับตัวและฟื้นตัวได้เมื่อเกิดภาวะวิกฤติ 4. ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันปัญหาสังคม เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การตั้งครรภ์ในวัยเรียน เป็นต้น 5. ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันปัญหาภัยพิบัติต่าง ๆ

$$\text{ค่ามาตรฐานครัวเรือนเข้มแข็ง} = \frac{\text{ผลรวมตัวบ่งชี้ 5 มิติทุกตัวแปรจริง} \times 100}{\text{ผลรวมทั้งหมดของตัวบ่งชี้ทั้ง 5 มิติ}}$$

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ครอบครัวเข้มแข็งที่มีมาตรฐานมีองค์ประกอบครบ 5 มิติ ดังนี้ (1) มิติสัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัว ประกอบด้วย การแสดงความเอาใจใส่ การยอมรับและเคารพความคิดเห็น การสื่อสารกันอย่างมีคุณภาพ การแก้ปัญหาขัดแย้งอย่างมีเหตุผล (2) มิติบทบาทของครัว (3) มิติการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ สุขภาพ ข้อมูลข่าวสาร และการเรียนรู้ของครอบครัว (4) มิติทุนทางสังคมของครอบครัว และ (5) มิติการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงต่าง ๆ และความสามารถในการปรับตัวเมื่อเกิดภาวะวิกฤติได้

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 ชาย โปธิสิตา (2555)⁴⁹ ได้ศึกษาเรื่อง ครัวเรือนไทยในสองทศวรรษแห่งการพัฒนาเพื่อทราบถึงสถานการณ์ของครัวเรือนไทยในแง่โครงสร้างและความเป็นอยู่บางด้าน โดยการนำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณข้อมูลการสำรวจภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนระหว่าง พ.ศ. 2531-2551 พบว่าโครงสร้างครัวเรือนไทยเปลี่ยนไปมาก คือ สัดส่วนครัวเรือน 2 รุ่น ซึ่งประกอบด้วยพ่อแม่-ลูก มีแนวโน้มลดลง ครัวเรือนไทยมีขนาดเล็กลง มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ยครัวเรือนละ 3 คน เท่านั้น ครัวเรือนที่มีหัวหน้าเป็นหญิงมีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้น กรณีครัวเรือน 2 รุ่นอายุ และครัวเรือน 3 รุ่นอายุและมากกว่า ส่วนใหญ่มักมีสถานภาพสมรสเป็นมาย หย่า หรือแยกจากคู่สมรส แต่สำหรับครัวเรือนคนเดียวและครัวเรือน 1 รุ่นอายุ หัวหน้าที่เป็นหญิงมักจะเป็นคนโสด ในปัจจุบันประเทศไทยมีผู้สูงอายุมากขึ้น สัดส่วนครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุสำหรับครัวเรือน 2 รุ่นอายุ และครัวเรือน 3 รุ่นอายุ ไม่ได้เพิ่มขึ้น

2.6.2 อุไรวรรณ รุ่งไธรัญ (2564)⁵⁰ ได้ศึกษาการศึกษาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครอบครัวแห่งกลางในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในครอบครัวแห่งกลาง และเพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในครอบครัวแห่งกลาง ผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุในครอบครัวแห่งกลางมีคุณภาพชีวิตในภาพรวมอยู่ในระดับกลาง (77%) และระดับดี (21%) ในรายด้านพบว่า มีคุณภาพชีวิตด้านจิตใจดีที่สุด รองลงมาคือด้านสิ่งแวดล้อม แต่มีคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกายน้อยที่สุด ปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ ตัวแปรเพศ อายุ ระดับการศึกษา โรคประจำตัว การขึ้นทะเบียนบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แหล่งที่มารายได้ สถานะทางเศรษฐกิจ การเป็นสมาชิกองค์กร และความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรม

2.6.3 ศรีณย์ ฤกษ์รัตนประทีป และ อาจิมต์ สงทับ (2561)⁵¹ ได้ศึกษาแลกเปลี่ยนเรื่องครอบครัวแห่งกลาง สถานการณ์ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ปัญหา และผลกระทบ เพื่อสะท้อนถึงภาวะของครอบครัวแห่งกลาง ผลการศึกษาภาวะของครอบครัวแห่งกลางที่มีเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบันนั้น แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของประชากร การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ประชากรรุ่นที่สองหรือพ่อแม่จำเป็นที่จะต้องทิ้งภาระหรือจำเป็นที่จะต้องปล่อยให้บุตรของตนอยู่ในความดูแลของปู่ย่าตายายด้วยเหตุที่เป็นทางเลือกที่ดีที่สุดที่จะทำให้เกิดความมั่นคงแก่ตัวเด็ก ในขณะที่ตนจำเป็นต้องย้ายถิ่นฐานเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจภายในครัวเรือน และถึงแม้ว่าในสภาพการณ์ปัจจุบัน การให้ปู่ย่าตายายเลี้ยงดูหลานเพียงลำพังจะเป็นทางออกหนึ่งที่จะรองรับการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัว แต่กระนั้นแล้วก็เป็นทางออกของการแก้ปัญหาที่ไม่เกิดความยั่งยืน เพราะมีงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มครอบครัวแห่งกลางนี้มีผลกระทบเชิงลบต่อระบบสุขภาพ ความเป็นอยู่ต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สภาพอารมณ์และจิตใจ ทั้งต่อตัวผู้สูงอายุและต่อตัวหลานที่ต้องดูแล ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาการทางสติปัญญาทางสังคม และอาจส่งผลให้เกิดข่าวปัญหาที่ต่ำลง และแนวโน้มของการเรียนรู้และการใช้ชีวิตในสังคม ที่จะรับเอาพฤติกรรมเสี่ยง พฤติกรรมที่ไม่ดีต่อสุขภาพ จากการไม่ทันสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากการไม่มีพ่อแม่อาศัยอยู่ร่วมในครอบครัวอีกด้วย

⁴⁹ ชาย โปธิสิตา. (2555). “ครัวเรือนไทยในสองทศวรรษแห่งการพัฒนา”. วารสารราชบัณฑิตยสถาน, 37 (3). หน้า 237

⁵⁰ อุไรวรรณ รุ่งไธรัญ. (2564). “การศึกษาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครอบครัวแห่งกลางในพื้นที่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย.” วารสารปัญญาภิวัฒน์, 13 (3). หน้า 226 – 239.

⁵¹ ศรีณย์ ฤกษ์รัตนประทีป และอาจิมต์ สงทับ. (2561). “ครอบครัวแห่งกลาง.” วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 8 (3). หน้า 13-19

2.6.4 พัทรี คมจักรพันธ์ และ วรณี จันทร์สว่าง (2664)⁵² ได้ศึกษาประสบการณ์การอยู่อาศัยในครัวเรือนข้ามรุ่นของผู้สูงอายุไทยในภาคใต้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยาตามแนวคิดของ ฮัสเซิล (Husserl) โดยคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 17 ราย โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth-interview) รูปแบบกึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured interview) วิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนของ ไคโลยซ์ซี่ ผลการวิจัย พบว่า 1) ส่วนใหญ่ให้ความหมายของการอยู่อาศัยในครัวเรือนข้ามรุ่นในเชิงลบ เช่น เป็นชีวิตลำเค็ญ การเลี้ยงสองต่อ และไม่มีใครดี ไม่มีใครรู้จักบุญคุณ ทั้งนี้ มีบางส่วนที่ให้ความหมายในเชิงบวกว่าเป็นสิ่งที่ดี ทำให้ชีวิตไม่เงียบเหงา 2) สาเหตุหลักที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องอยู่อาศัยในลักษณะนี้ เนื่องจากการที่บุตรแยกครอบครัวไป โดยมีสาเหตุมาจากปัญหาครอบครัว และปัญหาส่วนตัวของบุตรและบุตรมีภาระ และ ไม่มีคนเลี้ยงหลาน 3) การทำหน้าที่ของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การเลี้ยงดูหลานเท่าที่ทำได้ การหารายได้เพื่อความอยู่รอด และการจัดการภายในบ้านอย่างลงตัว 4) กิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ พบว่าผู้สูงอายุในกลุ่มนี้มีข้อจำกัดในการทำกิจกรรมทางสังคมเนื่องจากมีภาระที่ต้องทำ ทั้งการงานอาชีพ และการเลี้ยงดูหลาน 5) ความรู้สึกต่อการอยู่อาศัยในครัวเรือนข้ามรุ่น มีความรู้สึกทั้งในแง่ดีและไม่ดี และความรู้สึกดังกล่าว อาจเปลี่ยนแปลงไปมาได้ ขึ้นกับสภาวะการณ์ แบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ เป็นชีวิตที่ลำบาก มีทั้งสุข ทั้งทุกข์ และอบอุ่น มีความสุข และ 6) สิ่งกีดขวางในการอยู่อาศัยในครัวเรือนข้ามรุ่น ประกอบด้วย แรงใจภายในตนเองที่เกิดขึ้นจากการได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกภายในครอบครัว และแรงหนุนจากเพื่อนบ้านและญาติพี่น้อง โดยการได้รับความช่วยเหลือในการดำรงชีวิต

2.6.5 กาญจนา เทียนลาย และ วรณี หุตะแพทย์ (2558)⁵³ ได้ศึกษาสถานการณ์การเลี้ยงดูหลานในครัวเรือนข้ามรุ่นของประเทศไทย ความหลากหลายทางประชากรและสังคมในประเทศไทย ปี 2558 เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ปู่-ย่า/ตา-ยายที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไปที่ต้องดูแลหลานอย่างน้อย 1 คน ในครัวเรือนที่พ่อแม่ของหลานย้ายถิ่นไปทำงานที่อำเภออื่นหรือจังหวัดอื่นนาน 3 เดือนขึ้นไป โดยต้องไม่มีลูกคนอื่นอาศัยในครัวเรือนนี้ เก็บข้อมูลใน 3 จังหวัดของประเทศไทย ได้แก่ พิษณุโลก ขอนแก่น และกาญจนบุรี ระหว่างเดือนตุลาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2556 จำนวนทั้งหมด 42 ครัวเรือน ผลการศึกษา พบว่า ปู่-ย่า/ตา-ยายส่วนใหญ่รู้สึกยินดีและเต็มใจที่มีโอกาสได้รับบทบาทเป็นปู่-ย่า/ตา-ยายที่ดูแลหลาน แต่ในขณะเดียวกันบางคนก็รู้สึกว่า การเลี้ยงดูหลานเป็นภาระด้วย โดยพบว่าเงินส่งกลับที่ไม่เพียงพอ การมีสุขภาพที่ไม่แข็งแรง และฐานะทางเศรษฐกิจของปู่-ย่า/ตา-ยายที่มีรายได้ไม่เพียงพอ เป็นปัจจัยที่ส่งผลทำให้ ปู่-ย่า/ตา-ยายรู้สึกว่า การเลี้ยงดูหลานเป็นภาระและส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางจิตใจของผู้เป็นปู่-ย่า/ตา-ยายในครัวเรือนข้ามรุ่น ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจึงควรช่วยแบ่งเบาภาระปู่-ย่า/ตา-ยายที่ต้องเลี้ยงหลาน โดยอาจสนับสนุนเป็นเบี้ยยังชีพสำหรับผู้ที่ต้องรับภาระเลี้ยงดูหลาน โดยเฉพาะปู่-ย่า/ตา-ยายไม่มีรายได้ หรือ มีรายได้ไม่เพียงพอ ขณะเดียวกันลูกที่ย้ายถิ่นก็ต้องรับผิดชอบลูก และพ่อแม่ที่ช่วยดูแลลูกของตน โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจด้วยเงินส่งกลับ ที่จะช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ได้

⁵² พัทรี คมจักรพันธ์ และ วรณี จันทร์สว่าง. (2558). "ประสบการณ์การอยู่อาศัยในครัวเรือนข้ามรุ่นของผู้สูงอายุไทยในภาคใต้." วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์, 35(3). หน้า 35-56

⁵³ กาญจนา เทียนลาย และ วรณี หุตะแพทย์. สถานการณ์การเลี้ยงดูหลานในครัวเรือนข้ามรุ่นของประเทศไทย. รายงานสืบเนื่องจากการประชุม การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 11 ประชากรและสังคม 2558: ความหลากหลายทางประชากรและสังคมในประเทศไทย ; วันพุธที่ 1 กรกฎาคม 2558 ; โรงแรมเอเชีย. กรุงเทพมหานคร ; 2558. หน้า 311-324.

2.6.6 กาญจนา เทียนลาย และวรรณิ หุตะ (2561)⁵⁴ ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารของครอบครัวข้ามรุ่น โดยนำเสนอมุมมองของปู่ย่าตายาย (พ่อแม่สูงอายุ) ในครอบครัวข้ามรุ่นว่ามีการติดต่อกับลูกผู้ย้ายถิ่นอย่างไร เพื่อที่จะคงความสัมพันธ์ระหว่างลูกผู้ย้ายถิ่น และพ่อแม่สูงอายุที่อยู่ในถิ่นต้นทาง ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะมีช่องว่างของความสัมพันธ์กัน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกในรูปแบบกึ่งมีโครงสร้าง ผลการศึกษา พบว่า ในครอบครัวข้ามรุ่นมีการติดต่อระหว่างกัน 2 ช่องทาง คือ การกลับมาเยี่ยมบ้าน และการติดต่อผ่านโทรศัพท์มือถือ ไม่มีการติดต่อกันผ่านการเขียนจดหมายซึ่งเคยเป็นช่องทางการติดต่อที่เคยเป็นที่นิยมก่อนที่จะมีการพัฒนาการติดต่อสื่อสารอย่างเช่นในปัจจุบัน

2.6.7 นันทพร อ่อนชัย และคณะ (2562) ได้ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวแห่งกลาง สำหรับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดชัยภูมิ ใช้แนวคิดของวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ผลการวิจัย พบว่า การเสริมสร้างศักยภาพของ อสม. ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวแห่งกลางในด้านทักษะการเป็นผู้ให้คำปรึกษา ด้านการจัดการข้อมูล ด้านการวิเคราะห์ ประเมินสถานการณ์เสี่ยง และด้านรายงานผลแบบ Real time ผ่านสมาร์ตโฟน ได้พัฒนา Application ขึ้นเรียกว่า Help Care Application (HCA) ผลการประเมินความเข้มแข็งของครอบครัวแห่งกลาง พบว่า ความเข้มแข็งของครอบครัวแห่งกลางโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.42 (SD=0.10) ทั้ง 5 ด้าน เรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ (1) ด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัวอยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ย 4.55 (SD=0.23) 2) ด้านการพึ่งตนเองอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย 4.47 (SD=0.14) (3) ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย 4.45 (SD=0.25) (4) ด้านทุนทางสังคมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย 4.44 (SD=0.16) (5) ด้านสัมพันธภาพ อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย 4.30 (SD=0.19)

2.6.8 พัฒนาพร ไทยพิบูลย์ และ จริญญา มาติลโกวิท (2564)⁵⁵ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการเรียนรู้ของครอบครัวแห่งกลางเพื่อการส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของเด็กตามความคิดครอบครัวนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการเรียนรู้ของครอบครัวแห่งกลางเพื่อการส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของเด็กตามความคิดครอบครัวนิเวศ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผลการศึกษา พบว่า ปัญหาการเรียนรู้ของครอบครัวแห่งกลางที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของเด็ก จำแนกได้ 6 มิติ คือ (1) สุขภาพของปู่ ย่า ตา ยาย ในครอบครัวแห่งกลาง (2) เศรษฐกิจของครอบครัวแห่งกลาง (3) คุณลักษณะของครอบครัวแห่งกลาง (4) ความสัมพันธ์ในระบบครอบครัวนิเวศของครอบครัวแห่งกลาง (5) สังคมและวัฒนธรรม และ (6) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวแห่งกลาง

กล่าวโดยสรุป ครอบครัวแห่งกลางมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร สภาพเศรษฐกิจที่เป็นแรงผลักดันให้พ่อแม่เด็กต้องเดินทางไปทำงานต่างถิ่น เพื่อหารายได้มาจุนเจือปู่ย่าตายายที่เลี้ยงดูเด็ก โดยไม่ได้นำเด็กเดินทางไปด้วย ยิ่งไปกว่านั้น บิดามารดาเด็กบางรายประสบ

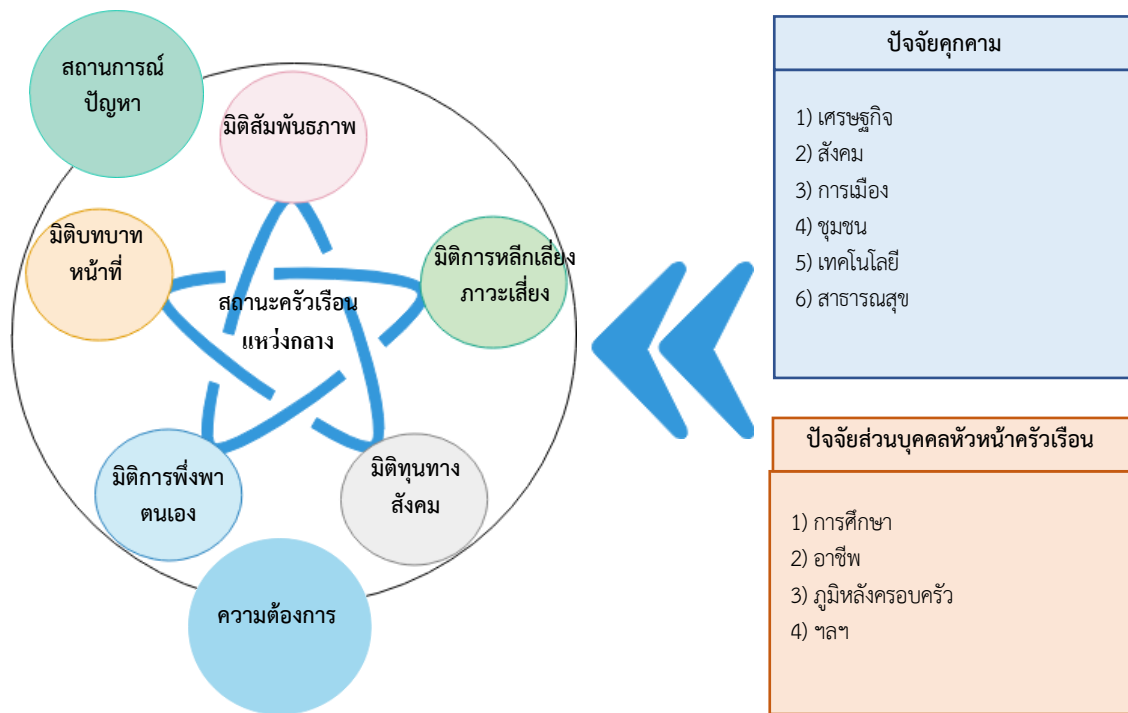
⁵⁴ กาญจนา เทียนลาย และ วรรณิ หุตะ. (2561). “คนไกลบ้าน” การสื่อสารของครอบครัวข้ามรุ่น.” วารสารพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ Volumn.21 Issue.1 สืบค้นจาก https://ipsr.mahidol.ac.th/post_research/คนไกลบ้าน-การสื่อสาร/

⁵⁵ พัฒนาพร ไทยพิบูลย์. (2560). แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวแห่งกลางเพื่อส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของเด็กภายใต้ ความคิดครอบครัวนิเวศ. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (พัฒนศึกษา) . จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปัญหาสังคม อาทิ ดิถยาเสพติด ถูกขังในเรือนจำ สุขภาพจิตไม่ดี เล่นการพนัน ฯลฯ ทำให้ไม่สามารถเลี้ยงดูเด็กได้ ทั้งนี้ ครอบครัวแห่งกลางที่ประกอบด้วย ปู่ย่าตายายเลี้ยงดูเด็กโดยลำพัง โดยไม่มีพ่อแม่เด็กอยู่ด้วย ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งเชิงบวก และเชิงลบทั้งต่อตัวผู้สูงอายุและเด็กด้วยในทุกมิติทั้งมิติสุขภาพ มิติการศึกษา มิติเศรษฐกิจ มิติสังคม ในส่วนผลกระทบเชิงบวกคือ ปู่ย่าตายายรู้สึกคลายความเหงาในการเลี้ยงดูเด็ก แต่มีปู่ย่าตายายในครอบครัวที่มีฐานะยากจนบางครอบครัวรู้สึกว่าการเลี้ยงดูเด็กเป็นภาระ ยิ่งพ่อแม่เด็กไม่ส่งเงินกลับมาให้ด้วย หรือส่งเงินให้เพียงพอ ทำให้ปู่ย่าตายายประสบภาวะยากลำบากมากขึ้น ต้องประกอบอาชีพ หาเงินมาเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว ยิ่งไปกว่านั้น ปู่ย่าตายายบางรายมีสุขภาพไม่ดี ไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ กลายเป็นภาระของบุตรหลานที่ต้องให้การเลี้ยงดู เด็กต้องหาเงินมาเลี้ยงดูปู่ย่าตายาย ทำให้เด็กไม่ได้ไปศึกษาในสถานศึกษา ประกอบกับช่องว่างระหว่างวัยเด็กกับวัยสูงอายุ ส่งผลให้เด็กในครอบครัวแห่งกลางจะมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและมีพัฒนาการด้อยกว่าเด็กในครอบครัวพร้อมหน้าพ่อแม่ เด็กขาดทักษะชีวิตและทักษะสังคม และมีแนวโน้มที่จะรับเอาพฤติกรรมเสี่ยง หรือพฤติกรรมที่ไม่ดีจากการไม่ทันสมัยสังคมที่เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากการไม่มีพ่อแม่อาศัยอยู่ร่วมในครอบครัวอีกด้วย และอาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา อาทิ การตั้งครุฑก่อนวัยอันควร การเสพยาเสพติด การกระทำความรุนแรง และปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ ทั้งนี้ ครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน ชุมชน และสังคม ทั้งองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน อปท. อาสาสมัคร ชุมชน อาทิ สถาบันต่าง ๆ อาทิ สถาบันการศึกษา สถานประกอบการ สถาบันศาสนา ควรเกื้อหนุนให้ครอบครัวสามารถทำหน้าที่ดูแลเด็กในครอบครัวได้ในทุกมิติทั้งมิติสุขภาพ มิติการศึกษา มิติเศรษฐกิจ มิติสังคม และมิติสภาพแวดล้อม อาทิ การสร้างหลักประกันทางสังคมและระบบการคุ้มครองทางสังคม โดยเฉพาะครอบครัวแห่งกลางที่มีกลุ่มเปราะบางที่เป็นคนพิการและทุพพลภาพ หรือมีฐานะยากจนต้องได้รับการช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยตลอดช่วงชีวิต การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเลี้ยงดูเด็ก การจัดให้มีอาสาสมัครครอบครัว (อสค.) การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต การส่งเสริมการมีงานทำและมีรายได้ การออม การส่งเสริมให้เด็กมีทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ การให้ความรู้ แนวทางการดูแลตนเองและสุขภาพผู้สูงอายุ และเด็กแก่ปู่ย่าตายาย การสร้างสภาพแวดล้อมในสถานประกอบการให้เอื้อบิดามารดาเด็กสามารถดูแลเด็กได้ ตลอดจนการส่งเสริมให้ครอบครัวที่มีความพร้อมมีบุตร เป็นต้น

2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตามกรอบแนวคิดครัวเรือนเข้มแข็งของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กำหนดตัวบ่งชี้วัดครัวเรือนเข้มแข็ง 5 มิติ ได้แก่ มิติสัมพันธภาพของสมาชิกในครัวเรือน มิติบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครัวเรือน มิติทุนทางสังคมความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนกับเพื่อนบ้าน มิติการพึ่งพาตนเองทั้งทางเศรษฐกิจ สุขภาพของครัวเรือน และมิติความสามารถในการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงหรือภัยเสี่ยงในสังคม ซึ่งจากสถานะของครัวเรือนจะสะท้อนปัญหาและความต้องการของครัวเรือนแห่งกลาง ความเข้มแข็งของครัวเรือนแห่งกลางนี้ได้รับผลกระทบจากภัยคุกคามหรืออุปสรรคทางสังคม ประกอบด้วย ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ชุมชน เทคโนโลยี และสาธารณสุข รวมถึงปัจจัยส่วนบุคคลของหัวหน้าครัวเรือน โดยการวิจัยนี้วัดปัจจัยคุกคามโดยวัดจากการรับรู้ เช่น รับรู้รับทราบสถานการณ์ทางเศรษฐกิจเจริญรุ่งเรืองหรือตกต่ำ รับรู้ภัยสังคม เป็นต้น ดังแผนภาพฯ ดังแผนภาพที่ 2.1

แผนภาพที่ 2.1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐานนี้ มีขั้นตอนและระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

3.1 วิธีการวิจัย

การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน เป็นการวิจัยประยุกต์ (Applied Research) โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย

3.1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กับประชากรและกลุ่มตัวอย่างครอบครัวแห่งกลาง เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง

3.1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในรูปของการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) จากผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อเสนอแนวทางการแก้ไข ปัญหาของครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

(1) ประชากร (Population)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ฐานข้อมูลประชากรจากกรมการปกครอง ประจำปี 2563 โดยสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6 ทำการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง ในพื้นที่ความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6 จำนวน 1 จังหวัด ซึ่งมีครอบครัวแห่งกลางเป็นจำนวนมาก คือ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมีประชากรทั้งสิ้น 972,101 คน⁵⁶

หน่วยการสุ่มตัวอย่าง (Sampling Unit) ได้แก่ สมาชิกในครอบครัวแห่งกลาง จำนวน 700 คน จากการสุ่มตัวอย่างในพื้นที่ทั้งหมด 18 อำเภอ ๆ ละ 2 ตำบล ๆ ละ 20 คน ยกเว้น อำเภอนาคู จำนวน 1 ตำบล 20 คน รายละเอียดตามตาราง

ขั้นตอนการหาขนาดตัวอย่าง ดังนี้

1) หาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตาราง Yamane สำหรับการประมาณสัดส่วนที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อนไม่เกิน $\pm 5\%$

สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดย

⁵⁶ สถิติจำนวนประชากร ปี พ.ศ. 2565 สืบค้นจาก

https://stat.bora.dopa.go.th/new_stat/webPage/statByYear.php.

n =ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้

N = จำนวนประชากรทั้งหมดในพื้นที่ศึกษา

e =ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

$$\text{แทนค่า} \quad n = \frac{972,101}{(1+972,101)}$$

$$n = 399.84$$

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คือ 399.84

2) ทำการสุ่มตัวอย่างทั้ง 18 อำเภอในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการสุ่มอย่างแบบเจาะจง กระจายไปยังทุกตำบล สุ่มเลือกครัวเรือน และให้กระจายในหมู่บ้าน ตามตาราง

ตารางที่ 3.1 แสดงสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างรายอำเภอ และรายตำบล

ที่	พื้นที่	กลุ่มตัวอย่าง รายอำเภอ
1	อำเภอนามน	40
2	อำเภอสมเด็จ	40
3	อำเภอยางตลาด	40
4	อำเภอฆ้องชัย	40
5	อำเภอสหัสขันธ์	40
6	อำเภอห้วยผึ้ง	40
7	อำเภอกุฉินารายณ์	40
8	อำเภอสามชัย	40
9	อำเภอกมลาไสย	40
10	อำเภอคำม่วง	40
11	อำเภอร่องคำ	40
12	อำเภอเขาวง	40
13	อำเภอห้วยเม็ก	40
14	อำเภอดอนจาน	40
15	อำเภอท่าคันโท	40
16	อำเภอหนองกุงศรี	40
17	อำเภอเมืองกาฬสินธุ์	40
18	อำเภอนาคู	20
รวม		700

3.2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้แทน/ผู้ทรงคุณวุฒิ/เชี่ยวชาญในประเด็นครอบครัวแห่งกลาง ในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 40 คน โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) กำหนดคุณลักษณะประชากรที่จะเลือก ได้แก่ ผู้แทน/ผู้ทรงคุณวุฒิ/เชี่ยวชาญในประเด็นครอบครัวแห่งกลาง เป็นตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชน ตัวแทนภาคประชาชน

2) ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลผู้ปฏิบัติงาน โดยคณะผู้วิจัยได้ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษาวิจัย ดังนี้

2.1) หน่วยงานภาครัฐ:

- ด้านสังคม: สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งจังหวัดกาฬสินธุ์ นิคมสร้างตนเองภูจินารายณ์ และนิคมสร้างตนเองลำปาว

- ด้านอาชีพและรายได้ ได้แก่ สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานจัดหางานจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานแรงงานจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์

- ด้านสุขภาพ ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์

- ด้านการศึกษา ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

2.2) หน่วยงานภาคเอกชน: สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ประจำจังหวัดกาฬสินธุ์

2.3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ สำนักงานเทศบาลตำบลห้วยเม็ก สำนักงานเทศบาลตำบลกลางหมื่น สำนักงานเทศบาลตำบลบึงวิชัย สำนักงานเทศบาลเหล่าอ้อย สำนักงานเทศบาลคำเหมือดแก้ว

2.4) ภาคประชาชน ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้ครอบครัวเข้มแข็งจังหวัดกาฬสินธุ์ สภาดังและเยาวชนจังหวัดกาฬสินธุ์ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.)

เกณฑ์การคัดเลือกเข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับประเด็นครอบครัวแห่งกลาง โดยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยวิธีเฉพาะเจาะจง คือ การคัดเลือกโดยกลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย คัดเลือกจากคุณสมบัติที่เป็นเป้าหมายของงานวิจัย

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า ทฤษฎีองค์ความรู้เรื่องครอบครัวแห่งกลาง จากหนังสือ ตำรา ตลอดจนบทความงานวิจัยภายในประเทศ มาสร้างเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลจำแนกตามระเบียบวิธีการวิจัย ดังนี้

3.3.1 การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ คือ การใช้ “แบบสอบถาม” เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากครอบครัวแห่งกลาง โดยลักษณะของแบบสอบถาม ประกอบด้วย คำถามปลายปิดและคำถามปลายเปิด ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลครอบครัวผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย สถานภาพ ที่อยู่ เพศ อายุ จำนวนเด็กในครัวเรือนที่ต้องอุปการะ ศาสนา รายได้ – รายจ่าย อาชีพ สมาชิกในครัวเรือน ลักษณะครอบครัว การศึกษา ที่อยู่อาศัย และการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริงในครอบครัว แยกคำตอบออกเป็น 3 ตัวเลือกคือ ใช่หรือไม่ใช่ หรือไม่แน่ใจ เพื่อประเมินความเข้มแข็งของครอบครัว จำนวน 5 มิติ

มิติที่ 1 ด้านสัมพันธภาพ

มิติที่ 2 ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว

มิติที่ 3 ด้านการพึ่งพาตนเอง

มิติที่ 4 ด้านทุนทางสังคม

มิติที่ 5 ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เป็นคำถามปลายเปิด

โดยมีขั้นตอนในการวัดค่าตัวชี้วัดระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดค่าความคิดเห็นจะให้คะแนน ตามตาราง

ตารางที่ 3.2 แสดงคะแนนระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง

ระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง	คะแนน
ใช่	3
ไม่ใช่	2
ไม่แน่ใจ	1

ขั้นตอนที่ 2 การหาค่าตัวชี้วัดตามมิติทั้ง 5

$$\text{สูตรการประมาณค่า} = \frac{\text{ค่าผลรวมองค์ประกอบตามมิติครัวเรือนเข้มแข็งทุกตัว} \times 100}{\text{ค่าจำนวนเต็มองค์ประกอบตามมิติครัวเรือนเข้มแข็งทุกตัว}}$$

การจัดอันดับด้วยการแบ่งค่าช่วงในอัตราที่เท่า ๆ กันเป็น 3 ช่วง ๆ ละ 33.33 ดังนี้

ค่าช่วง 0.01 – 33.33 หมายถึง ค่าระดับน้อย

ค่าช่วง 33.34 – 66.66 หมายถึง ค่าระดับปานกลาง

ค่าช่วง 66.67 – 100.0 หมายถึง ค่าระดับมาก

การทดสอบเครื่องมือแบบสอบถาม โดยมีการทดสอบแบบสอบถาม (Pre-test) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยนำไปปรึกษากับ ดร.นันทพรราชญ์ นันทิวัฒน์กุล อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ผู้เชี่ยวชาญ หลังจากนั้น จึงนำแบบสอบถามไปทดสอบกับครัวเรือนแห่งกลางในตำบลภูดิน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 30 ชุด เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นของเนื้อหา (Reliability) แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

3.3.2 การศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการระดมความคิดเห็น การถ่ายภาพ และการสังเกตกิจกรรม โดยแนวคำถามครอบคลุมประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) การทบทวนสถานการณ์ปัญหา อุปสรรคและความต้องการของครัวเรือนเปราะบาง และคัดเลือกพื้นที่ดำเนินการ

2) แนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน

การทดสอบเครื่องมือ โดยนำแบบสนทนากลุ่มไปปรึกษากับ ดร.นัทพรพรานัญ นันทิววัฒน์กุล อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) หลังจากนั้น จึงนำไปทดลองใช้กับผู้แทน/ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องประเด็นครอบครัวแห่วงกลาง ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นของเนื้อหา (Reliability) แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาและข้อเท็จจริงมากที่สุด

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

(1) ผู้วิจัยได้ชี้แจงโครงการวิจัยและแนวทางการเก็บข้อมูลตามแบบสอบถามกับอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการส่งแบบสอบถามกลับคืนภายใน 1 เดือน

(2) ติดตามสอบถามปัญหาต่าง ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก อพม. ในแต่ละพื้นที่หลังส่งแบบสอบถามไปแล้วประมาณ 1 สัปดาห์

(3) นำแบบสอบถามที่ได้กลับคืนมา จำนวน 700 ชุด มาตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามก่อนการบันทึกข้อมูล

3.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการจัดประชุมระดมความคิดเห็น ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอในเวทีการคืนข้อมูล เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนจัดทำเป็นรายงาน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าแปรปรวนทางเดียว (F-test) ค่าความแตกต่างทางสถิติ (T-test) การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอกำหนดอักษรย่อ และสัญลักษณ์ของตัวแปรต่าง ๆ ทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

n หมายถึง จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

t หมายถึง ค่าสถิติที (T-test) ที่ใช้ในการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ย

F หมายถึง ค่าสถิติเอฟ (F-test) ที่ใช้ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

Sig หมายถึง ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Significance)

3.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

(1) เมื่อได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่จัดเวทีระดมความคิดเห็นแล้ว จะทำการทบทวนข้อมูลในเบื้องต้น ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้นั้นมีทั้งจากการจดบันทึก และการขออนุญาตบันทึกเสียง หลังจากนั้นถอดไฟล์เสียง โดยการพิมพ์เป็นความเรียงในคอมพิวเตอร์ และตรวจเช็คความถูกต้องของข้อมูลอย่างเป็นระบบ และเพื่อเป็นประโยชน์การนำมาอ้างอิงข้อมูลในส่วนของผล หรือข้อค้นพบในการวิจัย

(2) นำเอาข้อมูลใส่ในตารางเพื่อเปรียบเทียบ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยทำการ เปรียบเทียบจากข้อมูลจัดไว้ในแต่ละส่วนแล้ว เพื่อหาข้อเปรียบเทียบระหว่างข้อมูล หาความเหมือน และความต่าง เพื่อดูความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงของข้อมูล รวมถึง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาหาบทสรุป

(3) ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการตอบประเด็นต่าง ๆ ในเวทีระดมความคิดเห็นจะถูกนำมาวิเคราะห์ และประมวลผลโดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในแง่ต่าง ๆ โดยผู้วิจัยเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ผลการวิจัยอย่างเป็นองค์รวม

3.6 การนำเสนอข้อมูล

เสนอข้อมูลโดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้การพรรณนาประกอบตาราง ตามด้วยข้อมูลเชิงคุณภาพ

3.7 จริยธรรมในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน ได้ผ่านการรับรองการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2565 วันหมดอายุ 20 ตุลาคม 2566 (หมายเลขโครงการวิจัย KL.S.REC51/2565)

3.8 ข้อจำกัดในการวิจัย

3.8.1 เนื่องจากอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ผู้จัดเก็บข้อมูลตามแบบสอบถามครอบครัวแห่งกลาง อาจมีความรู้เข้าใจนิยามความหมายของครอบครัวแห่งกลางคลาดเคลื่อน อาจทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วนและสมบูรณ์

3.8.2 การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีครอบครัวแห่งกลางในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์เท่านั้น จึงไม่สามารถนำไปใช้อธิบายภาพรวมครอบครัวแห่งกลางในพื้นที่จังหวัดอื่นได้

การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง คือ สมาชิกในครอบครัวแห่งกลาง และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้เลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง คือ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และภาคประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง และเพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหานั้น ผลการศึกษาแยกออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 สถานการณ์ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง

1.1 ข้อมูลเบื้องต้น

1.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย สถานภาพ ที่อยู่ เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา ที่อยู่อาศัย การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

1.1.2 ข้อมูลเด็กในครัวเรือนที่ต้องอุปการะเลี้ยงดู ประกอบด้วย จำนวน เพศ อายุ และระดับการศึกษาของเด็ก

1.1.3 ข้อมูลครัวเรือน ประกอบด้วย รายได้ - รายจ่าย อาชีพหลัก จำนวนสมาชิกของครัวเรือน เพศของสมาชิกครัวเรือน องค์ประกอบของสมาชิกครัวเรือน เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นกับครอบครัว ระดับการศึกษาสูงสุดของสมาชิกครัวเรือน ลักษณะการครอบครองบ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน และประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

1.2 ผลการศึกษาระดับความเข้มแข็งของครอบครัวใน 5 มิติ ดังนี้

- มิติที่ 1 ด้านสัมพันธภาพ
- มิติที่ 2 ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว
- มิติที่ 3 ด้านการพึ่งพาตนเอง
- มิติที่ 4 ด้านทุนทางสังคม
- มิติที่ 5 ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง

1.3 ผลการศึกษาเปรียบเทียบสถานการณ์ระหว่างครัวเรือนแห่งกลางกับครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า

1.3.1 ข้อมูลสถานการณ์ทั่วไป

1.3.3 ความเข้มแข็งของครอบครัว

1.3.3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน ประกอบด้วย ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยสถิติ χ^2 และผลการวิเคราะห์สมการถดถอย

ส่วนที่ 2 ข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาคือครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 สถานการณ์ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง

4.1.1 ข้อมูลเบื้องต้น

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง รวมจำนวนทั้งสิ้น 700 ชุด เมื่อจัดการข้อมูลแล้วมีข้อมูลที่สมบูรณ์คงเหลือ จำนวน 660 ชุด แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดข้อมูล พบว่า มีครัวเรือนแห่งกลางของการวิจัยนี้มีทั้งหมด 498 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 75.45 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนปกติหรือครัวเรือนที่อยู่พร้อมหน้า ผลการวิจัยเบื้องต้นมีรายละเอียดดังนี้

(1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน:

สถานภาพผู้ตอบแบบประเมิน ส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 55.45 รองลงมา มีสถานภาพผู้ให้ข้อมูลแทนหัวหน้าครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 44.55

ที่อยู่ผู้ตอบแบบประเมิน ส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอนามน อำเภอสมเด็จ อำเภอยางตลาด อำเภอฆ้องชัย อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอห้วยผึ้ง อำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอสามชัย และอำเภอกมลาไสย เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 6.06

เพศ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 79.55 รองลงมาเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 20.45

อายุ ส่วนใหญ่ มีช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 52.57 รองลงมา คือ ช่วงอายุ 50-59 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.29 ช่วงอายุ 40-49 ปี คิดเป็นร้อยละ 10.71 และ ช่วงอายุ 30-39 ปี คิดเป็นร้อยละ 3.29 ตามลำดับ

ศาสนา ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 100.0

ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์ จำนวน ร้อยละ จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n= 660)	ร้อยละ
สถานภาพ		
หัวหน้าครอบครัว	366	55.45
ผู้ให้ข้อมูลแทนหัวหน้าครอบครัว	294	44.55
ที่อยู่		
อำเภอนามน	40	6.06
อำเภอสมเด็จ	40	6.06
อำเภอยางตลาด	40	6.06
อำเภอฆ้องชัย	40	6.06
อำเภอสหัสขันธ์	40	6.06
อำเภอห้วยผึ้ง	40	6.06
อำเภอกุฉินารายณ์	40	6.06
อำเภอสามชัย	40	6.06
อำเภอกมลาไสย	40	6.06
อำเภอคำม่วง	39	5.91
อำเภอร่องคำ	38	5.76
อำเภอเขาวง	38	5.76
อำเภอห้วยเม็ก	38	5.76
อำเภอดอนจาน	37	5.61

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n= 660)	ร้อยละ
อำเภอท่าคันโท	35	5.30
อำเภอหนองกุงศรี	29	4.39
อำเภอเมืองกาฬสินธุ์	27	4.09
อำเภอนาคู	19	2.88
เพศ		
ชาย	135	20.45
หญิง	525	79.55
อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	4	0.57
20-29 ปี	4	0.57
30-39 ปี	23	3.29
40-49 ปี	75	10.71
50-59 ปี	226	32.29
60 ปีขึ้นไป	368	52.57
$(\bar{X}=59.30$ S.D.=10.78 Min=11ปี Max=96ปี)		
การนับถือศาสนา		
พุทธ	660	100.0

4.1.2 ข้อมูลเด็กในครัวเรือนที่ต้องอุปการะเลี้ยงดู

จำนวนเด็กในครัวเรือนที่ต้องอุปการะเลี้ยงดู ส่วนใหญ่จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 47.58 รองลงมา 2 คน คิดเป็นร้อยละ 38.64 จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 11.67 และ 4 คนขึ้นไป จำนวนร้อยละ 2.12 ตามลำดับ

เพศของเด็กในครัวเรือนที่ต้องอุปการะเลี้ยงดู ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 50.40 รองลงมา คือ เพศชาย คิดเป็นร้อยละ 49.60

อายุของเด็กในครัวเรือนที่ต้องอุปการะเลี้ยงดู ส่วนใหญ่มีช่วงอายุ 11-15 ปี คิดเป็นร้อยละ 33.33 รองลงมา ช่วงอายุ 6 - 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 31.37 ช่วงอายุแรกเกิด-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.40 ช่วงอายุ 16-20 ปี คิดเป็นร้อยละ 10.90 ตามลำดับ

การศึกษาของเด็กในครัวเรือนที่ต้องอุปการะเลี้ยงดู ส่วนใหญ่กำลังศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 42.39 รองลงมา มัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 20.11 ต่ำกว่าประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 19.74 มัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 8.74 ยังไม่เข้าเรียน คิดเป็นร้อยละ 8.65 และ จบการศึกษาแล้ว คิดเป็นร้อยละ 0.38 ตามลำดับ

ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์ จำนวน ร้อยละ จำแนกตามข้อมูล

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n= 660)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	555	49.60
หญิง	564	50.40
ช่วงอายุของเด็กในครัวเรือน		
แรกเกิด-5 ปี	273	24.40
6-10 ปี	351	31.37
11-15 ปี	373	33.33
16-20 ปี	122	10.90
$(\bar{X}=8.18 \text{ S.D.}=4.27 \text{ Min}=0.1 \text{ ปี Max}=20 \text{ ปี})$		
ระดับการศึกษาที่กำลังศึกษา		
ยังไม่เข้าเรียน	92	8.65
ต่ำกว่าประถมศึกษา	210	19.74
ประถมศึกษา	451	42.39
มัธยมศึกษาตอนต้น	214	20.11
มัธยมศึกษาตอนปลาย	93	8.74
จบการศึกษาแล้ว	4	0.39

4.1.3 ข้อมูลของครัวเรือน

รายได้ของครัวเรือน ส่วนใหญ่มาจากสมาชิกที่ทำงานอยู่บ้าน เฉลี่ย 4,518.44 บาทต่อเดือน และจากสมาชิกที่ทำงานต่างจังหวัด 3,453 บาท

รายจ่ายของครัวเรือน เฉลี่ย 5,961.97 บาท/เดือน

อาชีพของครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 59.70 รองลง คือ รับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 25.00 ว่างาน/ไม่มีงานทำ คิดเป็นร้อยละ 9.55 ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 4.24 พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน และข้าราชการ/ลูกจ้างหรือพนักงาน คิดเป็นร้อยละ 0.61 เท่า ๆ กัน และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 0.30 ตามลำดับ โดยมีรายได้จากอาชีพหลักเฉลี่ย 4,648.76 บาทต่อเดือน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด ส่วนใหญ่มีสมาชิกจำนวน 5 - 7 คน คิดเป็นร้อยละ 48.94 รองลงมา คือ จำนวน 2-4 คิดเป็นร้อยละ 45.30 จำนวน 8-10 คน คิดเป็นร้อยละ 5.30 จำนวน 11-13 คน คิดเป็นร้อยละ 0.45 ตามลำดับ

เพศของสมาชิกในครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 53.95 รองลงมาเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 45.58 และเป็นเพศทางเลือก คิดเป็นร้อยละ 0.47 คน ตามลำดับ

องค์ประกอบสมาชิกในครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบด้วย ปู่/ย่า/ตา/ยาย/ทวด, และหลาน/เหลน เป็นร้อยละ 38.64 รองลงมา ปู่/ย่า/ตา/ยาย/ทวด, พ่อ/แม่ (ลูก), และหลาน/เหลน ร้อยละ 33.33 และ พ่อ/แม่ (ลูก), และหลาน/เหลน คิดเป็นร้อยละ 9.70 ตามลำดับ

เหตุการณ์สำคัญของครอบครัว ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครอบครัวหย่าร้าง คิดเป็นร้อยละ 58.48 มีสมาชิกเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว คิดเป็นร้อยละ 35.30 มีสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้ประาะบาง ผู้พิการ มีปัญหาสุขภาพไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ส่วนน้อย คิดเป็นร้อยละ 29.24 สมาชิกส่วนใหญ่มีงานทำ เป็นเกษตรกร หรือรับจ้างทั่วไปเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 65.30 มีเพียงส่วนน้อยที่สมาชิกในครอบครัวถูกคุมขัง ในเรือนจำ คิดเป็นร้อยละ 5.76 และเลี้ยงดูหลานตามสายโลหิตเพียงตามลำพังบ้าง คิดเป็นร้อยละ 30.61 มีบ้างที่รับเด็กมาอุปการะเป็นบุตรบุญธรรม ร้อยละ 1.97 เท่านั้น

ระดับการศึกษาสูงสุดของสมาชิกในครัวเรือน ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 69.70 รองลงมา คือ มัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 11.36 มัธยมศึกษาตอนปลาย และประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 11.97 มีเพียงส่วนน้อย หรือร้อยละ 1.97 ที่จบการศึกษาระดับสูงตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป นอกเหนือจากนี้แล้ว ยังมีสมาชิกในครัวเรือนที่ไม่ได้รับการศึกษาแต่อย่างใดด้วย คิดเป็นร้อยละ 4.70 ตามลำดับ

ลักษณะการครอบครองบ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน พบว่า ส่วนใหญ่มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง/สมาชิกในครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 90.61 รองลงมา คือ บ้านเป็นของตนเอง/สมาชิกในครอบครัว แต่ปลูกในที่ดินของญาติหรือบุคคลอื่น คิดเป็นร้อยละ 6.97 บ้านเช่า คิดเป็นร้อยละ 1.36 บ้านเป็นของตนเอง/สมาชิกในครอบครัว แต่ปลูกในที่ดินของรัฐ คิดเป็นร้อยละ 0.76 บ้านและที่ดินเป็นของญาติ คิดเป็นร้อยละ 0.30 ตามลำดับ

สภาพบ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้หรือบ้านปูน สภาพมั่นคงแข็งแรง คิดเป็นร้อยละ 26.06 รองลงมา คือ บ้านครึ่งไม้ครึ่งปูน สภาพกลางแก่กลางใหม่ คิดเป็นร้อยละ 23.03 และบ้านครึ่งไม้ครึ่งปูน สภาพมั่นคงแข็งแรง คิดเป็นร้อยละ 22.88 บ้านไม้หรือบ้านปูนในสภาพกลางแก่กลางใหม่ คิดเป็นร้อยละ 17.12 บ้านไม้หรือบ้านปูน สภาพทรุดโทรม คิดเป็นร้อยละ 6.82 และบ้านครึ่งไม้ครึ่งปูน สภาพทรุดโทรม คิดเป็นร้อยละ 4.09 ตามลำดับ

การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 88.79 และไม่เป็นสมาชิก คิดเป็นร้อยละ 11.21

ความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนเป็นบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 55.61 รองลงมา คือ เข้าร่วมเป็นประจำ คิดเป็นร้อยละ 41.82 และไม่เคยเข้าร่วมแต่อย่างใด คิดเป็นร้อยละ 2.58

ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมกิจกรรมด้านศาสนา/ประเพณี คิดเป็นร้อยละ 76.36 รองลงมาคือ กิจกรรมพัฒนาชุมชน คิดเป็นร้อยละ 49.85 กิจกรรมจิตอาสา คิดเป็นร้อยละ 38.94 กิจกรรมด้านสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 38.79 กิจกรรมฝึกอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 22.12 และกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 20.91 ตามลำดับ

ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์ จำนวน ร้อยละ จำแนกตามข้อมูลของครัวเรือน

ข้อมูลของครัวเรือน	จำนวน (n= 660)	ร้อยละ
อาชีพหลักของครัวเรือน		
เกษตรกรรม	394	59.70
รับจ้างทั่วไป	165	25.00
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	28	4.24
พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	4	0.61
ข้าราชการ/ลูกจ้างหรือพนักงานของรัฐ	4	0.61
เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	2	0.30
ว่างงาน/ไม่มีงานทำ	63	9.55
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
2-4 คน	299	45.30
5-7 คน	323	48.94
8-10 คน	35	5.30
11-13 คน	3	0.45
$(\bar{X}=4.85$ S.D.=1.67 Min=2 คน Max=13 คน)		
เพศของสมาชิกในครัวเรือน		
ชาย	1,459	45.58
หญิง	1,727	53.95
ทางเลือก	15	0.47
องค์ประกอบสมาชิกของครัวเรือน		
ปู่/ย่า/ตา/ยาย/ทวด, และ หลาน / เหลน	255	38.64
ปู่/ย่า/ตา/ยาย/ทวด พ่อ/แม่ (ลูก), และหลาน / เหลน	220	33.33
พ่อ/แม่ (ลูก), และหลาน / เหลน	64	9.70
ปู่/ย่า/ตา/ยาย/ทวด	15	2.27
พ่อ/แม่ (ลูก)	20	3.03
ปู่/ย่า/ตา/ยาย/ทวด,และ พ่อ/แม่ (ลูก)	15	2.27

ปู่/ย่า/ตา/ยาย/ทวด, พ่อ/แม่ (ลูก), หลาน / เหลน, และญาติ/พี่/ลุง/ป้า/น้า/อา	25	3.79
ปู่/ย่า/ตา/ยาย/ทวด, หลาน / เหลน, และญาติ/พี่/ลุง/ป้า/น้า/อา	18	2.73
หลาน / เหลน	10	1.52
พ่อ/แม่ (ลูก), หลาน / เหลน, ญาติ/พี่/ลุง/ป้า/น้า/อา	3	0.45
ปู่/ย่า/ตา/ยาย/ทวด, พ่อ/แม่ (ลูก), และ ญาติ/พี่/ลุง/ป้า/น้า/อา	3	0.45
หลาน / เหลน, และญาติ/พี่/ลุง/ป้า/น้า/อา	3	0.45
ญาติ/พี่/ลุง/ป้า/น้า/อา	3	0.45
ปู่/ย่า/ตา/ยาย/ทวด, พ่อ/แม่ (ลูก), หลาน / เหลน, และ บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติ	2	0.30
พ่อ/แม่ (ลูก), และญาติ/พี่/ลุง/ป้า/น้า/อา	1	0.15
พ่อ/แม่ (ลูก), หลาน / เหลน, และบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติ	1	0.15
ญาติ/พี่/ลุง/ป้า/น้า/อา, และบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติ	1	0.15
บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติ	1	0.15

เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นกับครอบครัว

สมาชิกในครอบครัวหย่าร้าง

มี	386	58.48
ไม่มี	274	41.52

สมาชิกเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว

มี	233	35.30
ไม่มี	427	64.70

สมาชิกในครอบครัวเป็นผู้เปราะบาง ผู้พิการ ปัญหาสุขภาพไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

มี	193	29.24
ไม่มี	467	70.76

สมาชิกว่างงาน ไม่มีงานทำ

มี	229	34.70
ไม่มี	431	65.30

สมาชิกในครัวเรือนถูกคุมขังในเรือนจำ

มี	38	5.76
ไม่มี	622	94.24
ท่านเลี้ยงดูหลานตามลำพัง		
มี	202	30.61
ไม่มี	458	69.39
ครอบครัวบุตรบุญธรรม		
มี	13	1.97
ไม่มี	647	98.03
มีสมาชิกอายุต่ำกว่า 20 ปีตั้งครรภ์/มีบุตร		
มี	22	3.33
ไม่มี	638	96.67
ระดับการศึกษาสูงสุดของสมาชิกในครัวเรือน		
ประถมศึกษา	460	69.70
มัธยมศึกษาตอนต้น	75	11.36
มัธยมศึกษาตอนปลาย	68	10.30
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หรือเทียบเท่า	11	1.67
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หรือเทียบเท่า	2	0.30
ปริญญาตรี	12	1.82
ปริญญาโท	1	0.15
ไม่ได้เรียน	31	4.70
ลักษณะการครอบครองบ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน		
บ้านและที่ดินเป็นของตนเอง/สมาชิกในครอบครัว	598	90.61
บ้านเป็นของตนเอง/สมาชิกในครอบครัว แต่ปลูกในที่ดินของญาติหรือบุคคลอื่น	46	6.97
บ้านเช่า	9	1.36
บ้านเป็นของตนเอง/สมาชิกในครอบครัว แต่ปลูกในที่ดินของรัฐ	5	0.76

บ้านและที่ดินเป็นของญาติ	2	0.30
สภาพบ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน		
บ้านไม้หรือบ้านปูน สภาพมั่นคงแข็งแรง	172	26.06
บ้านครึ่งไม้ครึ่งปูน สภาพกลางเก่ากลางใหม่	152	23.03
บ้านครึ่งไม้ครึ่งปูน สภาพมั่นคงแข็งแรง	151	22.88
บ้านไม้หรือบ้านปูน สภาพกลางเก่ากลางใหม่	113	17.12
บ้านไม้หรือบ้านปูน สภาพทรุดโทรม	45	6.82
การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน		
เป็นสมาชิก	586	88.79
ไม่เป็นสมาชิก	74	11.21
ความถี่การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชน		
ไม่เคยเข้าร่วม	17	2.58
เคยเข้าร่วมเป็นบางครั้ง	367	55.61
เข้าร่วมเป็นประจำ	276	41.82
ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน		
กิจกรรมพัฒนาชุมชน		
เคย	329	49.85
ไม่เคย	331	50.15
กิจกรรมจิตอาสา		
เคย	257	38.94
ไม่เคย	403	61.06
กิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ		
เคย	138	20.91
ไม่เคย	522	79.09
กิจกรรมฝึกอาชีพ		
เคย	146	22.12
ไม่เคย	514	77.88

กิจกรรมด้านศาสนา/ประเพณี

เคย	504	76.36
ไม่เคย	156	23.64

กิจกรรมด้านสุขภาพ

เคย	256	38.79
ไม่เคย	404	61.21

4.1.4 ผลการศึกษาระดับความเข้มแข็งของครอบครัว

จากการประเมินความเข้มแข็งของครอบครัวจำแนกเป็น 5 มิติ ได้แก่ ด้านสัมพันธภาพ ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ด้านการพึ่งพาตนเอง ด้านทุนทางสังคม และด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง ผลการศึกษาพบว่า

มิติที่ 1 ด้านสัมพันธภาพ

จากผลการศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านสัมพันธภาพ พบว่า ข้อคำถามที่ตอบใช้มากที่สุด ได้แก่ ข้อ 8 สมาชิกในครอบครัวสามารถแสดงความคิดเห็น และให้คำแนะนำต่อกัน คิดเป็นร้อยละ 93.33 อันดับสอง คือ ข้อ 9 สมาชิกในครอบครัวมีการแสดงความคิดเห็น เมื่อมีการทำความดี หรือได้รับรางวัล คิดเป็นร้อยละ 92.58 อันดับสาม คือ ข้อที่ 7 การพูดคุยของสมาชิกในครอบครัว ด้วยหลักเหตุ-ผล คิดเป็นร้อยละ 92.42 และอันดับที่ตอบใช้น้อยที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 2 สมาชิกมีการพูดคุยหรือส่งข้อความที่สื่อถึงความรัก ให้กำลังใจ เห็นอกเห็นใจ ทางไลน์ เฟสบุค อีเมลล์ โทรศัพท์ จดหมาย ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 88.33 ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 แสดงร้อยละของความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านสัมพันธภาพ (n=660)

ข้อ	รายการการประเมิน	ระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ
1) การแสดงความเอาใจใส่ระหว่างกัน				
1	สมาชิกในครอบครัวมีการโอบกอด แสดงความรัก ให้กำลังใจ เห็นอกเห็นใจกัน	605 (91.67)	33 (5.00)	22 (3.33)
2	สมาชิกมีการพูดคุยหรือส่งข้อความที่สื่อถึงความรัก ให้กำลังใจ เห็นอกเห็นใจ ทางไลน์ เฟสบุค อีเมลล์ โทรศัพท์ จดหมาย ฯลฯ	583 (88.33)	57 (8.64)	20 (3.03)
3	สมาชิกในครอบครัวมีการแบ่งเบาภาระ ช่วยเหลืองานบ้าน เช่น การทำงานบ้าน ทำความสะอาดบ้าน สอนไม้ดอกไม้ประดับ การทำอาหาร	601 (91.06)	52 (7.88)	7 (1.06)
4	สมาชิกในครอบครัวมีการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อนหย่อนใจ ท่องเที่ยว เป็นต้น	570 (86.36)	72 (10.91)	18 (2.73)

ข้อ	รายการการประเมิน	ระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ
2) การยอมรับและเคารพความคิดเห็นกัน				
5	ครอบครัวมีการพูดคุยปรึกษาหารือกันเมื่อเกิดปัญหา	603 (91.36)	35 (5.30)	22 (3.33)
6	สมาชิกในครอบครัวเคารพความเป็นส่วนตัวของแต่ละคน	603 (91.36)	37 (5.61)	20 (3.03)
3) การสื่อสารกันอย่างมีคุณภาพ				
7	การพูดคุยของสมาชิกในครอบครัว ด้วยหลักเหตุ-ผล	610 (92.42)	26 (3.94)	24 (3.64)
8	สมาชิกในครอบครัวสามารถแสดงความคิดเห็น และให้คำแนะนำต่อกัน	616 (93.33)	26 (3.94)	18 (2.73)
9	สมาชิกในครอบครัวมีการแสดงความชื่นชม เมื่อมีการทำความดี หรือได้รับรางวัล	611 (92.58)	28 (4.24)	21 (3.18)
10	สมาชิกในครอบครัวมีการเล่าปัญหา เรื่องที่ไม่สบายใจ โดยที่สมาชิกอื่นรับฟัง เชื่อใจ ไว้วางใจกัน	596 (90.30)	41 (6.21)	23 (3.48)
4) การแก้ไขความขัดแย้งอย่างมีเหตุผล				
11	สมาชิกในครอบครัวร่วมตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ แก้ปัญหาข้อขัดแย้งด้วยกัน	598 (88.78)	41 (8.88)	21 (2.34)
12	สมาชิกในครอบครัวเชื่อฟังคำสั่งสอนของปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลุง ป้า น้า อา	610 (88.89)	25 (8.94)	25 (2.17)

ผลการศึกษาระดับความเข้มแข็งของครอบครัวด้านสัมพันธภาพ พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 88.48 รองลงมา อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 9.09 และอยู่ในระดับปรับปรุง คิดเป็นร้อยละ 2.42 ตามลำดับ ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 แสดงสรุปจำนวน และร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวด้านสัมพันธภาพ

ระดับสัมพันธภาพ	จำนวน (n = 660)	ร้อยละ	แปลผล
สัมพันธภาพระดับดี (ร้อยละ 80 ขึ้นไป) 9-12	584	88.48	ดี
สัมพันธภาพระดับปานกลาง (ร้อยละ 60-79) 5-8	60	9.09	ปานกลาง
สัมพันธภาพระดับปรับปรุง (ต่ำกว่าร้อยละ 60) 0-4	16	2.42	ปรับปรุง
โดยรวม (\bar{x} = 10.92, S.D.= 2.04 Min=1 Max= 12)			

มิตินี้ 2 ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว

จากผลการศึกษาระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว พบว่า ข้อคำถามที่ตอบไข่มากที่สุด ได้แก่ ข้อ 2 ในครอบครัวมีการดูแลใส่ใจ ความปลอดภัยของสมาชิกทุกคน คิดเป็นร้อยละ 96.52 อันดับสอง คือ ข้อ 3 ในครอบครัว ปู่-ย่า ตา-ยาย พ่อ-แม่ ลุง-ป้า น้า-อา มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 94.39 อันดับที่สาม คือ ข้อที่ 1 สมาชิกในครอบครัว

สามารถทำหน้าที่แทนกันได้ เมื่อมีเหตุจำเป็น เช่น การทำหน้าที่พ่อ-แม่ คิดเป็นร้อยละ 92.58 และอันดับที่ตบใช้น้อยที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 5 สมาชิกในครอบครัวมีงานทำและมีรายได้ คิดเป็นร้อยละ 78.64 ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 แสดงร้อยละของความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว (n=660)

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ
1	สมาชิกในครอบครัวสามารถทำหน้าที่แทนกันได้ เมื่อมีเหตุจำเป็น เช่น การทำหน้าที่พ่อ-แม่	611 (92.58)	28 (4.24)	21 (3.18)
2	ในครอบครัวมีการดูแลใส่ใจ ความปลอดภัยของสมาชิกทุกคน	637 (96.52)	18 (2.73)	5 (0.76)
3	ในครอบครัว ปู่-ย่า ตา-ยาย พ่อ-แม่ ลุง-ป้า น้ำ-อา มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในครอบครัว	623 (94.39)	22 (3.33)	15 (2.27)
4	ในครอบครัวมีการเคารพและให้เกียรติญาติของทั้งสองฝ่าย และให้ความช่วยเหลือกันตามสมควรแก่ฐานะ	598 (90.61)	44 (6.67)	18 (2.73)
5	สมาชิกในครอบครัวมีงานทำและมีรายได้	519 (78.64)	101 (15.30)	40 (6.06)
6	สมาชิกในครอบครัวใช้จ่ายอย่างประหยัด	597 (90.45)	29 (4.39)	34 (5.15)
7	สมาชิกในครอบครัวมีการวางแผนการใช้จ่ายในครอบครัว	593 (89.85)	28 (4.24)	39 (5.91)
8	ครอบครัวมีการสนับสนุนส่งเสริมให้สมาชิกมีศักยภาพตามความถนัดและความสามารถในทุก ๆ ด้าน	598.00 (90.61)	27 (4.09)	35 (5.30)

ผลการศึกษาระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 88.79 รองลงมา คือ อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 9.85 และอยู่ในระดับปรับปรุง คิดเป็นร้อยละ 1.36 ตามลำดับ ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 แสดงสรุปจำนวน และร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว

ระดับบทบาทหน้าที่	จำนวน (n = 660)	ร้อยละ	แปลผล
บทบาทหน้าที่ระดับดี (ร้อยละ 80 ขึ้นไป) 6-8	586	88.79	ดี
บทบาทหน้าที่ระดับปานกลาง (ร้อยละ 60-79) 3-5	65	9.85	ปานกลาง
บทบาทหน้าที่ระดับปรับปรุง (ต่ำกว่าร้อยละ 60) 0-2	9	1.36	ปรับปรุง
โดยรวม (\bar{x} = 7.23, S.D.= 1.39 Min=0 Max= 8)			

มิตินี้ 3 : ด้านการพึ่งพาตนเอง

จากผลการศึกษาคำถามความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านการพึ่งพาตนเอง พบว่า ข้อคำถามที่ตอบไข่มากที่สุด ได้แก่ ข้อ 5 สมาชิกในครอบครัวเข้าถึงสิทธิ สวัสดิการทุกคน คิดเป็นร้อยละ 98.03 อันดับสอง คือ ข้อ 7 ครอบครัวมีความรู้และเข้าถึงบริการด้านสุขภาพในสถานพยาบาลเมื่อจำเป็น คิดเป็นร้อยละ 97.12 อันดับที่สาม คือ ข้อที่ 6 ครอบครัวดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้นทั้งทางร่างกาย หรือจิตใจได้ คิดเป็นร้อยละ 95.76 และอันดับที่ตอบไข่น้อยที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 2 ครอบครัวมีการออมเงิน คิดเป็นร้อยละ 71.21 ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 แสดงร้อยละของความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านการพึ่งพาตนเอง (n=660)

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ
การพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ				
1	ครอบครัวมีสมาชิกที่สามารถหารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัวได้	552 (83.64)	52 (7.88)	56 (8.48)
2	ครอบครัวมีการออมเงิน	470 (71.21)	146 (22.12)	44 (6.67)
3	ครอบครัวมีการกั๊ยืมเงิน/เป็นหนี้	587 (88.94)	65 (9.85)	8 (1.21)
4	ครอบครัวสามารถจ่ายชำระหนี้ได้ตามที่กำหนด/ ไม่ผิดนัดชำระตามที่ตกลงกันได้	520 (78.79)	84 (12.73)	56 (8.48)
การพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ				
5	สมาชิกในครอบครัวเข้าถึงสิทธิ สวัสดิการทุกคน เช่น หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ประกันสังคม ประกันสุขภาพ สิทธิการรักษาพยาบาล เป็นต้น	647 (98.03)	10 (1.52)	3 (0.45)
6	ครอบครัวดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้นทั้งทางร่างกาย หรือจิตใจได้	632 (95.76)	17 (2.58)	11 (1.67)
7	ครอบครัวมีความรู้และเข้าถึงบริการด้านสุขภาพในสถานพยาบาลเมื่อจำเป็น	641 (97.12)	8 (1.21)	11 (1.67)
8	ครอบครัวสามารถดูแลสุขภาพสมาชิกที่เจ็บป่วยให้กลับมาดำเนินชีวิตได้ตามปกติสุข	618 (93.64)	22 (3.33)	20 (3.03)
การพึ่งพาตนเองด้านข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้				
9	สมาชิกในครอบครัวมีการพูดคุยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันระหว่างครอบครัวและชุมชน	617 (88.39)	33 (7.65)	10 (3.96)
10	สมาชิกในครอบครัวมีการนำข้อมูลข่าวสาร/ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของตนเองและครอบครัว	620 (88.98)	24 (3.64)	16 (2.42)

ผลการศึกษาระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านการพึ่งพาตนเอง พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 88.18 รองลงมา อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 13.48 และอยู่ในระดับปรับปรุง คิดเป็นร้อยละ 1.36 ตามลำดับ ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 แสดงสรุปจำนวน และร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านการพึ่งพาตนเอง

ระดับการพึ่งพาตนเอง	จำนวน (n = 660)	ร้อยละ	แปลผล
การพึ่งพาตนเอง ระดับดี (ร้อยละ 80 ขึ้นไป) 8-10	582	88.18	ดี
การพึ่งพาตนเอง ระดับปานกลาง (ร้อยละ 60-79) 4-7	89	13.48	ปานกลาง
การพึ่งพาตนเอง ระดับปรับปรุง (ต่ำกว่าร้อยละ 60) 0-3	9	1.36	ปรับปรุง
โดยรวม (\bar{x} = 8.93, S.D.= 1.59 Min=0 Max= 10)			

มิติที่ 4 : ด้านทุนทางสังคม

จากผลการศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านทุนทางสังคม พบว่าข้อคำถามที่ตอบใช้มากที่สุด ได้แก่ ข้อ 6 ครอบครัวมีส่วนร่วมในงานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบุญบั้งไฟ งานบุญแห่แห้ว งานแห่เทียนพรรษา ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 96.21 อันดับสอง คือ ข้อ 1 สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีและได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้าน คิดเป็นร้อยละ 93.48 อันดับที่สาม คือ ข้อที่ 7 สมาชิกในครอบครัวยึดกฎระเบียบและกฎกติกาในสังคม เช่น ไม่ดื่มสุราและส่งเสียงดังรบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ทะเลาะวิวาทหรือทำร้ายร่างกายกัน ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 91.21 และอันดับที่ตอบใช้น้อยที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 3 ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา มีสมาชิกในครอบครัวที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 65.61 ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 แสดงร้อยละของความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านทุนทางสังคม (n=660)

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ
1	สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีและได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้าน	617 (93.48)	23 (3.48)	20 (3.03)
2	สมาชิกในครอบครัวมีความรู้สึกปลอดภัยและไว้วางใจกัน	593 (89.85)	41 (6.21)	26 (3.94)
3	ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา มีสมาชิกในครอบครัวที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุ (อพมส.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (เชี่ยวชาญด้านคนพิการ (อพมก.) ฯลฯ เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม	433 (65.61)	211 (31.97)	16 (2.42)
4	สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน เช่น ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมกำกับดูแล ร่วมประเมินผล เป็นต้น	541 (81.97)	96 (14.55)	23 (3.48)

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ
5	ครอบครัวมีการแนะนำให้สมาชิกในครอบครัวใช้บริการพื้นที่สาธารณะในชุมชนอย่างรับผิดชอบ	587 (88.94)	61 (9.24)	12 (1.82)
6	ครอบครัวมีส่วนร่วมในงานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบุญบั้งไฟ งานบุญผะเหวด งานแห่เทียนพรรษา ฯลฯ	635 (96.21)	21 (3.18)	4 (0.61)
7	สมาชิกในครอบครัวยึดกฎระเบียบและกฎกติกาในสังคม เช่น ไม่ดื่มสุราและส่งเสียงดังรบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ทะเลาะวิวาทหรือทำร้ายร่างกายกัน ฯลฯ	602 (91.21)	34 (5.15)	24 (3.64)
8	ครอบครัวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น การร่วมกิจกรรมปลูกป่า การจัดทำฝายกั้นน้ำ กิจกรรมจิตอาสา ฯลฯ	579 (87.73)	65 (9.85)	16 (2.42)

ผลการศึกษาระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านทุนทางสังคม พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 84.24 รองลงมา คือ อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 13.48 และอยู่ในระดับปรับปรุง คิดเป็นร้อยละ 2.27 ตามลำดับ ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 แสดงสรุปจำนวน และร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านทุนทางสังคม

ระดับทุนทางสังคม	จำนวน (n = 660)	ร้อยละ	แปลผล
ทุนทางสังคม ระดับดี (ร้อยละ 80 ขึ้นไป) 6-8	556	84.24	ดี
ทุนทางสังคม ระดับปานกลาง (ร้อยละ 60-79) 3-5	89	13.48	ปานกลาง
ทุนทางสังคม ระดับปรับปรุง (ต่ำกว่าร้อยละ 60) 0-2	15	2.27	ปรับปรุง
โดยรวม (\bar{x} = 6.95, S.D.= 1.53 Min=0 Max= 8)			

มิติที่ 5 : ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง

จากผลการศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง พบว่า ข้อคำถามที่ตอบใช้มากที่สุด ได้แก่ ข้อ 5 ครอบครัวมีการเตรียมการป้องกันโรคระบาด เช่น โรค COVID-19 โรคไข้เลือดออก โรคติดต่ออื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 97.27 อันดับสอง คือ ข้อ 2 ครอบครัวสามารถปรับตัวได้เมื่อเกิดความเสี่ยง ภาวะยากลำบาก ประสบภัยพิบัติ และปัญหาทางสังคมต่าง ๆ เช่น ยาเสพติด ภัยธรรมชาติ ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 90.91 อันดับที่สาม คือ ข้อที่ 1 ครอบครัวร่วมมือกันแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดความเสี่ยง ภาวะยากลำบาก ประสบภัยพิบัติ และปัญหาทางสังคมต่าง ๆ เช่น ยาเสพติด ภัยธรรมชาติ ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 88.33 และอันดับที่ตอบใช้น้อยที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 4 ครอบครัวมีการเตรียมความพร้อมรับมือกับปัญหาเศรษฐกิจ เช่น มีแผนการใช้จ่ายเงินในครอบครัว มีการเก็บออมเงิน ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 84.39 ตามลำดับ ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 แสดงร้อยละของความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง (n=660)

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ
1	ครอบครัวร่วมมือกันแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดความเสี่ยง ภาวะยากลำบาก ประสบภัยพิบัติ และปัญหาทางสังคม ต่าง ๆ เช่น ยาเสพติด ภัยธรรมชาติ ฯลฯ	583 (88.33)	55 (8.33)	22 (3.33)
2	ครอบครัวสามารถปรับตัวได้เมื่อเกิดความเสี่ยง ภาวะยากลำบาก ประสบภัยพิบัติ และปัญหาทางสังคมต่าง ๆ เช่น ยาเสพติด ภัยธรรมชาติ ฯลฯ	600 (90.91)	39 (5.91)	21 (3.18)
3	ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมป้องกันปัญหาสังคม เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การตั้งครรภ์ในวัยเรียน เป็นต้น	572 (86.67)	69 (10.45)	19 (2.88)
4	ครอบครัวมีการเตรียมความพร้อมรับมือกับปัญหา เศรษฐกิจ เช่น มีแผนการใช้จ่ายเงินในครอบครัว มีการเก็บออมเงิน ฯลฯ	557 (84.39)	59 (8.94)	44 (6.67)
5	ครอบครัวมีการเตรียมการป้องกันโรคระบาด เช่น โรค COVID-19 โรคไข้เลือดออก โรคติดต่ออื่น ๆ	642 (97.27)	11 (1.67)	7 (1.06)

ผลการศึกษาระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 86.52 รองลงมา คือ อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 10.15 และอยู่ในระดับปรับปรุง คิดเป็นร้อยละ 3.33 ตามลำดับ ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.13 แสดงสรุปจำนวน และร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง

ระดับทุนทางสังคม	จำนวน (n = 660)	ร้อยละ	แปลผล
การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงระดับดี (ร้อยละ 80 ขึ้นไป) 4-5	571	86.52	ดี
การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงระดับปานกลาง (ร้อยละ 60-79) 2-3	67	10.15	ปานกลาง
การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงระดับปรับปรุง (ต่ำกว่าร้อยละ 60) 0-1	22	3.33	ปรับปรุง
โดยรวม (\bar{x} = 4.48, S.D.= 1.01 Min=0 Max= 5)			

ภาพรวมความเข้มแข็งของครอบครัว

ผลการศึกษาระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนในภาพรวม ดังตารางที่ 4.13 พบว่า ระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ในภาพรวม พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 87.24 รองลงมา อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 11.21 และอยู่ในระดับปรับปรุง คิดเป็นร้อยละ 2.15 ตามลำดับ โดยด้านที่มีการประเมินอยู่ในระดับดี มากที่สุด คือ ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 88.79 รองลงมา คือ ด้านสัมพันธภาพ คิดเป็นร้อยละ 88.48 ด้านการพึ่งพาตนเอง คิดเป็นร้อยละ 88.18 ส่วนด้านที่มีการประเมินอยู่ในระดับดีน้อยที่สุด คือ ด้านทุนทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 84.24 ตามลำดับ ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 แสดงสรุปจำนวน และร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ในภาพรวม

ด้าน	ระดับความเข้มแข็ง (ร้อยละ)		
	ระดับดี	ระดับปานกลาง	ระดับปรับปรุง
สัมพันธภาพ	88.48	9.09	2.42
บทบาทหน้าที่ของครอบครัว	88.79	9.85	1.36
การพึ่งพาตนเอง	88.18	13.48	1.36
ทุนทางสังคม	84.24	13.48	2.27
การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง	86.52	10.15	3.33
ค่าเฉลี่ยรวม	87.24	11.21	2.15

1.3 ผลการศึกษาเปรียบเทียบสถานการณ์ระหว่างครัวเรือนแห่วงกลางกับครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า

1.3.1 ข้อมูลสถานการณ์ทั่วไป

ความเข้าใจต่อครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้ากับครัวเรือนแห่วงกลางของประชาชนมีความคลาดเคลื่อน กล่าวคือ ประชาชนเข้าใจว่าครัวเรือนตนเองเป็นครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้าทั้ง ๆ ที่มีสมาชิกในครัวเรือนออกไปทำงานในต่างจังหวัด ทั้งที่อยู่ร่วมกันระหว่าง ตายาย/ปู่ย่า หรือญาติกับหลาน ส่วนสมาชิกครอบครัวที่เป็นวัยแรงงาน ต้องทำงานหาเงิน มีการส่งเงินกลับ ในช่วงวันหยุดยาวหรือหยุดตามประเพณีสมาชิกเหล่านั้น ก็จะกลับมาเยี่ยมบ้าน

ผลการเปรียบเทียบสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวระหว่างครัวเรือนแห่วงกลางกับครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า ดังตาราง 4.15 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบระหว่างครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้ากับครัวเรือนแห่วงกลาง พบว่า ส่วนใหญ่ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวของครัวเรือนแห่วงกลางมากที่สุด ได้แก่ (7) ครอบครัวบุตรบุญธรรม คิดเป็นร้อยละ 91.67 รองลงมา คือ (8) มีสมาชิกอายุต่ำกว่า 18 ปี ตั้งครรภ์/มีบุตร คิดเป็นร้อยละ 89.47 และ (3) สมาชิกในครอบครัวเป็นผู้เปราะบาง ผู้พิการ มีปัญหาสุขภาพไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ คิดเป็นร้อยละ 87.08 ตามลำดับ ส่วนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวของครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมนามากที่สุด ได้แก่ (6) ท่านเลี้ยงดูหลานตามลำพัง คิดเป็นร้อยละ 22.68 รองลงมา คือ (1) สมาชิกในครอบครัว หย่าร้าง คิดเป็นร้อยละ 20.61 และ (2) สมาชิกเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว คิดเป็นร้อยละ 17.37 ตามลำดับ ดังปรากฏตามตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.15 แสดงผลการวิเคราะห์ ร้อยละ จำแนกตามข้อมูลเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง โดยเปรียบเทียบระหว่างครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้ากับครัวเรือนแห่วงกลาง

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัว	ลักษณะของครัวเรือน (ร้อยละ)	
	ครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า	ครัวเรือนแหวกกลาง
(1) สมาชิกในครอบครัว หย่าร้าง	20.61	79.39
(2) สมาชิกเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว	17.37	82.63
(3) สมาชิกในครอบครัวเป็นผู้เปราะบาง ผู้พิการ มีปัญหาสุขภาพ ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้	12.92	87.08
(4) สมาชิกว่างงาน ไม่มีงานทำ	17.31	82.69
(5) สมาชิกในครัวเรือนถูกคุมขังในเรือนจำ	14.71	85.29
(6) ท่านเลี้ยงดูหลานตามลำพัง	22.68	77.32
(7) ครอบครัวบุตรบุญธรรม	8.33	91.67
(8) มีสมาชิกอายุต่ำกว่า 18 ปีตั้งครรภ์/มีบุตร	10.53	89.47

ตารางที่ 4.16 เปรียบเทียบระหว่างครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้ากับครัวเรือนแหวกกลางการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง

การมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน	ลักษณะของครัวเรือน (ร้อยละ)	
	ครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า	ครัวเรือนแหวกกลาง
การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน		
เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน	16.85	83.15
ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน	32.31	67.69
ความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชน		
เคยบางเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน	24.39	75.61
เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนประจำ	11.90	88.10
ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน	7.14	92.86
ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน		

การมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน	ลักษณะของครัวเรือน (ร้อยละ)	
	ครัวเรือนอยู่ร่วมกัน พร้อมหน้า	ครัวเรือนแห่วงกลาง
กิจกรรมพัฒนาชุมชน	11.25	88.75
กิจกรรมจิตอาสา	23.65	76.35
กิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ	18.25	81.75
กิจกรรมฝึกอาชีพ	9.09	90.91
กิจกรรมด้านศาสนา/ประเพณี	10.65	89.35
กิจกรรมด้านสุขภาพ	8.73	91.27

จากตาราง 4.16 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบระหว่างครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้ากับครัวเรือนแห่วงกลาง พบว่า 1) การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนของครัวเรือนแห่วงกลาง คิดเป็นร้อยละ 83.15 และไม่เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 67.69 ในทางตรงกันข้าม ครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้าส่วนใหญ่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 32.31 มีบางส่วน (ร้อยละ 16.85) ที่เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน ความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชน พบว่า ครัวเรือนแห่วงกลางเคยเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน คิดเป็นร้อยละ 75.61 และมีการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนประจำ คิดเป็นร้อยละ 88.10 ตรงข้ามกับครัวเรือนที่อยู่ร่วมกันพร้อมหน้า พบว่า เคยเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน คิดเป็นร้อยละ 24.39 และมีการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนประจำ คิดเป็นร้อยละ 11.90 3) ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนของครัวเรือนแห่วงกลาง ส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมด้านสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 91.27 รองลงมา คือ กิจกรรมฝึกอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 90.91 และกิจกรรมด้านศาสนา/ประเพณี คิดเป็นร้อยละ 89.35 ตามลำดับ ส่วนประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนของครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมจิตอาสา คิดเป็นร้อยละ 23.65 รองลงมา คือ กิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 18.25 และกิจกรรมพัฒนาชุมชน คิดเป็นร้อยละ 11.25 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.17 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้ากับครัวเรือนแห่วงกลาง ในด้านเศรษฐกิจ

ระดับความเข้มแข็ง ของครัวเรือน	ลักษณะของครัวเรือน (ร้อยละ)	
	ครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า	ครัวเรือนแห่วงกลาง
เข้มแข็งน้อย	0.16	2.13
เข้มแข็งปานกลาง	2.13	9.33
เข้มแข็งมาก	16.20	70.05

หากเปรียบเทียบระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้ากับครัวเรือนแห่งกลางในภาพรวมของจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเศรษฐกิจ

ระดับความเข้มแข็ง ของครัวเรือน	จำนวนครัวเรือน	
	ครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า	ครัวเรือนแห่งกลาง
เข้มแข็งน้อย	415	5,526
เข้มแข็งปานกลาง	5,526	24,207
เข้มแข็งมาก	42,034	181,752

*ครัวเรือนกาฬสินธุ์ทั้งหมดประมาณ 259,460 ครัวเรือน ⁵⁷

ด้านเศรษฐกิจ	จำนวนเงิน : บาทต่อเดือน		
	รายได้เฉลี่ยทั้งหมด	เงินโอนเฉลี่ย	รายจ่ายเฉลี่ย
ลักษณะของครัวเรือน			
ครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า	4,197.20	-	4,510.72
ครัวเรือนแห่งกลาง	5,173.79	3,598.27	6,351.56
ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน			
ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	3,685.71	1,928.57	4,092.86
ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	3,115.15	2,903.95	4,503.28
ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	5,275.16	3,713.64	6,294.67

จากตารางที่ 4.17 จำนวน และร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ครัวเรือนแห่งกลาง มีระดับความเข้มแข็งของครอบครัวมาก คิดเป็นร้อยละ 70.05 ส่วนครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า มีระดับความเข้มแข็งของครอบครัว ร้อยละ 16.20 ส่วนด้านเศรษฐกิจ พบว่าครัวเรือนแห่งกลางมีรายได้มากกว่าครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีความเข้มแข็งของครอบครัวมาก จะมีรายได้มากที่สุด ส่วนรายจ่ายจะมากกว่ารายได้ ดังนั้น การเป็นครอบครัวข้ามรุ่น หรือครอบครัวอยู่พร้อมหน้า ไม่มีผลต่อระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน $\chi^2=1.22$ ($sig=0.54$) หรือไม่มีความแตกต่างกัน

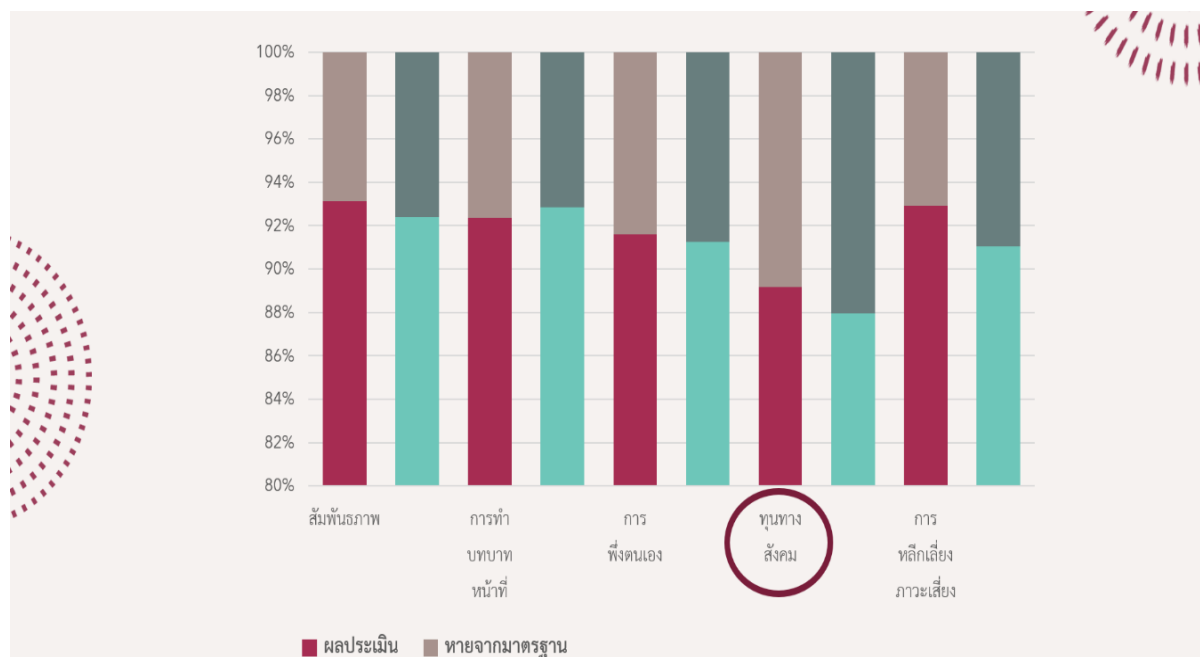
⁵⁷ สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์. สรุปข้อมูลพื้นฐานจังหวัดกาฬสินธุ์ (ข้อมูลปรับปรุง ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2564) [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <https://www.kalasin.go.th/t/index.php/th/2017-10-02-18-25-55/2019-08-28-09-24-34.html>.

1.3.2 ความเข้มแข็งของครอบครัว

ผลการศึกษาเปรียบเทียบระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนจำแนกตามมิติความสัมพันธ์ 5 ด้าน พบว่า จากตารางที่ 4.18 ร้อยละของระดับความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านทุนทางสังคม พบว่า ครัวเรือนแห่วงกลางเข้มแข็งมาก กับครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้าเข้มแข็ง ในมิติความสัมพันธ์ ทั้ง 5 มิติ ไม่มีความแตกต่างกัน

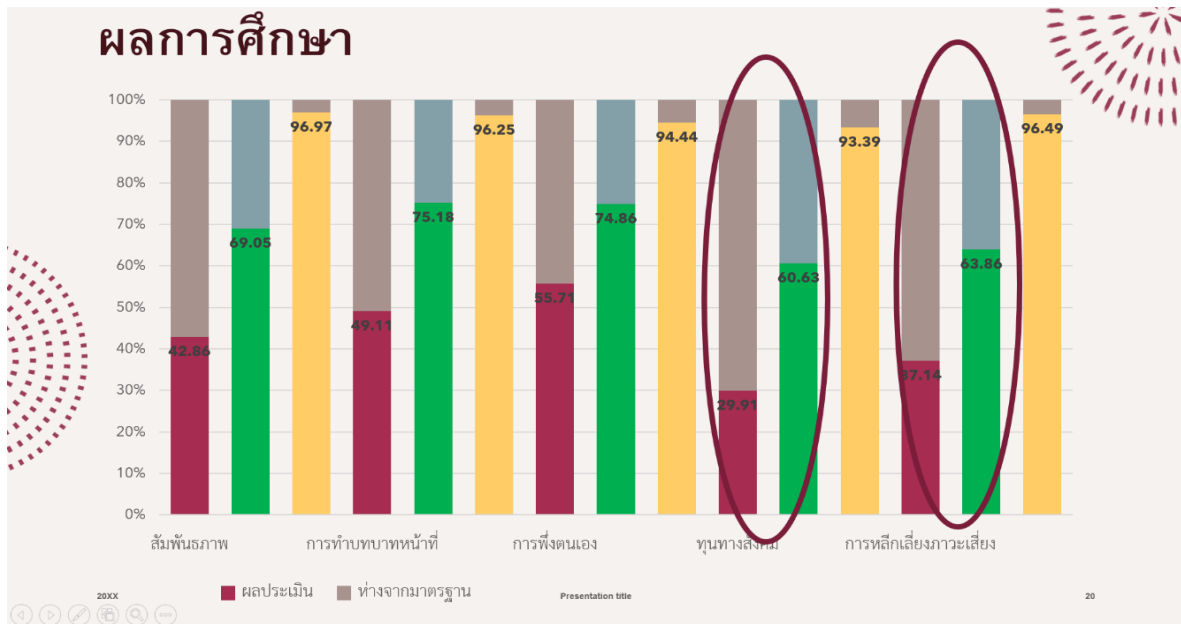
ตารางที่ 4.18 เปรียบเทียบระหว่างครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้าและครัวเรือนแห่วงกลางจำแนกตามมิติความสัมพันธ์ 5 มิติ

มิติความสัมพันธ์	ลักษณะของครัวเรือน		ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน		
	ครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า	ครัวเรือนแห่วงกลาง	ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	ครัวเรือนเข้มแข็งมาก
สัมพันธภาพ	93.11	92.40	42.86	69.05	96.97
การทำบทบาทหน้าที่	92.37	92.85	49.11	75.18	96.25
การพึ่งตนเอง	91.59	91.24	55.71	74.86	94.44
ทุนทางสังคม	89.16	87.96	29.91	60.63	93.39
การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง	92.92	91.04	37.14	63.86	96.49

แผนภูมิที่ 4.1 แสดงผลการวิเคราะห์ ร้อยละ จำแนกตามมิติความสัมพันธ์ 5 ด้านของแบบประเมินความเข้มแข็งของครัวเรือน

พบว่า ผลประเมินความเข้มแข็งของครัวเรือน ในด้านทุนทางสังคมต่ำกว่ามาตรฐานตามแบบประเมินความเข้มแข็งของครัวเรือน

แผนภูมิที่ 4.2 แสดงผลการวิเคราะห์ ร้อยละ จำแนกตามมิติความสัมพันธ์ 5 ด้านของแบบประเมินความเข้มแข็งของครัวเรือน

พบว่า ผลประเมินความเข้มแข็งของครัวเรือน ในด้านทุนทางสังคมและด้านหลีกเลี่ยงภาวะความเสี่ยง ต่ำกว่ามาตรฐานตามแบบประเมินความเข้มแข็งของครัวเรือน

1.3.3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน

การวิเคราะห์หาค่าสถิติ χ^2 เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ประกอบด้วย รายได้เฉลี่ยต่อเดือน รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน จำนวนสมาชิกผู้ชาย - ผู้หญิง ครอบครัวหย่าร้าง ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ครัวเรือนมีผู้เปราะบาง สมาชิกว่างงาน ไม่มีงานทำ ถูกคุมขังในเรือนจำ ครอบครัวบุตรบุญธรรม เลี้ยงดูหลานตามลำพัง สมาชิกอายุต่ำกว่า 18 ปีตั้งครรภ์/มีบุตร จำนวนสมาชิกทำงานต่างจังหวัด และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน กับระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน และการวิเคราะห์สมการถดถอย ผลการศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

(1) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยสถิติ χ^2

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยสถิติ χ^2 ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ระดับนัยสำคัญทางสถิติ กำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ 0.10 หรือระดับนัยยะสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 90 ขึ้นไป จากตาราง 4.19 พบว่า ปัจจัยด้านรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน ครัวเรือนเป็นผู้เปราะบาง สมาชิกว่างงานไม่มีงานทำ ครอบครัวบุตรบุญธรรม และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ส่งผลให้ความความเข้มแข็งของครัวเรือนแตกต่างกัน โดยเฉพาะระหว่างครอบครัวที่มีความเข้มแข็งระดับน้อยกับระดับมาก

ตารางที่ 4.19 แสดงครัวเรือนระดับน้อย / มากถูกกำหนดด้วยปัจจัยอะไรบ้าง เหมือนกันหรือแตกต่างกัน

ตัวแปร/ปัจจัย	F	Sig.	ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน	t	Sig.
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	2.20	0.14	ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	-1.31	0.19
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	-2.78	0.01
รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน	3.05	0.08	ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	-1.89	0.06
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	-3.69	0.00
จำนวนสมาชิกผู้ชาย	0.01	0.93	ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	-0.11	0.92
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	-0.09	0.93
จำนวนสมาชิกผู้หญิง	1.86	0.17	ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	-0.75	0.45
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	-0.63	0.54
ครอบครัวยุ้ยรุ่ง	1.72	0.19	ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	0.48	0.63
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	0.48	0.64
ครอบครัวยุ้ยเดี่ยว	0.94	0.33	ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	1.77	0.08
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	1.64	0.12
ครัวเป็นผู้ประกอบ	3.54	0.06	ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	1.85	0.06
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	1.61	0.13
สมาชิกว่างงาน ไม่มีงานทำ	15.09	0.00	ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	4.35	0.00
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	5.49	0.00
ครัวเรือนถูกคุมขังในเรือนจำ	0.65	0.42	ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	0.41	0.68
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	0.33	0.74
เลี้ยงดูหลานตามลำพัง	1.75	0.19	ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	0.95	0.34
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	0.86	0.40
ครอบครัวยุ้ยบุญธรรม	41.03	0.00	ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	3.53	0.00
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	1.31	0.21
สมาชิกอายุต่ำกว่า 18 ปีตั้งครรถ์/มีบุตร	2.78	0.10	ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	0.87	0.39
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	0.57	0.58
จำนวนสมาชิกทำงานต่างจังหวัด	0.67	0.41	ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	-0.26	0.80
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	-0.28	0.78
การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน	14.07	0.00	ครัวเรือนเข้มแข็งน้อย	2.40	0.02
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	1.53	0.15

ตารางที่ 4.19 ความเข้มแข็งของครัวเรือนระดับปานกลาง / มากถูกกำหนดด้วยปัจจัยอะไรบ้าง เหมือนกันหรือแตกต่างกัน

ตัวแปร/ปัจจัย	F	Sig.	ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน	t	Sig.
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	15.03	0.00	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	-3.84	0.00
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	-6.95	0.00
รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน	16.34	0.00	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	-3.17	0.00

ตัวแปร/ปัจจัย	F	Sig.	ระดับความเข้มแข็งของ ครัวเรือน	t	Sig.
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	-5.16	0.00
จำนวนสมาชิกผู้ชาย	5.32	0.02	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	1.06	0.29
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	0.86	0.39
จำนวนสมาชิกผู้หญิง	7.35	0.01	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	-0.33	0.74
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	-0.29	0.77
ครอบครัว หย่าร้าง	6.60	0.01	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	1.02	0.31
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	1.04	0.30
ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว	0.00	0.98	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	-0.01	0.99
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	-0.01	0.99
ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว	0.00	0.98	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	-0.01	0.99
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	-0.01	0.99
ครัวเป็นผู้ประกอบ	7.62	0.01	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	1.68	0.09
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	1.57	0.12

ตารางที่ 4.19 ความเข้มแข็งของครัวเรือนระดับปานกลาง / มากถูกกำหนดด้วยปัจจัยอะไรบ้าง เหมือนกันหรือแตกต่างกัน (ต่อ)

ตัวแปร/ปัจจัย	F	Sig.	ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน	t	Sig.
สมาชิกว่างงาน ไม่มี งานทำ	9.18	0.00	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	2.18	0.03
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	2.06	0.04
ครัวเรือนถูกคุมขังใน เรือนจำ	19.46	0.00	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	2.31	0.02
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	1.70	0.09
เลี้ยงดูหลานตาม ลำพัง	2.12	0.15	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	0.81	0.42
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	0.78	0.44
ครอบครัวบุตรบุญ ธรรม	2.64	0.10	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	0.82	0.41
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	0.65	0.52
สมาชิกอายุต่ำกว่า 18 ปีตั้งครรภ์/มีบุตร	0.03	0.87	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	-0.08	0.93
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	-0.08	0.93
จำนวนสมาชิกทำงาน ต่างจังหวัด	0.69	0.41	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	0.29	0.78
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	0.29	0.77
การเข้าร่วมกิจกรรม กับชุมชน	14.51	0.00	ครัวเรือนเข้มแข็งปานกลาง	2.04	0.04
			ครัวเรือนเข้มแข็งมาก	1.67	0.10

อนึ่ง ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.19 พบว่า ปัจจัยด้านรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน จำนวนสมาชิกผู้ชาย - สมาชิกผู้หญิง ครอบครัวหย่าร้าง ครัวเรือนมีผู้เปราะบาง สมาชิกว่างงานไม่มีงานทำ ครัวเรือนถูกคุมขังในเรือนจำ ครอบครัวบุตรบุญธรรม และการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ส่งผลให้ความเข้มแข็งของครัวเรือนแตกต่างกัน โดยเฉพาะระหว่างความเข้มแข็งของครัวเรือนระดับปานกลางกับความเข้มแข็งระดับมาก

(2) ผลการวิเคราะห์สมการถดถอย

ผลการวิเคราะห์สมการถดถอย ตัวแปรตามคือ ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน ส่วนตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย รายได้เฉลี่ยต่อเดือน เงินโอนกลับบ้าน รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน จำนวนสมาชิกผู้ชาย - ผู้หญิง ครอบครัวหย่าร้าง ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ครัวเรือนมีผู้เปราะบาง สมาชิกว่างงาน ไม่มีงานทำ ครัวเรือนถูกคุมขังในเรือนจำ เลี้ยงดูหลานตามลำพัง ครอบครัวบุตรบุญธรรม สมาชิกอายุต่ำกว่า 18 ปี ตั้งครรภ์/มีบุตร จำนวนสมาชิกทำงานต่างจังหวัด และการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน จากผลการประมาณสมการถดถอยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กำลังสอง (R^2) มีค่าเท่ากับ 0.411 หรือร้อยละ 41.1 แปลว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดมีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนร้อยละ 41.1 ขณะที่ในการวิเคราะห์หือทธิผลกำหนดของตัวแปรอิสระกับระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนด้วยสถิติ F test ผลการประมาณค่าสถิติเอฟเท่ากับ 2.19 (sig. = 0.00) ซึ่งค่าสถิติดังกล่าวทำให้ยอมรับสมมติฐานรอง แปลว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวในแบบจำลองสามารถอธิบายระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน ด้วยระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 90

$$\text{สมมติฐานหลัก } H_0 \quad \beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_n = 0$$

$$\text{สมมติฐานรอง } H_1 \quad \beta_1 \neq \beta_2 \neq \dots \neq \beta_n \neq 0$$

ตารางที่ 4.20 แสดงผลการวิเคราะห์ ปัจจัยที่มีผลต่อระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน

ตัวแปร / ปัจจัย	β	ค่าสถิติ t	Sig.
ค่าคงที่	82.64	8.11	0.00
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	0.001	2.39	0.02
เงินโอนกลับบ้าน	0.00	1.15	0.25
รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน	0.00	-0.24	0.81
จำนวนสมาชิกผู้ชาย	1.88	0.25	0.81
จำนวนสมาชิกผู้หญิง	0.04	0.01	1.00
ครอบครัวหย่าร้าง	1.87	0.85	0.40
ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว	0.25	0.10	0.92
ครัวเป็นเปราะบาง	-2.18	-1.02	0.31
สมาชิกว่างงาน ไม่มีงานทำ	-7.03	-2.97	0.00
ครัวเรือนถูกคุมขังในเรือนจำ	-5.30	-1.19	0.24
เลี้ยงดูหลานตามลำพัง	5.52	1.89	0.06
ครอบครัวบุตรบุญธรรม	5.20	0.47	0.64
สมาชิกอายุต่ำกว่า 18 ปีตั้งครรวร/มีบุตร	-2.55	-0.34	0.74

ตัวแปร / ปัจจัย	β	ค่าสถิติ t	Sig.
จำนวนสมาชิกทำงาน ต่างจังหวัด	-0.67	-0.54	0.59
การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน	0.41	0.10	0.92

สมมติฐานหลัก H_0 $\beta_1 = 0$

สมมติฐานรอง H_1 $\beta_1 \neq 0$

ส่วนการวิเคราะห์อิทธิพลกำหนดของตัวแปรอิสระกับระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 90 หรือมีค่า Sig. น้อยกว่า 0.10 จากตารางที่ 4.20 พบว่า ตัวแปรอิสระกลุ่มตัวอย่างที่เพียงพอจะยอมรับสมมติฐานรอง ที่หมายความว่า เป็นตัวแปรที่กำหนดให้เกิดตัวแปรตาม หรือกำหนดระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน ประกอบด้วย รายได้เฉลี่ยต่อเดือน สมาชิกว่างงาน ไม่มีงานทำ และเลี้ยงดูหลานตามลำพัง โดยแปลความหมายได้ว่า

ครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมาก ครัวเรือนนั้นจะมีระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนเพิ่มตามด้วย ด้วยค่าพารามิเตอร์ 0.001 เมื่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเพิ่มขึ้น 1,000 บาท จะทำให้ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 1

ส่วนครัวเรือนที่มีสมาชิกว่างงาน ไม่มีงานทำจะทำให้ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนลดลง โดยระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนลดลงร้อยละ 7.03 อนึ่งการเลี้ยงดูหลานตามลำพัง ไม่ได้มีผลให้ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนลดลงหรือไม่ได้บั่นทอนความเข้มแข็งของครัวเรือน แต่กลับปรับเพิ่มขึ้น โดยระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.52 ทั้งนี้ เป็นเพราะว่ากลุ่มตัวอย่างในจังหวัดกาฬสินธุ์มองว่าการเป็นครัวเรือนแห่งกลางไม่ได้ส่งผลต่อความเข้มแข็งของครัวเรือน

4.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน

จากการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และภาคประชาชน รวมจำนวนทั้งสิ้น 40 คน ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

(1) ด้านสัมพันธภาพ: ควรมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัว เช่น การรับประทานอาหารร่วมกัน การสร้างความเท่าเทียมของคนในครอบครัว การทำให้ไม่ให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย การปรับวิถีชีวิตคนคิด วัฒนธรรมการสื่อสาร และการรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น

(2) ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว: โดยการส่งเสริมการประกอบอาชีพของครอบครัวโดยการเพิ่มพูนทักษะอาชีพทั้ง Upskill & Reskill การจัดทำบัญชีครัวเรือน การออม การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน อาทิ กองทุนหมู่บ้าน การวางแผนการใช้จ่ายหลังเกษียณ การประชาสัมพันธ์แนวทางการขอรับความช่วยเหลือจากรัฐ การส่งเสริมให้เด็กรู้จักตนเอง ด้านการประกอบอาชีพ และการสร้างการรับรู้แก่สมาชิกทุกคนในครอบครัว เป็นต้น

(3) ด้านการพึ่งพาตนเอง: โดยการส่งเสริมการศึกษาและการมีงานทำมีรายได้ การรวมกลุ่มอาชีพ การพัฒนาทักษะอาชีพ การสร้างช่องทางการตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์

(4) ด้านทุนทางสังคม: โดยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจบทบาทของตนเอง การส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนต่าง ๆ การตั้งจุดเด่นในชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นต้นแบบ การส่งเสริมการอนุรักษ์

วัฒนธรรมประเพณี การส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านเป็นบุคคลสำคัญในการถ่ายทอดประสบการณ์ การสร้างกฎ กติกาให้เป็นแนวทางปฏิบัติในชุมชน

(5) ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง: โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้นักจิตวิทยาไปให้ความรู้สู่ชุมชน การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลภายนอก การพัฒนาผู้นำชุมชนต้นแบบ การนำครอบครัวกลุ่มเสี่ยงไปทัศนศึกษาดูงาน การสร้างจิตอาสาเพื่อพัฒนาคนในชุมชน การทำให้คนในชุมชน เห็นคุณค่าของตนเอง การส่งเสริมพัฒนาการเด็กแต่ละกลุ่มวัย การสร้างการเรียนรู้ถึงพิษภัยของยาเสพติด การส่งเสริมให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน อาทิ กิจกรรมจิตอาสา การแข่งขันกีฬา การละเล่นดนตรี ฯลฯ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของ ครอบครัวแห่งกลาง และเพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาของครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและ ชุมชนเป็นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย กลุ่มแรกคือ ครอบครัวแห่งกลางในพื้นที่จังหวัด

ภาพลัทธิ จำนวน 660 คนโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเพื่อให้ได้สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง กับกลุ่มที่สองคือ ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวนทั้งสิ้น 40 คน โดยวิธีการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาคครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน สรุป อภิปราย ผลการศึกษา และข้อเสนอแนะได้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 สถานการณ์ปัญหาความต้องการครอบครัวแห่งกลาง สรุปได้ดังนี้

(1) **ลักษณะทั่วไปของครอบครัว** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว (ร้อยละ 55.45) เพศหญิง (ร้อยละ 79.55) มีช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 52.57) ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ มีเด็กที่ต้องอุปการะเลี้ยงดู จำนวน 1 คนเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 47.58) รองลงมา 2 คน (ร้อยละ 38.64) เด็กที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูส่วนใหญ่อยู่ในวัยเด็กที่มีอายุไม่เกิน 15 ปี สูงถึงร้อยละ 89.10 แยกเป็นช่วงอายุ 11-15 ปี (ร้อยละ 33.33) รองลงมาคือ ช่วงอายุ 6 - 10 ปี (ร้อยละ 31.37) ช่วงอายุแรกเกิด - 5 ปี (ร้อยละ 24.40) ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 42.39) รองลงมาคือ มัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 20.11) ต่ำกว่าประถมศึกษา (ร้อยละ 19.74) มัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 8.74) ยังไม่เข้าเรียน (ร้อยละ 8.65) และจบการศึกษาแล้ว (ร้อยละ 0.38) ตามลำดับ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก (ร้อยละ 59.70) ควบคู่กับ รับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 25.00) ว่างาน/ไม่มีงานทำ คิดเป็นร้อยละ 9.55 ค่าขาย/ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 4.24 พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน และข้าราชการ/ลูกจ้างหรือพนักงาน คิดเป็นร้อยละ 0.61 เท่า ๆ กัน และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 0.30 ตามลำดับ โดยมีรายได้เฉลี่ย 5,001.64 บาท/เดือน (ร้อยละ 58.18) รองลงมา คือ จากสมาชิกที่ทำงานต่างจังหวัด 5,001.64 (ร้อยละ 41.82) โดยที่รายจ่ายของครัวเรือนเฉลี่ย 5,961.97 บาท/เดือน สมาชิกในครัวเรือนมีจำนวน 5 - 7 คนเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 48.94) รองลงมา คือ จำนวน 2 - 4 คิดเป็นร้อยละ 45.30 ประกอบด้วย ปู่/ย่า/ตา/ยาย/ทวด, และ หลาน/เหลน เป็นร้อยละ 36.84 โดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 53.95) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 69.70) ส่วนใหญ่มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง/สมาชิกในครอบครัว (ร้อยละ 90.61) โดยที่ สภาพบ้านที่อาศัยอยู่เป็นบ้านไม้หรือบ้านปูนมีสภาพมั่นคงแข็งแรง (ร้อยละ 26.06) และครอบครัวส่วนใหญ่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน (ร้อยละ 88.79)

ทั้งนี้ ครอบครัวแห่งกลางส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 83.15 และมีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเป็นประจำ คิดเป็นร้อยละ 88.10 โดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมด้านสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 91.27 รองลงมาคือ กิจกรรมฝึกอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 90.91 และกิจกรรมด้านศาสนา/ประเพณี คิดเป็นร้อยละ 89.35 น้อยที่สุดคือ กิจกรรมจิตอาสา คิดเป็นร้อยละ 91.67 ตามลำดับ

(2) **ปัญหาของครัวเรือนแห่งกลาง** ส่วนใหญ่ประสบปัญหาครอบครัวบุตรบุญธรรมมากที่สุด (ร้อยละ 91.67) รองลงมาคือ มีสมาชิกอายุต่ำกว่า 18 ปี ตั้งครรภ์/มีบุตร (ร้อยละ 89.47) สมาชิกในครอบครัวเป็นผู้ประาะบาง ผู้พิการ มีปัญหาสุขภาพ ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ (ร้อยละ 87.07) ตามลำดับ

(3) **ความเข้มแข็งของครัวเรือนแห่งกลาง** พบว่า โดยภาพรวมครัวเรือนแห่งกลางมีความเข้มแข็งทุกมิติอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย = ร้อยละ 87.24) โดยด้านที่มีความเข้มแข็งดีเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ ดังนี้

(3.1) ด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว (ร้อยละ 88.79) ที่สำคัญคือ ข้อ 2 ในครอบครัวมีการดูแลใส่ใจความปลอดภัยของสมาชิกทุกคน (ร้อยละ 96.52) อันดับสอง คือ ข้อ 3 ในครอบครัว ปู่-ย่า ตา-ยาย พ่อ-แม่ ลุง-ป้า น้า-อา มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในครอบครัว (ร้อยละ 94.39)

อันดับที่สาม คือ ข้อที่ 1 สมาชิกในครอบครัวสามารถทำหน้าที่แทนกันได้ เมื่อมีเหตุจำเป็น เช่น การทำหน้าที่ พ่อ-แม่ (ร้อยละ 92.58) และอันดับที่ตอบใช้น้อยที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 5 สมาชิกในครอบครัวมีงานทำและมีรายได้ (ร้อยละ 78.64) ตามลำดับ

(3.2) ด้านสัมพันธภาพ (ร้อยละ 88.48) ที่สำคัญคือ ข้อ 8 สมาชิกในครอบครัวสามารถ แสดงความคิดเห็นและให้คำแนะนำต่อกัน (ร้อยละ 93.33) อันดับสอง คือ ข้อ 9 สมาชิกในครอบครัวมีการ แสดงความชื่นชมเมื่อมีการทำความดี หรือได้รับรางวัล (ร้อยละ 92.58) อันดับที่สาม คือ ข้อที่ 7 การพูดคุย ของสมาชิกในครอบครัวด้วยหลักเหตุ-ผล (ร้อยละ 92.42) และอันดับที่ตอบใช้น้อยที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 2 สมาชิก มีการพูดคุยหรือส่งข้อความที่สื่อถึงความรัก ให้กำลังใจ เห็นอกเห็นใจ ทางไลน์ เฟสบุ๊ค อีเมลล์ โทรศัพท์ จดหมาย ฯลฯ (ร้อยละ 88.33)

(3.3) ด้านการพึ่งตนเอง (ร้อยละ 88.18) ที่สำคัญคือ ข้อ 5 สมาชิกในครอบครัวเข้าถึง สิทธิสวัสดิการทุกคน (ร้อยละ 98.03) อันดับสอง คือ ข้อ 7 ครอบครัวมีความรู้และเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ ในสถานพยาบาลเมื่อจำเป็น (ร้อยละ 97.12) อันดับที่สาม คือ ข้อที่ 6 ครอบครัวดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้นทั้ง ทางร่างกาย หรือจิตใจได้ (ร้อยละ 95.76) และอันดับที่ตอบใช้น้อยที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 2 ครอบครัวมีการออมเงิน (ร้อยละ 71.21)

(3.4) ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง (ร้อยละ 86.52) ที่สำคัญคือ ข้อ 5 ครอบครัวมีการ เตรียมการป้องกันโรคระบาด เช่น โรค COVID-19 โรคไข้เลือดออก โรคติดเชื้ออื่น ๆ (ร้อยละ 97.27) อันดับ สอง คือ ข้อ 2 ครอบครัวสามารถปรับตัวได้เมื่อเกิดความเสี่ยง ภาวะยากลำบาก ประสบภัยพิบัติ และปัญหา ทางสังคมต่าง ๆ เช่น ยาเสพติด ภัยธรรมชาติ ฯลฯ (ร้อยละ 90.91) อันดับที่สาม คือ ข้อที่ 1 ครอบครัวร่วมมือ กันแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดความเสี่ยง ภาวะยากลำบาก ประสบภัยพิบัติ และปัญหาทางสังคมต่าง ๆ เช่น ยาเสพติด ภัยธรรมชาติ ฯลฯ (ร้อยละ 88.33) และอันดับที่ตอบใช้น้อยที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 4 ครอบครัวมีการเตรียม ความพร้อมรับมือกับปัญหาเศรษฐกิจ เช่น มีแผนการใช้จ่ายเงินในครอบครัว มีการเก็บออมเงิน ฯลฯ (ร้อยละ 84.39) ตามลำดับ

(3.5) ด้านทุนทางสังคม (ร้อยละ 84.24) ที่สำคัญคือ ข้อ 6 ครอบครัวมีส่วนร่วมในงาน ประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบุญบั้งไฟ งานบุญผะเหวด งานแห่เทียนพรรษา ฯลฯ (ร้อยละ 96.21) อันดับสอง คือ ข้อ 1 สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีและได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้าน (ร้อยละ 93.48) อันดับที่สาม คือ ข้อที่ 7 สมาชิกในครอบครัวยึดกฎระเบียบและกฎกติกาในสังคม เช่น ไม่ดื่มสุราและส่งเสียงดังรบกวน เพื่อนบ้าน ไม่ทะเลาะวิวาทหรือทำร้ายร่างกายกัน ฯลฯ (ร้อยละ 91.21) และอันดับที่ตอบใช้น้อยที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 3 ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา มีสมาชิกในครอบครัวที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม (ร้อยละ 65.61)

(4) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของครัวเรือน

(4.1) หากวิเคราะห์เปรียบเทียบมิติความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนแห่วงกลางกับ ครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า พบว่า ครัวเรือนแห่วงกลางมีความเข้มแข็งไม่แตกต่างจากครัวเรือนอยู่ร่วมกัน พร้อมหน้าในมิติความสัมพันธ์ทั้ง 5 มิติ/ด้าน แต่หากวิเคราะห์รายละเอียด พบว่า ครัวเรือนแห่วงกลางมี ความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ (คิดเป็นร้อยละ 70.05) มากกว่า ครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า (คิดเป็นร้อยละ 16.20) เนื่องจากครัวเรือนแห่วงกลางมีรายได้จากสมาชิกในครัวเรือน และเงินโอนจากพ่อแม่ เด็กร หรือสมาชิกในครัวเรือนที่เดินทางไปทำงานต่างถิ่นส่งเงินกลับมา และครัวเรือนแห่วงกลางมีทุนทางสังคม และการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงต่ำกว่ามาตรฐานตามแบบประเมินความเข้มแข็งของครัวเรือน

(4.2) หากวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน พบว่า รายจ่ายต่อเดือน จำนวนสมาชิกผู้ชาย - ผู้หญิง ลักษณะครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวหย่าร้าง หรือครอบครัว เปราะบาง สมาชิกว่างงาน/ไม่มีงานทำ ถูกคุมขังในเรือนจำ ครอบครัวบุญธรรม และการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของครัวเรือนแตกต่างกัน โดยตัวแปรที่มีอิทธิพลกำหนดระดับความเข้มแข็งของ

ครัวเรือนโดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 90 หรือมีค่า Sig. น้อยกว่า 0.10 พบว่า รายได้เฉลี่ยต่อเดือน สมาชิกว่างงาน ไม่มีงานทำ และเลี้ยงดูหลานตามลำพัง ส่งผลต่อระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน โดยที่ ครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมาก จะมีระดับความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ด้วยค่าพารามิเตอร์ 0.001 เมื่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเพิ่มขึ้น 1,000 บาท จะทำให้ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ส่วนครัวเรือนที่มีสมาชิกว่างงาน ไม่มีงานทำ จะทำให้ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนลดลง ร้อยละ 7.03 ทั้งนี้ การเลี้ยงดูหลานตามลำพัง ไม่ได้มีผลทำให้ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนลดลงหรือบั่นทอนความเข้มแข็งของครัวเรือนแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้าม ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนจะเพิ่มขึ้น ร้อยละ 5.52

5.2.2 ข้อเสนอแนะทางการแก้ไขปัญหาครอบครัวแห่กลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน

จากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้ครัวเรือนแห่กลางสามารถทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็กให้มีคุณภาพในทุกมิติสรุปได้ ดังนี้

(1) ด้านสัมพันธภาพ: ควรมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว การปรับวิธีคิด ทศนคติ และยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว ช่วยเสริมสร้างสัมพันธภาพ ทำให้ไม่เกิดช่องว่างระหว่างวัยสูงอายุกับวัยเด็ก

(2) ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว: โดยการส่งเสริมการประกอบอาชีพของครอบครัวโดยการเพิ่มพูนทักษะอาชีพทั้ง Upskill & Reskill การจัดทำบัญชีครัวเรือน การส่งเสริมการออม การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน อาทิ กองทุนหมู่บ้าน การวางแผนการใช้จ่ายหลังเกษียณ การประชาสัมพันธ์แนวทางการขอรับความช่วยเหลือจากรัฐ ตลอดจนการส่งเสริมให้เด็กมีทักษะอาชีพ เป็นต้น

(3) ด้านการพึ่งพาตนเอง: โดยการส่งเสริมการศึกษาและการมีงานทำ การรวมกลุ่มอาชีพ การพัฒนาทักษะอาชีพ การสร้างช่องทางการตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์

(4) ด้านทุนทางสังคม: โดยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจบทบาทของตนเอง การส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนต่าง ๆ การตั้งจุดเด่นในชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นต้นแบบ การส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี การส่งเสริมให้ประชาชนชาวบ้านเป็นบุคคลสำคัญในการถ่ายทอดประสบการณ์ การสร้างกฎกติกาให้เป็นแนวทางปฏิบัติในชุมชน

(5) ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง: โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้นักจิตวิทยาไปให้ความรู้สู่ชุมชน การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลภายนอก การพัฒนาผู้นำชุมชนต้นแบบ การนำครอบครัวกลุ่มเสี่ยงไปทัศนศึกษาดูงาน การสร้างจิตอาสาเพื่อพัฒนาคนในชุมชน การทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของตนเอง การส่งเสริมพัฒนาการเด็กแต่ละกลุ่มวัย การสร้างการเรียนรู้ถึงพิษภัยของยาเสพติด การส่งเสริมให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน อาทิ กิจกรรมจิตอาสา การแข่งขันกีฬา การละเล่นดนตรี ฯลฯ

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

ครอบครัวแห่กลางที่ประกอบด้วย ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ต้องให้การอุปการะเลี้ยงดูเด็กในวัยเรียนจำนวน 1 – 2 คนซึ่งมีอายุไม่เกิน 15 ปี ซึ่งเป็นวัยพึ่งพิงที่ต้องได้รับการดูแลในทุกมิติทั้งมิติสุขภาพ มิติการศึกษา มิติสังคม และมิติเศรษฐกิจ ให้มีพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจที่ดี เติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม โดยที่บิดามารดาเด็กอพยพเดินทางไปทำงานต่างถิ่นแล้วส่งเงินมาให้ปู่ ย่า ตา ยายเพื่อเป็นค่าเลี้ยงดูเด็ก โดยไม่ได้นำเด็กเดินทางไปด้วย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศรีนัย ฤกษ์รัตนประทีป และ อาจินต์ สงทับ (2561) ที่ศึกษาเรื่อง ครอบครัวแห่กลาง สถานการณ์ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ปัญหา และผลกระทบ พบว่า

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทำให้บิดามารดาเด็กจำเป็นต้องย้ายถิ่นฐานเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจภายในครัวเรือนและทิ้งภาระหรือปล่อยให้บุตรของตนอยู่ในความดูแลของปู่ ย่า ตา ยาย

แต่เนื่องจากช่องว่างระหว่างวัยสูงอายุ กับวัยเด็กในความอุปการะ ประกอบกับสมาชิกครอบครัวมีระดับการศึกษาต่ำ จบการศึกษาระดับชั้นพื้นฐานในระดับประถมศึกษาชั้นพื้นฐาน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และรับจ้างทั่วไป ซึ่งเป็นอาชีพที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ครอบครัวมีรายได้ไม่แน่นอน ไม่เพียงพอในการดำรงชีวิต ซึ่งปู่ ย่า ตา ยาย มีมีโนทัศน์วิถีคิดและแบบแผนการเลี้ยงดูเด็กในรูปแบบเดิมที่เคยใช้เลี้ยงดูบิดามารดาเด็ก ภายใต้งู้อใจและสิ่งแวดล้อมใหม่ อาจส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการล่าช้า รู้อไม่เท่าทันต่อเหตุการณ์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ และอาจทำให้เด็กเกิดปัญหาติดตามมา สอดคล้องกับ เยาวพา เดชะคุปต์ (2551) “เดือนพ่อแม่อย่าส่งเด็กเล็กไปอยู่ต่างจังหวัด” ทักกล่าวถึง บทบาทของผู้สูงอายุในการอบรมเลี้ยงดูหลาน ๆ จะมีผลกระทบต่อเด็ก โดยเฉพาะเด็กในช่วงอายุ 9-10 ปีขึ้นไป หากผู้สูงอายุให้ความรักความดูแลเอาใจใส่กับหลานมากเป็นพิเศษ อาจส่งผลให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว เอาแต่ใจตัวเอง และอาจนำไปสู่ปัญหาในอนาคต และสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ ศรีณย์ ฤกษ์รัตนประทีป และ อาจิมต์ สงทับ (2561) ที่ศึกษาเรื่อง ครอบครัวแห่งกลาง สถานการณ์ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ปัญหา และผลกระทบ กล่าวถึง ผลกระทบเชิงลบของครอบครัวแห่งกลางทั้งความเป็นอยู่ต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สภาพอารมณ์ จิตใจ ทั้งต่อตัวผู้สูงอายุ และตัวหลานที่ต้องดูแล ไม่ว่าจะพัฒนาการทางสติปัญญา สังคม และอาจส่งผลให้เกิดเขาวงกตปัญหาที่ต่ำลง และแนวโน้มการเรียนรู้และการใช้ชีวิตในสังคมที่จะรับเอาพฤติกรรมเสี่ยง พฤติกรรมที่ไม่ดีต่อสุขภาพ จากการไม่ทันสมัยสังคมที่เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลจากการไม่มีพ่อแม่อาศัยอยู่ร่วมในครอบครัวด้วย และสอดคล้องกับผลการศึกษาด้านครอบครัวแห่งกลางทั้งในประเทศและต่างประเทศของ พัฒนาพร ไทยพิบูลย์ (2560) ซึ่งให้เห็นผลกระทบของการเป็นครอบครัวแห่งกลางอาจนำมาซึ่งผลดีและผลเสียที่มีต่อเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุที่ดูแลเด็ก ดังนี้ ปัญหาทางการเงิน ประโยชน์ที่เด็กได้รับการเลี้ยงดูโดยปู่ ย่า ตา ยาย ช่องว่างระหว่างวัยและความสามารถในการทำหน้าที่พ่อแม่ของปู่ ย่า ตา ยาย สุขภาพกายและจิตของปู่ ย่า ตา ยาย ความต้องการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวแห่งกลาง

นอกเหนือจากนี้ ครอบครัวแห่งกลางที่มี ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ชราภาพ และเจ็บป่วยตามอายุที่มากขึ้น จะเข้าร่วมกิจกรรมด้านสุขภาพที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) เป็นผู้จัดขึ้นเป็นประจำทุกเดือนเป็นหลัก เพื่อความมีสุขภาพที่ดี และการเข้าร่วมกิจกรรมฝึกอาชีพ ซึ่งนอกจากจะเพิ่มพูนทักษะด้านการประกอบอาชีพ ช่วยเพิ่มพูนรายได้แก่ครอบครัวแล้ว ยังช่วยพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ช่วยชะลอความเสื่อมของร่างกายด้วย สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ กาญจนา เทียนลาย และวรรณิ หุตะแพทย์ (2558) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สถานการณ์การเลี้ยงดูหลานในครัวเรือนข้ามรุ่นของประเทศไทย ความหลากหลายทางประชากรและสังคมในประเทศไทย ณ ปี 2558 พบว่า ปู่ ย่า ตา ยาย บางคนรู้สึกว่าการเลี้ยงดูหลานเป็นภาระ เนื่องจากเงินที่ส่งกลับไม่เพียงพอ การมีสุขภาพไม่แข็งแรง และฐานะทางเศรษฐกิจของปู่ ย่า ตา ยายที่มีรายได้ไม่เพียงพอ

ปัญหาของครอบครัวแห่งกลางที่ประสบส่วนใหญ่คือ ปัญหาครอบครัวบุตรบุญธรรม การมีสมาชิกอายุต่ำกว่า 18 ปี ตั้งครรภ์/มีบุตร สมาชิกในครอบครัวเป็นผู้ประาะบาง ผู้พิการ มีปัญหาสุขภาพ ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ จากสภาพปัญหาของครอบครัวแห่งกลางดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า บิดามารดาเด็กขาดการเตรียมความพร้อมในการมีบุตร ทำให้เกิดปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อม หรือตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ก่อนวัยอันควร ทำให้เกิดปัญหาแม่วัยรุ่น หรือแม่วัยใส ซึ่งนับวันยังมีจำนวนมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น สมาชิกในครอบครัวยังมีเด็ก ผู้พิการ ผู้ป่วยที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ทำให้มีภาระค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตประจำวันมากขึ้น สอดคล้องกับ ผลการศึกษาวิจัยของ พัชรี คมจักรพันธ์ และ วรรณิ จันทรสว่าง (2564) ที่ศึกษาประสบการณ์การอยู่อาศัยในครัวเรือนข้ามรุ่นของผู้สูงอายุไทยในภาคใต้ พบว่า การอยู่อาศัยใน

ครัวเรือนข้ามรุ่นในเชิงลบว่าเป็นชีวิตลำเค็ญ และสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ กาญจนา เทียนลาย และวรรณิ หุตะแพทย์ (2558) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สถานการณ์การเลี้ยงดูหลานในครัวเรือนข้ามรุ่นของประเทศไทย ความหลากหลายทางประชากรและสังคมในประเทศไทย ณ ปี 2558 พบว่า ปู่ ย่า ตา ยาย บางคนรู้สึกว่าการเลี้ยงดูหลานเป็นภาระ เนื่องจากเงินที่ส่งกลับไม่เพียงพอ การมีสุขภาพไม่แข็งแรง และฐานะทางเศรษฐกิจของปู่ ย่า ตา ยายที่มีรายได้ไม่เพียงพอ และสอดคล้องกับ ผลการศึกษาวิจัยของ พัฒนาพร ไทยพิบูลย์ และ จริญญา มาติลลโกวิท (2564) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการเรียนรู้อันของครอบครัวแห่งกลางเพื่อการส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของเด็กตามความคิดครอบครัวนิเวศที่พบว่า ปัญหาการเรียนรู้อันของครอบครัวแห่งกลางที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของเด็ก จำแนกได้ 6 มิติ คือ (1) สุขภาพของปู่ ย่า ตา ยาย ในครอบครัวแห่งกลาง (2) เศรษฐกิจของครอบครัวแห่งกลาง (3) คุณลักษณะของครอบครัวแห่งกลาง (4) ความสัมพันธ์ในระบบครอบครัวนิเวศของครอบครัวแห่งกลาง (5) สังคมและวัฒนธรรม และ (6) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวแห่งกลาง

จากการวิเคราะห์ความเข้มแข็งของครัวเรือนแห่งกลาง พบว่า ครัวเรือนแห่งกลางมีความเข้มแข็งระดับดีไม่แตกต่างจากครัวเรือนอยู่ร่วมกันพร้อมหน้าในมิติความสัมพันธ์ทั้ง 5 มิติ ทั้งด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ด้านสัมพันธภาพ ด้านการพึ่งตนเอง ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และ (5) ด้านทุนทางสังคม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ นันทพร อ่อนชัย และคณะ (2562) ที่ได้ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวแห่งกลาง พบว่า ครอบครัวแห่งกลางโดยรวมมีความเข้มแข็งอยู่ในระดับมาก

ทั้งนี้ ระดับความเข้มแข็งของครอบครัวแห่งกลางมีความเข้มแข็งระดับสูงไม่แตกต่างจากครอบครัวอยู่ร่วมกันพร้อมหน้าในมิติความสัมพันธ์ สะท้อนให้เห็นว่า ครอบครัวแห่งกลางที่ประกอบด้วย ปู่ ย่า ตา ยาย สามารถดำเนินทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็กในทุกมิติได้เป็นอย่างดีทั้งมิติบทบาทหน้าที่ของครอบครัว การสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัวและชุมชน การพึ่งพาตนเองทั้งทางสุขภาพ เศรษฐกิจ ข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงต่าง ๆ และทุนทางสังคมทั้งทุนทางวัตถุ อาทิ เพื่อนบ้าน เครือญาติ ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร และสมาชิกในชุมชน และทุนทางนามธรรม อาทิ วัฒนธรรม การให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของสมาชิกในชุมชน และระบบการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยเฉพาะการจัดให้มีหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (Universal Health for All) 30 บาทรักษาทุกโรค การจ่ายเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดจนครบอายุ 6 ปีในอัตราเดือนละ 600 บาทต่อเด็ก 1 คน แก่ครอบครัวที่มีรายได้น้อยเฉลี่ยไม่เกิน 100,000 บาทต่อปี การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิตทั้งในระบบ และนอกระบบการศึกษา การศึกษาตามอัธยาศัย และการสงเคราะห์ผู้ประสบปัญหาทางสังคมต่าง ๆ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี อาทิ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและผู้พิการ ตลอดจนการช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการเลี้ยงดูเด็ก มีส่วนเกื้อหนุนให้ครอบครัวแห่งกลางสามารถทำหน้าที่ให้การอุปการะ เลี้ยงดู อบรม สั่งสอนเด็กให้เติบโตเป็นพลเมืองดีของสังคมได้ โดยที่ครัวเรือนแห่งกลางมีรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างเป็นหลัก มีรายได้ไม่แน่นอน นอกจากนี้ยังมีรายได้จากบิดามารดาเด็กหรือสมาชิกในครอบครัวที่ไปทำงานต่างถิ่นส่งมาให้ใช้เป็นรายเดือนอีกด้วย และมีเงินออมสะสมไว้ใช้ยามฉุกเฉินจำเป็น สะท้อนให้เห็นว่า ครอบครัวแห่งกลางมีการวางแผนการใช้เงิน และการออมเงินไว้ใช้ยามฉุกเฉินหรือจำเป็น ทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ

ปัจจัยด้านรายได้ และรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน ครัวเรือนมีผู้ประบาง สมาชิกว่างงาน/ไม่มีงานทำ หรือถูกคุมขังในเรือนจำ ครอบครัวบุญธรรม ครอบครัวหย่าร้าง และการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ส่งผลต่อความเข้มแข็งของครัวเรือนแตกต่างกัน โดยตัวแปรที่มีอิทธิพลกำหนดระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนโดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 90 หรือมีค่า Sig. น้อยกว่า 0.10 พบว่า รายได้เฉลี่ยต่อเดือน สมาชิกว่างงาน ไม่มีงานทำ และเลี้ยงดูหลานตามลำพัง ส่งผลต่อระดับความเข้มแข็งของครัวเรือน โดยที่ ครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมาก จะมีระดับความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ส่วนครัวเรือนที่มีสมาชิกว่างงาน ไม่มีงานทำ

จะทำให้ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนลดลง ทั้งนี้ การเลี้ยงดูหลานตามลำพัง ทำให้ระดับความเข้มแข็งของครัวเรือนเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับ รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2558 เรื่อง “โฉมหน้าครอบครัวไทยยุคเกิดน้อย อายุยืน” ของกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย (United Nation Population Fund) (2558) ที่กล่าวว่า ผลกระทบของครอบครัวแห่งกลาง ทำให้ผู้สูงอายุที่ส่วนใหญ่ไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ไม่แน่นอน แม้จะเกษียณแล้วก็ยังมีความจำเป็นต้องหารายได้มาใช้ในการดำรงชีพ โดยเฉพาะต้องดูแลเด็กตามลำพัง ยิ่งทำให้รายจ่ายมากยิ่งขึ้น จึงประสบปัญหาค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน จากการจัดประชุมระดมความเห็นจากผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้ครัวเรือนแห่งกลางสามารถทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็กให้มีคุณภาพในทุกมิติ สะท้อนให้เห็นว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมุ่งเน้นการเสริมสร้างให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งและมีความมั่นคงในการดำรงชีวิตในทุกมิติทั้งมิติเศรษฐกิจ มิติการศึกษา มิติสุขภาพ มิติสังคม โดยการเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีแก่สมาชิกครอบครัว การส่งเสริมการมีงานทำมีรายได้ และการออม การส่งเสริมให้เด็กมีทักษะอาชีพ การให้การศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต การส่งเสริมปราชญ์ชุมชนถ่ายทอดภูมิปัญญา การอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน การพัฒนาผู้นำชุมชนต้นแบบ การทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของตนเอง การสร้างจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชน ตลอดจนการจัดกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ในชุมชนต่าง ๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่อพัฒนาการของเด็กและสร้างครอบครัวให้อบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการดูแลเด็ก สอดคล้องกับ ข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลาง ของ กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (2558) และณัฐยา บุญภักดี ผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาวะเด็ก เยาวชน และครอบครัว (สำนัก 4) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่เสนอให้มีการจ้างงานที่ยืดหยุ่นและเอื้อต่อผู้หญิง การส่งเสริมการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดให้มีอาสาสมัครครอบครัวเพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น หรือกลุ่มสนับสนุนในท้องถิ่น ให้ความช่วยเหลือครอบครัวแห่งกลาง การส่งเสริมให้เด็กได้มีส่วนร่วมแบ่งเบาภาระด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) และแผนแม่บทที่เกี่ยวข้องภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อส่งเสริมและพัฒนาสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง มีหลักประกันที่มั่นคง ขจัดปัญหาความรุนแรงในครอบครัว และส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาวะ และสัมพันธภาพที่ดีอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพื่อนำไปสู่การเกิดสังคมคุณภาพอย่างยั่งยืน เพื่อให้ครอบครัวไทยมีความเข้มแข็ง

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย มีดังนี้

(1) การรณรงค์และส่งเสริมให้ครอบครัวที่มีความพร้อมให้มีบุตร หรือตั้งครรภ์ที่พึงประสงค์ โดยใช้มาตรการด้านภาษีในอัตราก้าวหน้า เพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ หรือท้องก่อนวัยอันควร พ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวแห่งกลาง และปัญหาครอบครัวอื่น ๆ ตามมา และลดจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

(2) การส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัวแห่งกลางมีความรู้ความเข้าใจแนวทางการเลี้ยงดูเด็ก ที่ถูกต้องเหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้รับการพัฒนาศักยภาพทุกด้านทั้งความฉลาดทางสติปัญญา (Intelligence Quotient: IQ) ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient: EQ) และความฉลาด

ด้านคุณธรรมจริยธรรม (Moral Quotient: MQ) เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าทั้งความรู้ มีคุณภาพ มีคุณธรรม มีทักษะการใช้ชีวิต และสามารถเผชิญกับภัยต่าง ๆ จากโลกกว้างได้อย่างเท่าทัน โดยการให้ความรู้บทบาทพ่อแม่ หรือ “โรงเรียนพ่อแม่” แนวทางการเลี้ยงดูเด็กในช่วงวัยต่าง ๆ การจัดให้มีคลินิกให้คำปรึกษาแนวทางการเลี้ยงดูเด็ก

(3) การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาที่สูงขึ้นแก่ทุกคนตามความรู้ความสามารถ ความสนใจ และความถนัดทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา และการศึกษาตามอัธยาศัย อาทิ การให้ทุนการศึกษา อุปกรณ์การเรียน การจัดรถรับ - ส่ง ตลอดจนการช่วยเหลือค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการศึกษาของเด็ก รวมถึงการให้ความรู้แก่ปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปและเท่าทันโลก โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน แนวทางการดูแลตนเองและสุขภาพ

(4) การให้ความช่วยเหลือครัวเรือนแอ่งกลางที่ประสบปัญหาทางสังคม หรือมีผู้เปราะบาง โดยเฉพาะผู้พิการและทุพพลภาพซึ่งโดยมากมักเป็นผู้สูงอายุตามวัยที่มากขึ้น อาทิ การให้เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดจนถึงอายุครบ 6 ปีให้ครอบคลุมถึงครัวเรือนแอ่งกลางที่รับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมด้วยการปรับสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุและทุกคน (Universal For All) การสงเคราะห์ครอบครัวที่ประสบปัญหาทางสังคมต่าง ๆ

(5) การเสริมสร้างให้ครอบครัวมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมการมีงานทำทั้งในสถานประกอบการ การทำงานแบบอิสระ อาทิ การทำงานแบบเต็มเวลา (Full - time) และบางเวลา (Part-time) การรับงานไปทำที่บ้าน (Work from Home) หรือการจัดตารางเวลาการทำงานที่ยืดหยุ่นที่พนักงานหรือลูกจ้างสามารถเลือกตารางเวลาการทำงานได้ และพนักงานยังคงได้รับสวัสดิการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน การส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ เพื่อสนับสนุนให้ครอบครัวสามารถใช้เวลาร่วมกันได้ การฝึกทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน การแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบ การให้บริการกู้ยืมทุนเพื่อการประกอบอาชีพ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน การจัดที่ดินทำกินหรือให้เช่าในราคาถูกแก่ครอบครัวที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ฯลฯ

(6) การส่งเสริมสนับสนุนให้สถานประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน จัดให้มีสถานรับเลี้ยง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หรือสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชน ที่มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยใช้มาตรการลดหย่อนภาษีเป็นแรงจูงใจแก่สถานประกอบการ เพื่อส่งเสริมให้บิดามารดาเด็กสามารถอยู่ร่วมเลี้ยงดูเด็กได้ รวมทั้งจัดให้มีระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

(7) การส่งเสริมให้เด็กตระหนักถึงความจำเป็นและเข้ามามีส่วนร่วมแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และการสร้างทักษะอาชีพแก่เด็ก เนื่องจากครอบครัวแอ่งกลางส่วนใหญ่มีฐานะยากจน บิดามารดาเด็กต้องเดินทางไปทำงานต่างถิ่นแล้วส่งเงินมาเลี้ยงดูเด็ก ทำให้ปู่ ย่า ตา ยาย ต้องประกอบอาชีพหารายได้มาจุนเจือครอบครัวร่วมด้วย หรือเด็กในครัวเรือนแอ่งกลางต้องรับภาระดูแลปู่ ย่า ตา ยายที่มีอายุมากและไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้

(8) การจัดให้มีอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เชี่ยวชาญด้านครอบครัว (อพมค.) ในทุกหมู่บ้าน ทำหน้าที่ ให้การเยี่ยมเยียน ดูแล สอดส่อง ให้คำปรึกษาแนะนำ และช่วยเหลือครอบครัวแอ่งกลาง อาทิ การให้ความรู้แนวทางการดูแลตนเองและสุขภาพผู้ป่วย - ผู้สูงอายุ การเลี้ยงดูเด็ก การเฝ้าระวังเด็กมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ตลอดจนการแก้ไขปัญหาครอบครัว ฯลฯ

(9) การส่งเสริมการจัดตั้งและดำเนินงาน “ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน (ศพค.)” ในทุกตำบล เพื่อเป็นศูนย์รวมการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของเด็กและครอบครัวตามความต้องการ โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องให้การหนุนเสริมเพื่อพัฒนาสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็ง อาทิ การจัดค่ายครอบครัว ครอบครัวสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมของสภาเด็กและเยาวชนระดับจังหวัด / อำเภอ / ตำบล การจัดแข่งขันกีฬาสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัย ฯลฯ

(10) การส่งเสริมการบูรณาการความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน (หลัก “บวร”) คอยสอดส่อง ดูแล ให้คำปรึกษาแนะนำ และช่วยเหลือ คุ่มครอง และพัฒนาเด็ก เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นพลเมืองดีของสังคม ป้องกันปัญหาเด็กมีพฤติกรรมเสี่ยง

(11) รัฐบาลควรดำเนินนโยบายกระจายความเจริญสู่ส่วนภูมิภาคหรือท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการจ้างงานในพื้นที่ ป้องกันแรงงานอพยพเดินทางไปทำงานในเมือง อาทิ การส่งเสริมการจ้างงานในพื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ฯลฯ

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

(1) ควรมีการศึกษาวิจัยสภาพปัญหาและความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง และข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาคครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐานในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อให้เห็นภาพรวมของสถานการณ์ปัญหาความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง และแนวทางการแก้ไขปัญหาฯ สำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง

(2) ควรมีการศึกษาวิจัยถึงบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่ควรจะเป็นในการเกื้อหนุนครอบครัวแห่งกลางให้มีความเข้มแข็ง เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบาย และการจัดทำแผนงาน/โครงการสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งและอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

เอกสาร บทความทางวิชาการ

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2562). นิยามและประเภทครอบครัว สืบค้นจาก

https://infocenter.nationalhealth.or.th/?lsvr_kba=นิยามและประเภทครอบครัว

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2562). นิยามและประเภทครอบครัว” 2562 สืบค้นจาก

https://www.facebook.com/divisionoffamily/photos/a.1013111348737063/2680081878706660/?type=3&local=hu_HU

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2566). สืบค้นจาก <https://dwf.go.th/contents/36739>

- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2560). แบบประเมินความเข้มแข็งของครอบครัวไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2566 สืบค้นจาก https://stat.thaifamily.in.th/Questionnaire_01/ไฟล์แบบประเมิน/แบบสอบถามครอบครัวเข้มแข็ง.pdf
- กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (United Nation Population Fund) (2558) . รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2558 เรื่อง “โฉมหน้าครอบครัวไทยยุคเกิดน้อย อายุยืน” สืบค้นจาก <https://thailand.unfpa.org/en/publications/state-thailand's-population-report-2015>
- กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2565) สืบค้นจาก https://www.m-society.go.th/more_news.php?cid=298
- กาญจนา เทียนสาย และ วรณี หุตะแพทย์. สถานการณ์การเลี้ยงดูหลานในครัวเรือนข้ามรุ่นของประเทศไทย. รายงานสืบเนื่องจากการประชุม การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 11 ประชากรและสังคม 2558: ความหลากหลายทางประชากรและสังคมในประเทศไทย ; วันพุธที่ 1 กรกฎาคม 2558 ; โรงแรมเอเชีย.กรุงเทพมหานคร ; 2558.หน้า 311-324.
- ลักษณะและหน้าที่ของครอบครัว สืบค้นจาก https://www.baanjommyut.com/library_3/extension-4/family/01.html#:~:text=ลักษณะและหน้าที่ของครอบครัว
- สถิติจำนวนประชากร ปี พ.ศ. 2565 สืบค้นจาก https://stat.bora.dopa.go.th/new_stat/webPage/statByYear.php.
- สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์. สรุปข้อมูลพื้นฐานจังหวัดกาฬสินธุ์ (ข้อมูลปรับปรุง ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2564) [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <https://www.kalasin.go.th/t/index.php/th/2017-10-02-18-25-55/2019-08-28-09-24-34.html>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2570) ฉบับย่อ, 2561, หน้า 7-11 สืบค้นจาก <https://www.senate.go.th/assets/portals/181/fileups/180/files/ยุทธศาสตร์%ฉบับย่อ.pdf>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประเทศไทย. (2563) รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2562. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประเทศไทย
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม พ.ศ. 2566 – 2570. (2565) สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/download/Plan13/Doc/Plan13_Final.pdf.
- อันนิกา จันทรโท (มปป.) สืบค้นจาก <https://coggle-downloads-production.s3.eu-west-1.amazonaws.com>
- จิราพร ชมพิกุล, ปราณี สุทธิสุนทร, เกรียงศักดิ์ ชื่อเลื่อม และดุชนิ ดามิ. (2552). สัมพันธภาพในครอบครัวไทย. นครปฐม: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เดอะ อีสานเรคคอร์ด (2560) “ครอบครัวแหวกกลาง” ภาวะที่เกิดขึ้นในภาคอีสาน สืบค้นจาก <https://isaanrecord.com/2016/02/01/ครอบครัวแหวกกลาง-ภาว/>
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2554). สืบค้นจาก <https://dictionary.orst.go.th>
- วรารณ ตระกูลสถิตย์. (2545) .จิตวิทยาการปรับตัว.พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ
สมาคมสหประชาชาติแห่งประเทศไทย (2542).ครอบครัวสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยกิจการพิมพ์

- กาญจนา เทียนลาย และ วรณีย์ หุตะ. (2561). “คนไกลบ้าน” การสื่อสารของครอบครัวข้ามรุ่น.”วารสารพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ Volumn.21 Issue.1 ตีพิมพ์เมื่อ 3 ธันวาคม 2561,21(1).หน้า 59-75
- จิตตินันท์ เดชะคุปต์. (2557). “การศึกษาและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัวไทย”. วารสารมนุษยนิเวศศาสตร์ ฉบับพิเศษ สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เนื่องในโอกาสวันสถาปนามหาวิทยาลัยครบ 36 ปี วันที่ 3 – 5 กันยายน 2557, หน้า 72
- ชาย โพธิ์สิตา. (2555). “ครัวเรือนไทยในสองทศวรรษแห่งการพัฒนา”. วารสารราชบัณฑิตยสถาน, 37 (3). หน้า 237
- หมอชาวบ้าน, ครอบครัวแห่งกลาง, 2557 สืบค้นจาก <https://doctor.or.th/article/detail/333925>
- พัชรี คมจักรพันธ์ และ วรณีย์ จันทร์สว่าง. (2558). “ประสบการณ์การอยู่อาศัยในครัวเรือนข้ามรุ่นของผู้สูงอายุไทยในภาคใต้.” วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์, 35(3).หน้า 35-56

หนังสือพิมพ์

- บุศรินทร์ เลิศขวลิตสกุล คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร อ่างใน แนวหน้า, “แห่งกลาง-เปราะบาง” ครอบครัวไม่มั่นคง...เด็กเคือง!วันที่ 14 ตุลาคม 2566 สืบค้นจาก <https://naewna.com/local/687275>
- เยาวพา เดชะคุปต์. 2551, “เตือนพ่อแม่อย่าส่งเด็กเล็กไป อยู่ต่างจังหวัด”. ไทยรัฐ. (12 เมษายน.2551) สืบค้นจาก https://news.swu.ac.th/newsclips/type_activity.asp?type_id=1&page=27
- หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์. (2563) “ห้วงครัวเรือนแห่งกลาง เด็กไม่ได้อยู่กับพ่อแม่เพิ่ม” ฉบับวันที่ 14 มกราคม 2563 สืบค้นจาก <https://www.thaihealth.or.th/ห้วงครัวเรือนแห่งกลาง/>
- The Bangkok Post. Time Running out to Fix Family Structure. (2015, July 5) สืบค้นจาก <https://pressreader.com/thailand/bangkok-post/20150705/281801397625025/TextView>.
- The Nation. Low IQ blamed on Family Situation. (2015, May 28) สืบค้นจาก <https://www.nationmultimedia.com/national/Low-IQ-blamed-on-Family-Situation-30261067.html>

รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์

- พัฒนาพร ไทยพิบูลย์. (2560). แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวแห่งกลางเพื่อส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของเด็กภายใต้ความคิดครอบครัวนิเวศ. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2560 สืบค้นจาก <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/58114>
- นิพนธ์ พัวพงศกร. การศึกษาวิจัยเรื่อง “ชีวิตความเป็นอยู่ของครัวเรือนไทยในรอบ 2 ทศวรรษ” อ่างถึงในครอบครัวแห่งกลาง” ภาวะที่เกิดขึ้นในภาคอีสาน สืบค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2561 จาก <https://isaanrecord.com/2016/02/01/ครอบครัวแห่งกลาง-ภาว/>
- ศรัณย์ ฤกษ์รัตนประทีป และอาจิมต์ สงทับ. (2561). “ครอบครัวแห่งกลาง.” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 8 (3). หน้า 13-19
- สมาคมสหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย (2542).ครอบครัวสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยกิจการพิมพ์

อุไรวรรณ รุ่งไทรัญญ. (2564). “การศึกษาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครอบครัวแห่งกลางในพื้นที่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย.” วารสารปัญญาภิวัฒน์, 13 (3). หน้า 226 – 239

อัจฉรา นวจินดา และกาญจนา ลุศนันท์. (2546). ปัจจัยทางครอบครัวที่มีผลต่อสุขภาพ. อ้างใน สุขชาติ โสมิตรประยูร และสุพัฒน์ วีระเวชเจริญชัย (บก.). สุขภาพและชีวิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เอกสาร บทความต่างประเทศ

- Cisco Systems. (2002). *Troubleshooting overview*. Available สืบค้นจาก https://www.cisco.com/univercd/cc/td/doc/cisintwk/itg_v1/tr1901.htm
- DeBono, E. (1971). *Lateral thinking for management*. New York: McGraw-Hill
- (1991). *Teaching thinking*. London: Penquin Books
- Ernst, G.W. and Newell, A. (1969). GPS: a case study in generality and problem solving. Academic Press. (revised version of Ernst's 1966 dissertation, Carnegie Institute of Technology.)
- McNamara, C. (1999). *Basic guidelines to problem solving and decision making*. Available HTTP: <http://www.authenticityconsulting.com>
- Newell, A., & Simon. H. A. (1972). *Human problem solving*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. สืบค้นจาก https://openlibrary.org/works/OL4465098W/Human_problem_solving?edition=humanproblemsolv0000newe.
- University of Chicago, 2549) จาก The Economist. (2550). Grandparents raising grandchildren Skipping a Generation: Millions of grandparents are filling in for missing or misguided parents. สืบค้นจาก <https://www.economist.com/united-states/2007/06/14/skipping-a-generation>
- Wertheimer, M. (1959). *Productive thinking (Enlarged ed.)*. New York: Harper & Row. Scientific Research สืบค้นจาก <https://www.scirp.org/reference/referencespapers.aspx?referenceid=2894293>

ภาคผนวก

	คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์
	หนังสือรับรองการพิจารณาจริยธรรมโครงการวิจัย (Certificate of Approval)
หมายเลขโครงการวิจัย KLS.REC51/2565 .ชื่อโครงการวิจัย การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขใน ครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน	
ชื่อผู้วิจัย นางสาวรรณา อรัญกุล น.ส.ศรวิรัตน์ สระแก้ว น.ส.พรสุภา ฤทธิธาดา นางปญญาธิดา ปัญญาณี น.ส.ปภิญญา ฮวดศรี	สังกัด สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6 จังหวัดกาฬสินธุ์

วิธีการทบทวน (Reviewed Method): การพิจารณาโดยคณะกรรมการที่ได้รับมอบหมาย (Expedited review)

เอกสารข้อมูลสำหรับผู้วิจัย :

- 1 แบบยื่นขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย (Submission form for Ethical Review)
- 2 แบบฟอร์มการประเมินโดยผู้วิจัย (Self-Assessment Form for Principle Investigator)
- 3 โครงร่างงานวิจัย (Proposal)

อื่นๆ :

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์ ให้การรับรองการยกเว้นพิจารณาจริยธรรมโครงการวิจัย ตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นมาตรฐานสากล ได้แก่ ประกาศเฮลซิงกิ แนวทางการปฏิบัติการวิจัยทางคลินิกที่ดีและรายงานเบลมอนต์

Kalasin Provincial Public Health Office Research Ethics Committee has exempted the above research protocol which has been reviewed and approved based on international guidelines for human research projection including the Declaration of Helsinki, International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice (ICH-GCP) and The Belmont Report.

ลงนาม.....
 (นายแพทย์พรพัฒน์ ภูนาภรณ์)
 นายแพทย์เชี่ยวชาญ(ด้านเวชกรรมป้องกัน)
 ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

วันที่รับรองการพิจารณาจริยธรรม: วันที่ 21 ตุลาคม 2565
 Date of approval: 21 October 2022

วันหมดอายุ: วันที่ 20 ตุลาคม 2566
 Date of expiration: 20 October 2023

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลาง
โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน

หน่วยงาน : สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6 สังกัด สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กองทุน ววน.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา อุปสรรคและความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหของครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน โดยดำเนินการในเขตพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์

แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลครอบครัว

ส่วนที่ 2 ความเข้มแข็งของครอบครัว

มิติที่ 1 ด้านสัมพันธภาพ

มิติที่ 2 ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว

มิติที่ 3 ด้านการพึ่งพาตนเอง

มิติที่ 4 ด้านด้านทุนทางสังคม

มิติที่ 5 ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ผู้ให้ข้อมูลได้รับทราบและเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างครบถ้วน ชัดเจน และยินยอมให้ใช้ข้อมูลที่มีการจัดเก็บตามวัตถุประสงค์ของโครงการเท่านั้น

() ยินดีให้ข้อมูล () ไม่ยินดีให้ข้อมูล

หากมีข้อสงสัยกรุณาติดต่อ :

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6 เบอร์โทรศัพท์ 043 840 623

97 หมู่ที่ 12 ตำบลภูดิน อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

e-mail: tps0-6@m-society.go.th

1. **ครอบครัวแห่งกลาง** หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบไปด้วยคน 2 รุ่นคือ รุ่น ปู่ ยา ตา ยาย กับรุ่นหลาน ส่วนรุ่นพ่อแม่เน้นขาดหายไป

2. **ภาวะวิกฤต หรือภาวะยากลำบาก** หมายถึง สภาวะเหตุการณ์หรือสถานการณ์ชั่วคราวที่ไม่ได้คาดคิด มีความสับสน เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน สร้างให้เกิดความตื่นตระหนก เช่น วิกฤตทางเศรษฐกิจ วิกฤติการแพร่ระบาดจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือวิกฤตจากภัยพิบัติ เป็นต้น

3. **การช่วยเหลือตามสมควรแก่ฐานะ** หมายถึง การช่วยเหลือตามความพอดี หรือเหมาะสม ไม่เดือดร้อนตนเอง

4. **ครอบครัวเปราะบาง** หมายถึง ครอบครัวที่มีรายได้น้อยกว่า 100,000 บาทต่อปี และมีบุคคลที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงที่ประสบปัญหาทางสังคมและต้องการได้รับความช่วยเหลือ เช่น ครอบครัวยากจนที่มีเด็กเล็ก แม่เลี้ยงเดี่ยว ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ป่วยติดเตียง โดยสามารถแบ่งระดับความเปราะบาง ดังนี้

ระดับที่ 1 = ครอบครัวที่มีรายได้น้อยและมีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย

ระดับที่ 2 = ครอบครัวที่มีรายได้น้อยและมีบุคคลที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงที่ต้องได้รับการดูแลจำนวน 1 คนเฉลี่ยต่อปีรายได้ไม่เกินหนึ่งแสนบาท/ครัวเรือน

ระดับที่ 3 = ครอบครัวที่มีรายได้น้อยและมีบุคคลที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงที่ต้องได้รับการดูแล จำนวน 2 คน

ระดับที่ 4 = ครอบครัวที่มีรายได้น้อยและมีบุคคลที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงมากกว่า 2 คนขึ้นไปแต่ผู้สูงอายุและไม่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้พิการ/ไม่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และอยู่ในภาวะพึ่งพิงที่ต้องได้รับการดูแล

เลขที่แบบสอบถาม

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา
ในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน

หน่วยงาน : สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กองทุน ววน.)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลครอบครัว

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อความตรงกับความเป็นจริงของท่าน

สถานภาพผู้ตอบแบบประเมิน

- () เป็นหัวหน้าครอบครัว
() เป็นผู้ให้ข้อมูลแทนหัวหน้าครอบครัว (ระบุความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครอบครัว

1. ที่อยู่ ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
2. เพศผู้ให้สัมภาษณ์ () 1. หญิง () 2. ชาย
3. อายุผู้ให้สัมภาษณ์.....ปี
4. มีเด็กในครัวเรือนที่ต้องอุปการะเลี้ยงดู จำนวน คน

เพศ	อายุ (ปี)	กำลังศึกษาระดับชั้น
1.		
2.		
3.		

5. ท่านนับถือศาสนา
() 1. พุทธ () 2. คริสต์ () 3. อิสลาม () 4. อื่นๆ ระบุ.....
6. รายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยเดือนละบาท (ไม่นับรวมรายได้ของสมาชิกครอบครัวที่ทำงานต่างจังหวัด) และได้รับเงินจากสมาชิกที่ทำงานต่างจังหวัดเฉลี่ยเดือนละ บาท
7. รายจ่ายของครัวเรือนเฉลี่ยเดือนละ บาท
8. อาชีพ
- 8.1 อาชีพหลักของครัวเรือน
- () 1.รับจ้างทั่วไป () 2.เกษตรกร
() 3.ประมง () 4.ข้าราชการ/ลูกจ้างหรือพนักงานของรัฐ
() 5.พนักงานรัฐวิสาหกิจ () 6.เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- () 7.ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว () 8.พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน
 () 9.ว่างงาน/ไม่มีงานทำ
- 8.2 รายได้ของอาชีพหลัก เฉลี่ยเดือนละ บาท
9. สภาพครัวเรือนของท่านเป็นดังต่อไปนี้หรือไม่
- 9.1 ในครัวเรือนของท่านมีสมาชิกทั้งหมด คน (รวมผู้ให้สัมภาษณ์)
 เพศชาย คน เพศหญิง คน เพศทางเลือก คน
- 9.2 สมาชิกในครอบครัวประกอบด้วย (ตอบได้มากกว่า 1)
- () 1. ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด () 2. พ่อแม่ (ลูก) () 3. หลาน / เหลน
 () 4. ญาติ พี่ ลุง ป้า น้า อา () 5. บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติ
- 9.3 ครอบครัวของท่านมีเหตุการณ์ต่อไปนี้หรือไม่
- (1) สมาชิกในครอบครัว หย่าร้าง () 1 มี () 2 ไม่มี
 (2) สมาชิกเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว () 1 มี () 2 ไม่มี
 (3) สมาชิกในครอบครัวเป็นผู้ประมาท ผู้พิการ ปัญหาสุขภาพ () 1 มี () 2 ไม่มี
 ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้
 (4) สมาชิกว่างงาน ไม่มีงานทำ () 1 มี () 2 ไม่มี
 (5) สมาชิกในครัวเรือนถูกคุมขังในเรือนจำ () 1 มี () 2 ไม่มี
 (6) ท่านเลี้ยงดูหลานตามลำพัง () 1 มี () 2 ไม่มี
 (7) ครอบครัวบุตรบุญธรรม () 1 มี () 2 ไม่มี
 (8) มีสมาชิกอายุต่ำกว่า 20 ปีตั้งครรภ์/มีบุตร () 1 มี () 2 ไม่มี
- 9.4 สมาชิกในครอบครัวของท่านทำงานต่างจังหวัด จำนวน คน มีความเกี่ยวข้องกับ
 ผู้ให้สัมภาษณ์เป็น (เช่น พ่อ แม่ ลูก พี่ น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา)
10. ระดับการศึกษาสูงสุด
- () 1. ไม่ได้เรียนหนังสือ () 2. ประถมศึกษา
 () 3. มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3) () 4. มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6)
 () 5. ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หรือเทียบเท่า () 6. ปริญญาตรี
 () 7. ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หรือเทียบเท่า () 8. ปริญญาโท
 () 9. ปริญญาเอก
11. บ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน
- () 1. บ้านและที่ดินเป็นของตนเอง/สมาชิกในครอบครัว
 () 2. บ้านเป็นของตนเอง/สมาชิกในครอบครัว แต่ปลูกในที่ดินของญาติหรือบุคคลอื่น
 () 3. บ้านเช่า
 () 4. อื่น ๆ ระบุ.....
12. สภาพบ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน
- () 1. บ้านไม้หรือบ้านปูน สภาพมั่นคงแข็งแรง
 () 2. บ้านไม้หรือบ้านปูน สภาพกลางเก่ากลางใหม่.....
 () 3. บ้านไม้หรือบ้านปูน สภาพทรุดโทรม.....
 () 4. บ้านครึ่งไม้ครึ่งปูน สภาพมั่นคงแข็งแรง.....

- () 5.บ้านครึ่งไม้ครึ่งปูน สภาพกลางเก่ากลางใหม่.....
- () 6.บ้านครึ่งไม้ครึ่งปูน สภาพทรุดโทรม.....
13. การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มฌาปนกิจ สงเคราะห์ เป็นต้น
- () 1.เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน
- () 2.ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน
14. ปกติท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนมากน้อยเพียงใด
- () 1.ไม่เคย () 2.เคยเป็นบางครั้ง () 3.เข้าร่วมเป็นประจำ
15. ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมใดบ้างในชุมชนเป็นประจำ
- () 1.กิจกรรมพัฒนาชุมชน () 2.กิจกรรมจิตอาสา
- () 3.กิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ () 4.กิจกรรมฝึกอาชีพ
- () 5.กิจกรรมด้านศาสนา/ประเพณี () 6.กิจกรรมด้านสุขภาพ
- () 7.อื่นๆ.....

ส่วนที่ 2 ความเข้มแข็งของครอบครัว

มิติที่ 1 ด้านสัมพันธภาพ

ข้อ	คำถาม	ระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง (√)		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ
การแสดงความเข้าใจในระหว่างกัน				
1	สมาชิกในครอบครัวมีการโอบออด แสดงความรัก ให้กำลังใจ เห็นอกเห็นใจ			
2	สมาชิกมีการพูดคุยหรือส่งข้อความที่สื่อถึงความรัก ให้กำลังใจ เห็นอกเห็นใจ ทางไลน์ เฟสบุค อีเมลล์ โทรศัพท์ จดกหมาย ฯลฯ			
3	สมาชิกในครอบครัว มีการแบ่งเบารภาระ ช่วยเหลืองานบ้าน เช่น การทำงานบ้าน ทำความสะอาดบ้าน สวนดอกไม้นี้ดอกไม้ประดับ การทำอาหาร			
4	สมาชิกในครอบครัวมี การทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อนหย่อนใจ ท่องเที่ยว เป็นต้น			
การยอมรับและเคารพความคิดเห็นกัน				
5	ครอบครัวมีการพูดคุยปรึกษาหารือกัน เมื่อเกิดปัญหา			
6	สมาชิกในครอบครัวเคารพความเป็นส่วนตัวของแต่ละคน			
การสื่อสารกันอย่างมีคุณภาพ				
7	การพูดคุยของสมาชิกในครอบครัวด้วยหลักเหตุ-ผล			

ข้อ	คำถาม	ระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง (√)		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ
8	สมาชิกในครอบครัวสามารถแสดงความคิดเห็น และให้คำแนะนำต่อกัน			
9	สมาชิกในครอบครัวมีการแสดงความชื่นชม เมื่อมีการทำความดี หรือได้รับรางวัล			
10	สมาชิกในครอบครัวมีการเล่าปัญหา เรื่องที่ไม่สบายใจ โดยที่สมาชิกอื่นรับฟัง เชื่อใจ ไว้วางใจกัน			
การแก้ไขความขัดแย้งอย่างมีเหตุผล				
11.	สมาชิกในครอบครัวร่วมตัดสินใจร่วมตัดสินใจเรื่องสำคัญต่างๆแก้ปัญหาคือขัดแย้งด้วยกัน			
12.	สมาชิกในครอบครัวเชื่อฟังคำสั่งสอนของปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลุงป้า น้ำ ออ			

มิติที่ 2 ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว

ข้อ	คำถาม	ระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง (√)		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ
1	สมาชิกในครอบครัวสามารถ ทำหน้าที่แทนกันได้ เมื่อมีเหตุจำเป็น เช่น การทำหน้าที่พ่อ-แม่			
2	ในครอบครัวมีการดูแลใส่ใจ ความปลอดภัยของสมาชิกทุกคน			
3	ในครอบครัว ปู่-ย่า ตา-ยาย พ่อ-แม่ ลุง-ป้า น้ำ-อา มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในครอบครัว			
4	ในครอบครัวมีการเคารพและให้เกียรติญาติของทั้งสองฝ่าย และให้ความช่วยเหลือกันตามสมควรแก่ฐานะ			
5	สมาชิกในครอบครัวมีงานทำและมีรายได้			
6	สมาชิกในครอบครัวใช้จ่ายอย่างประหยัด			

ข้อ	คำถาม	ระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง (✓)		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ
7	สมาชิกในครอบครัวมีการวางแผนการใช้จ่ายในครอบครัว			
8	ครอบครัวมีการสนับสนุนส่งเสริมให้สมาชิกมีศักยภาพตามความถนัดและความสามารถในทุก ๆ ด้าน			

มิติที่ 3 : ด้านการพึ่งพาตนเอง

ข้อ	คำถาม	ระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง (✓)		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ
การพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ				
1	ครอบครัวมีสมาชิกที่สามารถหารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัวได้			
2	ครอบครัวมีการออมเงิน			
3	ครอบครัวมีการกักเงิน/เป็นหนี้			
4	ครอบครัวสามารถจ่ายชำระหนี้ได้ตามที่กำหนด/ไม่ผิดนัดชำระตามที่ตกลงกันได้			
การพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ				
5	สมาชิกในครอบครัวเข้าถึงสิทธิ สวัสดิการทุกคน เช่น หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ประกันสังคม ประกันสุขภาพ สิทธิการรักษาพยาบาล เป็นต้น			
6	ครอบครัวดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้นทั้งทางร่างกายหรือจิตใจได้			
7	ครอบครัวมีความรู้และเข้าถึงบริการด้านสุขภาพในสถานพยาบาลเมื่อจำเป็น			
8	ครอบครัวสามารถดูแลสุขภาพที่เจ็บป่วยให้กลับมาดำเนินชีวิตได้ตามปกติสุข			
การพึ่งพาตนเองด้านข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้				
9	สมาชิกในครอบครัวมีการพูดคุยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันระหว่างครอบครัวและชุมชน			
10	สมาชิกในครอบครัวมีการนำข้อมูลข่าวสาร/ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของตนเองและครอบครัว			

มิติที่ 4 : ด้านทุนทางสังคม

ข้อ	คำถาม	ระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง (√)		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ
1	สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีและได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้าน			
2	สมาชิกในครอบครัวมีความรู้สึกปลอดภัยและไว้วางใจกัน			
3	ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา มีสมาชิกในครอบครัวที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสา รักษาดินแดน(อส.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม). อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมช่วยเหลือคนพิการ (อพมก.) ฯลฯ เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม			
4	สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน เช่น ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมกำกับดูแล ร่วมประเมินผล เป็นต้น			
5	ครอบครัวมีการแนะนำให้สมาชิกในครอบครัว ใช้บริการพื้นที่สาธารณะในชุมชนอย่างรับผิดชอบ			
6	ครอบครัวมีส่วนร่วมในงานประเพณีต่างๆ เช่น งานบุญบั้งไฟ งานบุญผะเหวด งานแห่เทียนพรรษา ฯลฯ			
7	สมาชิกในครอบครัวยึดกฎระเบียบและกฎกติกา ในสังคม เช่น ไม่ดื่มสุราและส่งเสียงดังรบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ทะเลาะวิวาทหรือทำร้ายร่างกายกัน ฯลฯ			
8	ครอบครัวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น การร่วมกิจกรรมปลูกป่า การจัดทำฝายกั้นน้ำ กิจกรรมจิตอาสา ฯลฯ			

มิติที่ 5 : ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง

ข้อ	คำถาม	ระดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น/เป็นจริง (✓)		
		ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ
1	ครอบครัวร่วมมือกันแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดความเสี่ยง ภาวะยากลำบาก ประสบภัยพิบัติ และปัญหาทางสังคมต่าง ๆ เช่น ยาเสพติด ภัยธรรมชาติ ฯลฯ			
2	ครอบครัวสามารถปรับตัวได้เมื่อเกิดความเสี่ยง ภาวะยากลำบาก ประสบภัยพิบัติ และปัญหาทางสังคมต่าง ๆ เช่น ยาเสพติด ภัยธรรมชาติ ฯลฯ			
3	ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมป้องกันปัญหาสังคม เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การตั้งครรภในวัยเรียน เป็นต้น			
4	ครอบครัวมีการเตรียมความพร้อมรับมือกับปัญหาเศรษฐกิจ เช่น มีแผนการใช้จ่ายเงินในครอบครัว มีการเก็บออมเงิน ฯลฯ			
5	ครอบครัวมีการเตรียมการป้องกันโรคระบาด เช่น โรค Covid-19 โรคไข้เลือดออก โรคติดเชื้ออื่นๆ			

ส่วนที่ 3 : ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะจากผู้ตอบแบบประเมิน ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการแก้ไขปัญหาครอบครัวแห่วงกลาง

.....

3.2 ข้อเสนอแนะหรือความเห็นของอาสาสมัคร(ผู้เก็บข้อมูล) (ข้อสังเกต ปัญหา อุปสรรคในการเก็บข้อมูล และการแก้ไขปัญหา)

.....

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6 ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามฯ

ชื่อ-นามสกุลผู้เก็บ

ข้อมูล.....

ตำแหน่ง.....

โทรศัพท์/มือถือ.....

ประเด็นการระดมความคิดเห็น
โครงการการศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาครอบครัวแห่งกลาง
โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566
โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

คือ ผู้แทน/ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญในประเด็น สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางโดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐ
2. หน่วยงานภาคเอกชน
3. ภาคประชาชน

ประเด็นคำถาม ประกอบด้วย

1. สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรคและความต้องการของครอบครัวแห่งกลาง
 - ท่านได้รับ/รู้ มีอะไรบ้าง ความรู้เก่า - ใหม่
 - ท่านคิดว่ามีสถานการณ์ที่ควรเพิ่มเติม
 - ท่านคิดว่าสถานการณ์อะไรบ้างที่เป็นปัญหา/ควรจะเป็นปัญหาในอนาคต
 - ท่านคิดว่าแต่ละปัญหาเกี่ยวกับอะไรบ้าง (สาเหตุ) และมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร
2. แนวทางแก้ไขปัญหาของครอบครัวแห่งกลาง โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน
 - ท่านคิดว่าความรู้ที่ถอดบทเรียนมานำไปปรับใช้กับปัญหาครวัเรือนข้ามรุ่น (แห่งกลาง)ของจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้หรือไม่ อย่างไร
 - ท่านอยากเห็น ครวัเรือนข้ามรุ่น (แห่งกลาง) ของจังหวัดกาฬสินธุ์ ในอนาคตเป็นอย่างไร
3. ท่านคิดว่า การขับเคลื่อนข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางไปสู่การปฏิบัติ ควรเป็นอย่างไร ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่
 - 3.1 เข้าใจ (สาเหตุของปัญหา)
 - ท่านคิดว่าประเด็นปัญหาของกลุ่มมีสาเหตุ/เกิดขึ้น/เป็นเพราะอะไร
 - ใครเป็นคนทำให้เกิดขึ้น
 - 3.2 กำหนดปัญหา (หาจุดแก้ไข)
 - ท่านคิดว่าจะแก้ไขปัญหา/ปรับปรุง/ส่งเสริมพัฒนาให้สถานการณ์ดีขึ้น อย่างยั่งยืน ควรจะแก้ไขที่จุด/เรื่อง/ประเด็นไหน ทำกับใคร และใครควรจะเป็นคนทำ
 - ท่านคิดว่าวิธีการที่ทำ/ดำเนินการที่ผ่านมา (เก่า) มีอะไรบ้าง
 - 3.3 ระดมความคิดเห็น (หาความคิดใหม่)
 - สังคม ประเทศ จังหวัดกาฬสินธุ์ ทุกวันนี้เป็นอย่างไร มีสิ่งใหม่ ๆ อะไรบ้าง
 - 3.4 สร้างต้นแบบ (คิดทำใหม่)
 - ท่านคิดว่าถ้าแก้ไขปัญหา/ปรับปรุง/ส่งเสริมพัฒนาให้สถานการณ์ดีขึ้น อย่างยั่งยืน ควรทำอะไร ทำอย่างไร (ให้คิดอย่างน้อย 2 แนวทาง)
4. ท่านคิดว่าจะจัดทำรูปแบบ (Model) และการแก้ไขปัญหาในครอบครัวแห่งกลางอย่างไร

คณะผู้วิจัย

ที่ปรึกษา

1. นางสาววรรณ	อรัญกุล	ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6
2. ดร.นันทปราชญ์	นันท์วัฒนกุล	ประธานประจำหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิต คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

คณะผู้วิจัย

1. นางสาวพรสุดา	ฤทธิธาดา	นักพัฒนาสังคมชำนาญการ
2. นางสาวจรียา	เลื่องลีอ	นักพัฒนาสังคมชำนาญการ
3. นางปยุตติดา	ปัญญาณี	นักพัฒนาสังคมชำนาญการ
4. นางสาวปริญญา	ฮวดศรี	นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6 (จังหวัดกาฬสินธุ์)

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

เลขที่ 97 ม.12 ต.ภูดิน อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์ 46000

tpso-6@m-society.go.th

043-840623

สสว.หก จังหวัดกาฬสินธุ์

tpso-6.m-society.go.th